

Bezpieczeństwo, ratownictwo wodne i zarządzanie

Wybrane aspekty

Redakcja naukowa

Dariusz Skalski

Michał Tuz

Magdalena Formela

Daniel Pożarski



Gdańsk 2019

Bezpieczeństwo, ratownictwo wodne i zarządzanie

Wybrane aspekty



Bezpieczeństwo, ratownictwo wodne i zarządzanie

Wybrane aspekty

Redakcja naukowa

Dariusz Skalski
Magdalena Formela
Michał Tuz
Daniel Pożarski

Gdańsk 2019

**Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego
w Gdańsku**

Recenzja

Dawid Czarnecki
Jarosław Cyłkowski

Sekretarz redakcji

Katarzyna Dzierżanowska

Korekta, skład i łamanie

Michał Tuz

Okładka

Michał Tuz

Zawartość tej monografii jest objęta Creative Commons 4.0 BY NC ND.
Niniejsza monografia została opublikowana w wersji cyfrowej na <https://zenodo.org/>

Liczba znaków: 331 839 (ze streszczeniami i okładką).

Liczba grafik: 26 x 1 000 znaków (ryczałt) = 26 000 znaków.

Razem: Liczba znaków: 357 839 (ze streszczeniami, okładką i grafikami) = 8,946 arkuszy
wydawniczych.

**©Copyright by: Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego
w Gdańsku**

WYDAWNICTWO UCZELNIANE

Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego

ul. Kazimierza Górskiego 1, 80-336 Gdańsk

tel. +48 58 554 71 61

wydawnictwo@awf.gda.pl

ISBN 978-83-62390-07-6

Spis treści

Od redaktorów naukowych	7
Wstęp	9
Model osobowościowy ratowników wodnych a bezpieczeństwo nad wodą <i>Karolina Ročławska, Dariusz Skalski, Janusz Gierszewski</i>	11
Bezpieczeństwo społeczne – wybrane zagadnienia <i>Dariusz Skalski, Janusz Gierszewski, Magdalena Formela, Michał Tuz, Daniel Pożarski</i>	30
Rola organizacji pozarządowych na rzecz bezpieczeństwa w środowisku lokalnym <i>Dariusz Skalski, Magdalena Formela, Michał Tuz, Daniel Pożarski</i>	44
Bezpieczeństwo infrastruktury transportu kolejowego jako element systemu logistycznego Polski <i>Piotr Wulgaris</i>	59
Bezpieczeństwo województwa pomorskiego w aspekcie szans i zagrożeń związanych z funkcjonowaniem infrastruktury publicznej <i>Jarostaw Cylkowski, Dawid Czarnecki, Dariusz Skalski, Magdalena Formela, Michał Tuz, Daniel Pożarski</i>	76
Piractwo i terroryzm morski – współczesne zagrożenia żeglugi morskiej <i>Natalia Smaciarz</i>	86
Informacja i wiedza jako kapitał strategiczny współczesnej organizacji <i>Michał Tuz, Dariusz Skalski, Magdalena Formela, Daniel Pożarski</i>	98
Zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce <i>Anita Jopek, Magdalena Kinda</i>	114
Notki biograficzne	123

Od redaktorów naukowych

Szanowni Państwo!

Mamy zaszczyt zaprosić Państwa do zapoznania się z monografią pt. *Bezpieczeństwo, ratownictwo wodne i zarządzanie. Wybrane aspekty*.

Oddajemy w Państwa ręce publikację, która ukazuje, jak szeroko przenikają się nawzajem obszary będące pomostem między różnymi dziedzinami nauki – ratownictwem, bezpieczeństwem i zarządzaniem, stanowiącymi kwintesencję nauki i realnie oddziałującymi na najistotniejsze obszary życia współczesnego człowieka, zapewniając realizację najważniejszych potrzeb każdego członka społeczeństwa.

Interdyscyplinarność niniejszej monografii i zaangażowanie wielu znamienitych osób w ramach międzyuczelnianej współpracy zaowocowały w bogaty przekaz naukowy – dzięki pasji i zaangażowaniu wielu osób, zarówno kadry dydaktycznej Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, jak i pracowników innych uczelni i doktorantów, rozpoczynających dopiero działalność naukową.

Autorzy zawartych artykułów to badacze i naukowcy, którzy przy opisywaniu poruszanych problemów wykorzystali własne doświadczenia, wiedzę i przykłady. Specjalizują się w różnych dziedzinach naukowych, co czyni niniejszą monografię cenniejszą. Dzięki personalizacji, monografia nabrała autentycznego i empirycznego charakteru. Dzielenie się wiedzą własną i doświadczeniem świadczy o dużej dojrzałości piszących, a także o zaangażowaniu i otwartości w przekazywaniu swoich wniosków i spostrzeżeń innym badaczom. Ten wspólny naukowy projekt o dużych walorach praktycznych i teoretycznych, zainspirowany zwiększającą się świadomością społeczeństwa w kwestiach bezpieczeństwa zachęcił nas do poszukiwania nowych problemów badawczych.

W dzisiejszym świecie, w którym szeroko upowszechniony jest dostęp do informacji, min. poprzez środki masowego przekazu i Internet oraz następuje szybka i swobodna jej wymiana oraz zacieranie się granic między państwami i narodami możemy zauważyć, że rozumienie przez przeciętnego obywatela pojęcia bezpieczeństwo jest wielowymiarowe.

Bezpieczeństwo człowieka praktycznie od zawsze było niezwykle istotnym zagadnieniem w obszarze funkcjonowania społeczeństw na całym świecie. Bezpieczeństwo to stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szanse na doskonalenie. Jest to jedna z podstawowych potrzeb człowieka. Odznacza się brakiem ryzyka utraty czegoś dla człowieka szczególnie cennego – życia, zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych i dóbr niematerialnych. Bezpieczeństwo jest naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, jest także podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych. Jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia. Człowiek, grupa społeczna,

państwo, organizacja międzynarodowa starają się oddziaływać na swoje otoczenie zewnętrzne i sferę wewnętrzną, by usuwać a przynajmniej oddalać zagrożenia, eliminując własny lęk, obawy, niepokój i niepewność.

W monografii zaprezentowano prace naukowe powstałe z naciskiem na bezpieczeństwo, ratownictwo wodne i zarządzanie. Publikacja ta, niewątpliwie potrzebna na rynku i długo wyczekiwana, łączy w sobie zagadnienia będące inspiracją do dalszej działalności naukowej i stanowi cenne źródło informacji dla wszystkich badaczy, naukowców oraz studentów.

Zapraszamy Państwa do lektury.

Redaktorzy naukowci

Wstęp

Sposób w jaki człowiek postępuje, zachowuje się, wybiera drogę kształcenia a w efekcie końcowym realizuje swoje cele, uzależniony jest od dwóch czynników: środowiska zewnętrznego i względnie stałych właściwości i mechanizmów wewnętrznych. Psychologia osobowości zajmuje się przede wszystkim wyjaśnianiem postępowania jednostki, wyróżniając podobieństwa i indywidualny sposób postępowania w danej sytuacji. Najogólniej mówiąc zajmuje się przewidywaniem reakcji i określeniem sposobu działania. Do wyjaśnienia zachowania człowieka służą teorie osobowości. Niestety, nie ma jednej słusznej teorii, która tłumaczy wszelkie postępowania każdego człowieka. Każda z teorii pomaga spojrzeć na ludzi pod różnym kątem, aby zrozumieć całościowy obraz człowieka. Wiele badań wskazuje na zależność człowiek - praca. Osoby które wybierają pracę związaną z silnym stresem charakteryzuje określony typ osobowości. Wykazują się większą odpornością na stres, zaangażowaniem, wzmożoną chęcią poszukiwania wyzwań oraz zdolnością do samokontroli.

Ratownictwo wodne jest niezwykle ciężką i wymagającą służbą i w pewnym stopniu ma charakter misyjny, ale też jest źródłem olbrzymiej satysfakcji. Ratownicy w swojej pracy oprócz zmagania się z potężnym żywiołem jakim jest woda muszą również dostosować swoje działania do panujących warunków atmosferycznych. Niemal przy każdej akcji ratowniczej narażają swoje bezpieczeństwo, zdrowie a nawet życie.

Współczesne definicje określają bezpieczeństwo jako stan pewności, spokoju, braku zagrożenia poczucia zabezpieczenia i wskazują, że oznacza ono brak zagrożenia oraz ochronę przed niebezpieczeństwami. Termin bezpieczeństwo odpowiada angielskiemu security i łacińskiemu securitas. Natomiast według „Słownika nauk społecznych” bezpieczeństwo jest synonimem pewności (ang. safety) i oznacza brak zagrożenia (ang. danger) fizycznego albo ochronę przed nim. W najogólniejszym znaczeniu obejmuje ono zaspokojenie takich potrzeb, jak: istnienie, przetrwanie, całość, tożsamość, niezależność, spokój i pewność rozwoju. I chociaż nie występuje tu explicite termin „podmiot”, to bez wątpienia jest tu on domyślny, gdyż można mówić tylko o bezpieczeństwie konkretnego podmiotu, np. osoby, grupy ludzi, jednostki organizacyjnej, państwa, narodu, zakładu, miasta, regionu itp. Z pojęciem „bezpieczeństwo” podmiotu ściśle związane jest pojęcie „zagrożenie” podmiotu, które jest jego antonimem.

Zagrożenie odnosi się do sfery świadomościowej danego podmiotu (człowieka, grupy społecznej, narodu) i oznacza pewien stan psychiki lub świadomości wywołany postrzeganiem zjawisk ocenianych jako niekorzystne lub niebezpieczne. Percepcja zagrożeń przez ten podmiot, tym samym i jego poczucie bezpieczeństwa, stanowi odzwierciedlenie w jego świadomości realnego lub potencjalnego zagrożenia. Oznacza to, że może być niezgodna ze stanem faktycznym. Stąd oceniając stan bezpieczeństwa należy uwzględniać rzeczywistość, w której powstają zagrożenia dla uczestników życia społecznego i stan ich wiedzy i świadomości, w jakiej odbywa się percepcja owych zagrożeń i kształtowanie poczucia stanu bezpieczeństwa. W takim ujęciu postrzeganie zagrożeń ma charakter subiektywny i w istocie stanowi odzwierciedlenie odczuć i ocen

formułowanych przez dany podmiot w określonych ich stanach. Mają one jednakże znaczący wpływ na działania podejmowane przez organy odpowiedzialne za bezpieczeństwo w określonych stanach tych zagrożeń, których zadaniem jest ich eliminowanie bądź zmniejszanie ich szkodliwości, gdy już wystąpią, a także psychologiczne oddziaływanie na społeczeństwo ukierunkowane na właściwą ocenę sytuacji - zapobieganie panice.

Zarządzanie jako nauka ma swe miejsce pośród nauk empirycznych, z obszaru nauk społecznych, przy czym jej charakter jest określany jako interdyscyplinarny, tzn. otwarty na inne nauki i z nich czerpiący. Nauki o zarządzaniu jako nauka są „sztuką poznawania i budowania gmachu wiedzy człowieka” zarówno w odniesieniu do głębi, jak i zakresu jej materii. Eklektyczność nauk o zarządzaniu wiąże się z łączeniem dorobku oraz tradycji wielu nauk, więc zarządzanie jest jednym z rodzajów szeroko rozumianego kierowania.

Model osobowościowy ratowników wodnych a bezpieczeństwo nad wodą

Karolina Roćławska¹, Dariusz Skalski¹, Janusz Gierszewski²

¹ Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Zakład Sportów Wodnych, Wydział Kultury Fizycznej

² Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Bezpieczeństwa i Zarządzania

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, obraz samego siebie, pojęcie Ja, ratownik wodny, teoria osobowości.

Streszczenie

Artykuł jest prezentacją badań, których celem była ocena oraz analiza służby ratowników wodnych. Przedstawia „obraz samego siebie” w samoocenie ratowników wodnych, sposób w jaki spostrzegają swoją postawę i jakie kryteria pomagają im w ocenianiu siebie i innych. Wszystko służyć ma potrzebie sprawdzenia czy postawa ratowników wodnych ma rzeczywiste oddziaływanie na bezpieczeństwo nad wodą. Ratownictwo wodne jest niezwykle ciężką i wymagającą służbą i w pewnym stopniu ma charakter misyjny, ale też jest źródłem olbrzymiej satysfakcji. Ratownicy w swojej pracy oprócz zmagania się z potężnym żywiołem jakim jest woda muszą również dostosować swoje działania do panujących warunków atmosferycznych. Niemal przy każdej akcji ratowniczej narażają swoje bezpieczeństwo, zdrowie a nawet życie.

Wstęp

Sposób w jaki człowiek postępuje, zachowuje się, wybiera drogę kształcenia a w efekcie końcowym realizuje swoje cele, uzależniony jest od dwóch czynników: środowiska zewnętrznego i względnie stałych właściwości i mechanizmów wewnętrznych. Psychologia osobowości zajmuje się przede wszystkim wyjaśnianiem postępowania jednostki, wyróżniając podobieństwa i indywidualny sposób postępowania w danej sytuacji. Najogólniej mówiąc zajmuje się przewidywaniem reakcji i określeniem sposobu działania. Do wyjaśnienia zachowania człowieka służą teorie osobowości. Niestety, nie ma jednej słusznej teorii, która tłumaczy wszelkie postępowania każdego człowieka. Każda z teorii pomaga spojrzeć na ludzi pod różnym kątem, aby zrozumieć całościowy obraz człowieka.

Wiele badań wskazuje na zależność człowiek- praca. Osoby które wybierają pracę związaną z silnym stresem charakteryzuje określony typ osobowości. Wykazują się większą odpornością na stres, zaangażowaniem, wzmożoną chęcią poszukiwania wyzwań oraz zdolnością do samokontroli. Wybrany zawód jest satysfakcjonujący a sami ratownicy stawiają sobie coraz wyżej poprzeczkę. Przedstawiciele służb ratowniczych w odróżnieniu do innych zawodów są osobami bardzo towarzyskimi i otwartymi a wewnętrzna motywacja opiera się na satysfakcji z wykonywanego zawodu oraz z poczucia własnej kompetencji. Skupieni są na działaniu i osiągnięciu celu, szybko podejmują decyzję i ryzyko¹.

¹ A. Hetherington, *Wsparcie psychologiczne w służbach ratowniczych*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004, s. 15-16.

Ratownik wodny - definicja, cel i zadania

Najstarsze zapisy dotyczące ratownictwa wodnego w Polsce sięgają roku 1609. Hieronim Gostomski wspomina o zakonnikach z klasztoru w Sandomierzu, którzy nieśli pomoc ofiarom Wisły. Pierwsze piśmiennictwo w tej tematyce powstało w 1775 roku pod tytułem „O ratowaniu tonących”. Natomiast pierwsza grupa praktykująca ratownictwo wodne powstała w Kaliszu w 1898 roku zwana „Cesarskie towarzystwo ratowania tonących”. Pierwszym i na dzień dzisiejszy największym specjalistycznym stowarzyszeniem uprawiającym ratownictwo wodne jest WOPR, powołane na podstawie zarządzenia nr 74 Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej z dnia 11 kwietnia 1962 roku². Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR) - główne zadanie to niesienie pomocy ludziom znajdującym się w zagrożeniu na akwenach wodnych, co wiąże się z zminimalizowaniem ofiar utonięć. Poprzez wieloletnią działalność, WOPR wypracował i wciąż doskonali standardy szkoleń dla ratowników wodnych oraz sposoby udzielenia pomocy. Oprócz tego pełni misyjną funkcję wychowania i nauczania społeczeństwa, jak w bezpieczny sposób wypoczywać nad wodą. Istotą ratownictwa wodnego jest organizowanie i niesienie pomocy osobą znajdującym się na obszarach wodnych, które uległy wypadkowi (nagle zdarzenie podczas pływania, kąpieli lub uprawiania sportu czy rekreacji na obszarach wodnych czego konsekwencją może być naruszenie czynności narządu ciała) bądź są w bezpośrednim niebezpieczeństwie utraty życia czy zdrowia na obszarach wodnych³. Służby ratunkowe wypełniają misję 3xP tj. prewencja/ pływanie/ pomoc, co oznacza „im większa prewencja, profilaktyka, im doskonalsze umiejętności pływania, tym samym mniejsze będzie zagrożenie osób w wodzie, a tym samym pomoc będzie rzadziej potrzebna”⁴.

Ratownik wodny zgodnie z ustawą o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych określa osobę : „posiadającą wiedzę i umiejętności z zakresu ratownictwa i technik pływackich oraz inne kwalifikację potrzebne w ratownictwie wodnym spełniającą wymagania określone w art. 13 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, zatrudniona lub pełniącą służbę w podmiocie uprawnionym do wykonywania ratownictwa wodnego lub będąca członkiem tego podmiotu”⁵. Tytuł „Ratownik wodny” jest uprawnieniem, po spełnieniu powyższych wymogów. Nie jest tożsamy z podobnie brzmiącymi stopniami nadawanymi przez stowarzyszenie WOPR. Szczegółowy zakres obowiązków, uprawnień i hierarchię stopni ratowniczych określa Uchwała Nr 5/6/09 Prezydium Zarządu Głównego Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z dnia 5 grudnia 2009 roku w sprawie stopni ratowników i instruktorów WOPR⁶.

² D. Skalski, *Wademekum Ratownika Wodnego*, Skarszewy 2011, s.11-12.

³ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. *O bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych* (Dz. U. Nr 208, poz. 1240, z późn. zm.).

⁴ D. Skalski, P. Lizakowski, K. Roćławska, *Analiza utonięć w latach 2013-2015 oraz założenia profilaktyki zdrowotnej w Polsce i Republice Białoruskiej*, [w:] *Medycyna i zdrowie, wybrane aspekty ratownictwa*, red. D. Skalski, P. Lizakowski, Gdynia- Gdańsk – Skarszewy 2016.

⁵ Strona internetowa: <http://www.wopr.waw.pl>, dostęp z dnia 20.04.2017r.

⁶ D. Skalski, *op. cit.*, s. 16-17.

Do obowiązków każdego ratownika należy przede wszystkim czuwanie nad bezpieczeństwem życia osób korzystających z akwenów wodnych. W ratownictwie wodnym wiek i płeć nie odgrywają szczególnej roli, stopnie natomiast odzwierciedlają poziom wiedzy i umiejętności ratowników. Najważniejszą rolę odgrywają takie cechy jak: zaangażowanie, chęć niesienia pomocy i odwaga. Słowa Roty ślubowania ratownika WOPR dokładnie przedstawia oczekiwaną postawę ratownika, „Ja, ratownik Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, przyjmuję za swoje godło niebieski krzyż i złotą kotwicę. Ślubuję, dopóki zdrow będę i sił mi wystarczy, bez względu na warunki: rzetelnie wypełniać obowiązki ratownika WOPR, ratować osoby, którym zagraża niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na wodach, dbać o sprawność i doskonalić umiejętności ratownika WOPR, wszelką wiedzą i doświadczeniem wytrwale przyczyniać się do poprawy bezpieczeństwa na polskich wodach”⁷. Do podstawowych obowiązków Ratowników należy: prowadzenie ciągłej obserwacji wyznaczonego rejonu oraz natychmiastowe reagowanie na wszelkie formy wzywania pomocy, podejmowanie akcji ratowniczej oraz zapobieganie skutkom zagrożeń. Ponadto powinien dbać i sprawdzać sprzęt ratowniczy, prowadzić dokumentację, reagować na wszelkie formy naruszania obowiązujących regulaminów oraz poszerzać swoją wiedzę czy umiejętności w zakresie ratownictwa i nie mniej ważne dbać o kondycję fizyczną.

W okresie letnim ludzie wraz z rodzinami najchętniej spędzają czas nad wodą. Plaże, kąpieliska, wszelkie akweny mają do zaoferowania wiele atrakcji dla lubiących tą formę wypoczynku. Często jednak zapominamy, że woda z pozoru spokojna i płytką jest bardzo niebezpiecznym żywiołem. Dowodem na to są przykre statystyki utonięć (tabela 1) w ostatnich latach prowadzone przez Krajowy System Informacji Policji⁸.

Tabela 1. Wiek ofiar utonięć w latach 2012-2017

Rok	2012r.	2013r.	2014r.	2015r.	2016r.	2017r.
Wiek						
Do 7 lata	3	14	6	11	11	3
8-14 lat	13	18	10	13	5	6
15-18 lat	14	45	24	23	20	22
19-30 lat	99	115	119	126	58	62
31-50 lat	122	178	190	148	141	121
Powyżej 50 lat	190	285	268	229	241	238
Razem	441	655	617	573	504	457

⁷ Strona internetowa: <http://www.naszwopr.pl/prawa-odpowiedzialnosc-ratownika-wodnego.php>, dostęp z dnia 21. 04. 2017r.

⁸ D. Skalski, P. Lizakowski, K. Ročławska, *op. cyt.*, s. 106, oraz strona internetowa: <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/utonięcia> z dnia 20.02.2019r.

Średnia arytmetyczna wieku	31-50 lat	31-50 lat	31-50 lat	31-50 lat	31-50 lat	31-50 lat
----------------------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Źródło: D. Skalski, P. Lizakowski, K. Ročławska, op. cyt., s. 109, opracowanie własne

Z powyższych danych można zaobserwować tendencję rosnącą w liczbie utonięć zależną od wieku. Wiąże się to z faktem, iż dzieci i młodzież szkolna, zazwyczaj nie korzysta z akwenów wodnych bez opieki. Drastyczny skok liczby utonięć widać od 19 roku życia, kiedy to człowiek wchodzi w dorosłe życie i sam odpowiada za swoje czyny, jest to również wiek „legalnej” inicjacji alkoholowej, który w połączeniu z brawurą przynosi tragiczny skutek. Wskaźnik utonięć w ostatniej grupie wiekowej jest o tyle zaskakujący, że osoby w tym wieku powinny przewidywać stopień zagrożenia i zadbać o swoje bezpieczeństwo, tym czasem często przeceniają swoje umiejętności pływackie porywając się na głęboką wodę nierzadko niestrzeżoną. Tabela 2 przedstawia dane najczęstszych przyczyn utonięć w Polsce. Co roku odnotowują się jako główną przyczynę utonięć kąpiel pod wpływem alkoholu, który nawet w niewielkich ilościach, powoduje ogromne zmiany w funkcjonowaniu organizmu tj. zaburzenia równowagi, utrata sił oraz znaczne ograniczenie rozpoznawania i oceny stopnia potencjalnego zagrożenia.

Tabela 2. Najczęstsze przyczyny utonięć w latach 2012- 2017

Przyczyna	Rok						
	2012r.	2013r.	2014r.	2015r.	2016r.	2017r.	
Kąpiel w miejscach niestrzeżonych (nie zabronione)	92	128	104	100	68	55	
Kąpiel w miejscu zabronionym	49	67	36	58	38	34	
Nieostrożność podczas łowienia ryb	41	37	41	41	27	33	
Nieostrożność podczas przebywania nad wodą	45	55	56	44	32	28	
Stan pod wpływem alkoholu	165	156	157	136	111	97	

Źródło: D. Skalski, P. Lizakowski, K. Ročławska, op. cyt., s. 109, opracowanie własne

Kolejnym powodem o największym wskaźniku utonięć jest kąpiel w miejscach niestrzeżonych (nie zabronionych). Ludzie często wybierają te miejsca na wypoczynek, z powodu braku zakazów spożywania alkoholu, grillowania, wprowadzania zwierząt jak to ma miejsce na kąpieliskach strzeżonych. W takich miejscach nikt nie czuwa nad

bezpieczeństwem, tym samym nie sprawdzany jest stopień zagrożenia ze względu na warunki atmosferyczne. Jeszcze bardziej nieodpowiedzialny jest fakt korzystania z miejsc, gdzie kąpiel jest definitywnie zabroniona.

Aby polepszyć warunki bezpieczeństwa nad wodą powstaje coraz więcej miejsc gdzie kąpiel jest możliwa w warunkach do tego przeznaczonych. Dodatkowo miejsca te są dokładnie przygotowane, sprawdzane i oznakowane. Na kąpieliskach obowiązują regulaminy respektowane przez ratowników. Kadra ratownicza posługuje się specjalistycznym sprzętem, za pomocą którego udzielanie pomocy jest łatwiejsze a transport poszkodowanych sprawniejszy m.in.: pasy ratownicze, boje, deski ratownicze, kajaki czy quady. Praktykowane są specjalistyczne ćwiczenia i zadania dla ratowników ku polepszeniu ich kwalifikacji. Jednakże, pomimo spełnieniu wielu aspektów istotnych dla bezpieczeństwa nad wodą przez służby ratownicze, najważniejsze jest jednak samokontrola i nienaruszanie pewnych zasad obowiązujących na akwenach. Do głównych zasad należą:

- pływać tylko w miejscach strzeżonych,
- przestrzegać regulaminy oraz wytycznych ratowników,
- nie pływać w wodzie o temperaturze niższej jak 14 stopni, w czasie mgły czy burzy, w miejscach gdzie są wodorosty,
- wchodzić do wody pomału, delikatnie się chłodząc, nie skakać,
- nigdy nie wchodzić do wody po spożyciu alkoholu i innych środków odurzających,
- nie pływać na czczo oraz bezpośrednio po posiłku,
- nie wypytywać po za wyznaczone miejsca oraz po zmroku.

Samowiedza jako istotny wymiar osobowości

Samowiedza jest składnikiem osobowości, wiedzą zdobytą podczas procesu samopoznania zamierzonego lub niezamierzonego, stanowi „zbiór sądów i przekonań na temat własnego wyglądu zewnętrznego, intelektu, charakteru, dojrzałości emocjonalnej, stosunków z innymi ludźmi czy aspiracji życiowych”⁹. Obraz siebie jest zmienny, należy go aktualizować i odświeżać informację na swój temat. Odgrywa ogromną rolę w działaniach człowieka oraz jego stosunku do innych osób. Jest zarówno podstawą do samorozwoju jak i samodestrukcji, decyduje o tożsamości zdobytej przez doświadczenie. Z samowiedzy wywodzi się pojęcie samooceny czyli pewnego rodzaju sądu na swój temat. Samowiedza odpowiada na pytanie - kim jestem? Natomiast samoocena - jak czuję się z tym kim jestem? Samoocena dotyczy m.in: właściwości fizycznych (zdrowie, wygląd, wiek), cech osobowości oraz stosunków z innymi ludźmi¹⁰. Jest ogólną postawą względem siebie, wpływa znacząco na samopoczucie i kontakty interpersonalne. Opinia na swój temat odnosi się do aktualnych aspektów (fizycznych, psychicznych, społecznych) oraz do przyszłych możliwości (planów). Niektórzy psycholodzy twierdzą że zjawisko samooceny wynika z porównania „ja realnego” (jaki jestem) z „ja idealnym” (jaki chciałbym być), może być również skutkiem porównania siebie

⁹ J. Kozielski, *Psychologiczna teoria samowiedzy*, PWN, W-wa 1981, s. 12.

¹⁰ Tamże, s. 12.

z innymi osobami oraz opinią innych osób na nasz temat. Wniosek z tego że istnieją dwa kryteria samooceny: wewnętrzne i zewnętrzne. Poziom samooceny nie jest stałą i ulega zmianom w zależności od wieku, statusu społecznego czy zawodowego, stanu zdrowia oraz sukcesów czy niepowodzeń. L. Niebrzydowski rozróżnia samoocenę i dzieli ją na¹¹:

- stabilną - względnie stałe opinie:
 - adekwatna - zgodna z rzeczywistością, jest zasadniczym czynnikiem przystosowania się jednostki do otoczenia,
 - nieadekwatna - stawianie wygórowanych celów, bądź realizacja celów małostkowych:
 - o zawyżonych - cele postawione za wysoko względem możliwości jednostki. Niepowodzenia przypisywane są sytuacji i nieporozumieniu,
 - o zaniżonych - osoba realizuje małe cele, ponieważ nie wierzy w swoje zdolności i wiedzę na dany temat. Silna koncentracja na porażkach,
- niestabilną – zaburzona, występuje w dwóch postaciach: samoocena nie ukształtowana i samoocena ulegająca zmianom pod wpływem doświadczeń.

Obraz samego siebie wpływa na wszystkie czynności ludzkie, takie jak podejmowanie decyzji w sytuacjach niepewnych, akceptację i odrzucenie oraz kierowanie samorozwojem. Człowiek pozbawiony zdolności jaką jest samowiedza byłby niekompletny, gdyż nie potrafiłby kierować swoim życiem oraz kształtować własnej osobowości. Nieświadomość i nieadekwatny obraz samego siebie stanowi dotkliwą barierę psychologiczną.

Większość ludzi być może zdaje sobie sprawę czym właściwie jest pojęcie Ja, jednak niezwykle trudno jest im zdefiniować to pojęcie. Obejmują ono własne ciało, jego obraz i ocenę, wiedzę na swój temat czyli strukturę Ja oraz tożsamość, która odróżnia nas od innych, przy czym zawiera również wiele elementów nie naszych (np. naszych bliskich), przybrane przez nas role społeczne czy wartości i normy wyznawane przez nas samych i innych. W funkcjonowaniu jednostki odgrywa ono bardzo ważną rolę, gdyż to właśnie od zrozumienia Ja uzależnione jest nasze zadowolenie z siebie i poczucie własnej wartości oraz co jest również kluczowe w pojęciu Ja - sposób spostrzegania świata. Ja rozpoczyna się w okresie niemowlęcym i od tego momentu ocenia i porządkuje napływające informacje. Ja jest również pomocne w zrozumieniu z początku nie spójnego zachowania się danej osoby (różne zachowanie w zależności od sytuacji, miejsca itp), tłumacząc to zjawisko nadaje spójność przejawom funkcjonowania człowieka w różnych sytuacjach. Niektórzy uczeni zakładają, że człowiek ma kilka rodzajów Ja (ratownik wodny, ojciec, syn, mąż, itp.), jednocześnie towarzyszy temu przekonanie, że prezentowane publicznie wizerunki ukrywają wewnętrzne Ja. Przyjmują się jednak, że Ja jest strukturą różnych tożsamości i ról społecznych, wierzeń na własny temat, samoocen oraz wartości, norm i celów uznawanych za własne.

¹¹ T. Sankowski, *Wybrane psychologiczne aspekty aktywności sportowej*, Poznań 2001, s. 148.

William James w 1890 roku jako pierwszy użył pojęcia Ja, traktując cielesność jako istotny element struktury Ja, który ma wpływ na osobowość i tożsamość. Cały świat podzielił na Ja i Nie- Ja¹².

Różni ludzie wywierają ogromny wpływ na zawartość Ja danego człowieka, co w konsekwencji ma wpływ na jego treści i wysokość samooceny. Indywidualne porównywanie się z innymi kształtuje tożsamość osobistą czyli „subsystemu samowiedzy, na który składają się cechy spostrzegane przez podmiot jako dla własnej osoby najbardziej charakterystyczne i zarazem najbardziej specyficzne, to jest najwyraźniej odróżniające własną osobę od innych ludzi”¹³. Tożsamość społeczna natomiast mówi o identyfikowaniu się z konkretnymi grupami np. My - Ratownicy Wodni. Tożsamość ta kształtuje się w opozycji do innych grup, utożsamianie się i aktywizacja grup często prowadzi do stereotypowego spostrzegania członków danej wspólnoty. Treści zawarte w Ja to również własne zachowanie, w teorii autopercepcji D. Bema, ludzie kształtują sądy na temat własny i innych przez pryzmat własnego zachowania i warunków w którym przebywają. Niestety ludzie mają predyspozycje do postrzegania siebie lepiej niż jest w rzeczywistości. Wyżej oceniają swoje cechy i osiągnięcia, przeceniają stopień sprawowanej kontroli oraz mają skłonności do nierealnego optymizmu sądząc, że w życiu czekają na nich tylko dobre zdarzenia, zmiany i ludzie. Ma to jednak swoje dobre strony, gdyż to właśnie dzięki tym wierzeniom ludzie utrzymuje się w dobrej kondycji psychicznej oraz mają aktywną postawę do realizacji swoich celów. Obraz siebie jest częścią struktury osobowości i pełni funkcję integracji oraz stabilizacji, zapewniając trwałość i powtarzalność naszych zachowań i działań.

Carl Rogers zaproponował fenomenologiczny punkt widzenia, próbował zrozumieć człowieka na podstawie tego jak spostrzega siebie i otaczający go świat. Postrzeganie to składa się na indywidualne pole fenomenologiczne, które obejmuje dane świadome i nieświadome, natomiast wszelkie doświadczenia zachodzą w organizmie człowieka¹⁴. Uważał on również, że doświadczenia jako jedyne docierają do organizmu, nawet wtedy gdy nie są one widoczne świadomości, są w niej dostępne. Całość doświadczeń tworzy pole fenomenologiczne, natomiast świadomość obejmuje część pola, które ujmowane jest w postaci symbolicznej (doświadczenia dające się zwerbalizować). Doświadczenia które nie są objęte świadomością są odbierane podświadomie, odpowiedzialny jest za to proces subcepcji (podświadome spostrzeganie doświadczeń). Pomimo tego, że pole fenomenologiczne jest osobistą własnością człowieka, to każdy może dociekać w jaki sposób inni postrzegają świat. Wewnętrzne zrozumienie doświadczeń drugiej osoby możliwe jest dzięki empatii czyli współodczuwaniu i współrozumieniu świata.

Najistotniejszą częścią pola fenomenologicznego jest Ja które składa się ze znaczeń i spostrzeżeń dających się przedstawić w trzech kategoriach: Ja, Mnie, Siebie. Pomimo

¹² B. Mirucka, *Poszukiwanie znaczenia cielesności i ja cielesnego*, Przegląd Psychologiczny, 2003, TOM 46, Nr 2, s. 209-223.

¹³ Tamże, s. 318.

¹⁴ P. K. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Wydanie Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 316- 317.

tego, że ulega ono zmianom to zawsze pozostaje ten sam, uporządkowany charakter. Wg Carla Rogersa pojęcie Ja odnosi się do „zorganizowanej, spójnej, konceptualnej postaci utworzonej z percepcji cech charakterystycznych Ja oraz percepcji Ja- inni i Ja- różnorodne aspekty życia, łącznie z wartościami z przypisywanymi tym percepcjom. Postać ta dostępna jest świadomości, choć niekoniecznie zawarta w świadomości. Jest to płynna i zmieniająca się postać, proces, stanowiący jednak w każdym momencie specyficzną, realnie istniejącą całość”¹⁵. Oprócz pojęcia Ja, każdy człowiek posiada Ja idealne czyli wymarzony obraz siebie. Zbieżność pojęć Ja realne i Ja idealne jest miarą samoakceptacji czyli przystosowania osobistego. Istotnym celem w założeniach Rogersa jest dążenie organizmu do doskonalenia siebie „istnieje jedna podstawowa tendencja organizmu - jest to dążenie do urzeczywistnienia, podtrzymania i udoskonalenia doświadczającego organizmu”¹⁶. Zjawisko to ma charakter selektywny, kieruje uwagę człowieka jedynie na te aspekty, które w sposób konstruktywny stymulują jego rozwój w kierunku realizacji swoich celów. Jedyną siłą motywacyjną i celem jest dążenie do samorealizacji - stanie się pełną osobą. Jednostka samorealizująca kieruje się własnymi doświadczeniami, słuchając swojego wnętrza. Osobę taką charakteryzuje: otwartość na doświadczenia, jasna i dokładna świadomość, brak nastawienia obronnego, bezwarunkowe poczucie własnej wartości oraz dobre relacje z innymi ludźmi. W momencie gdy kieruje się doświadczeniami osób innych, przeżywa je jako własne co wiąże się z zaburzeniem osobowości.

Bardzo ciekawą teorię ukierunkowań Ja prezentuje E. Tory Higgins, jest połączeniem społeczno-poznawczej koncepcji Ja oraz teorii relacji z obiektem. Zgodnie z nurtem psychologii poznawczej, traktował Ja jako wiedzę o sobie związaną z doświadczeniami. Człowiek w systemie poznawczym, gromadzi pewną wiedzę na temat obiektów w świecie, niektóre z nich mają szczególne znaczenie dla jednostki. Na szczycie obiektów jest „osobisty obiekt” czyli sam człowiek, a wiedza na jego temat jest szczególnie istotna (samowiedza) w funkcjonowaniu, nieustannej regulacji dla istnienia i przetrwania obiektu (człowieka). Przedmiotem wiedzy na własny temat są różne aspekty Ja (właściwości Ja). Człowiek dysponuje wiedzą na temat właściwości jakie posiada (lub nie) oraz w jakim natężeniu one występują, dokonując w ten sposób samoopisu. Ten z kolei jest podstawą do przewidywania zadań jakimi jednostka może się zajmować. Oznacza to, że samowiedza jest centralnym ośrodkiem wpływającym zarówno na doświadczenia oraz zachowanie się jednostki. Samowiedza działa w sposób regulacyjny aby zapewnić funkcjonowanie przedmiotu¹⁷.

Poprzez ukierunkowania Ja rozumiał standardy, którym jednostka ma sprostać. Strukturą całościową jest system Ja, natomiast jej elementy składowe to stany Ja. Każdy ze stanów Ja opisywany jest w dwóch wymiarach, przedmiotowym i podmio-

¹⁵ C. S. Hall, G. Lindzey, J. B. Campbell, *Teorie osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 453.

¹⁶ Tamże, s. 454.

¹⁷ L. A. Pervin, *Psychologia osobowości*, Gdyńskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002 s. 270-271. oraz Młynarczyk M., *Ja idealne vs Ja powinnościowe. Analiza emocjonalnych konsekwencji rozbieżności w systemie „Ja” na podstawie teorii autoregulacji E. T. Higginsa*, Studia z psychologii w KUL. Tom 13 red.: P. Francuz, W. Otrebski, Lublin: Wyd. KUL 2006, s. 189-206.

towym. Pierwszy zawiera treści tworzące dany stan Ja, przyjmuje trzy formy: Ja realne (aktualne), Ja idealne, oraz Ja powinnościowe. Wymiar podmiotowy odnosi się do perspektywy (punkt widzenia) z jakiej człowiek określa treść danego stanu Ja (jak siebie widzi). Stan Ja jest elementem składowym koncepcji siebie czyli przekonania i wyobrażenia na własny temat oraz punkt widzenia innych znaczących dla nas osób (rodzina, przyjaciele), nie jest to rzeczywista ocena osób bliskich a jedynie wyobrażenia jak się jest ocenianym¹⁸.

Tabela 3. Stany Ja E. T. Higginsa

Stany Ja (wymiar przedmiotowy)	Wymiar Ja (podmiotowy)	
	Własna perspektywa	Perspektywa osób znaczących
Ja realne	Reprezentacje poznawcze cech, które zgodnie z własnym przekonaniem człowieka aktualnie go charakteryzują	Reprezentacje poznawcze cech, które zgodnie z przekonaniem człowieka inni mu przypisują
Ja idealne	Reprezentacje poznawcze cech, którymi człowiek chciałby się charakteryzować	Reprezentacje poznawcze cech, o których człowiek jest przekonany, że inni ludzie chcieliby, aby się nimi charakteryzował
Ja powinnościowe	Reprezentacje poznawcze cech, którymi człowiek, zgodnie z własnymi przekonaniem, powinien się charakteryzować	Reprezentacje poznawcze cech, o których człowiek jest przekonany, że zdaniem innych powinien je mieć

Źródło: A. Brytek- Matera, *Postawy wobec ciała a obraz samych siebie u kobiet z zaburzeniami odżywiania się. Badania na gruncie teorii rozbieżności Ja – E. Tory Higginsa*, Psychiatria Polska 2011, tom XLV, numer 5

Osobowość, przykładowe teorie osobowość

Osobowość jest pojęciem wieloznacznym, często używanym w środowisku społecznym. Ludzie używając tego terminu najczęściej mają na myśli zbiór pewnych cech charakteru oraz umiejętność nawiązywania kontaktów międzyludzkich. Osobowość można również rozumieć jako tzw. pierwsze wrażenie, które jednostka wywiera na

¹⁸ W. Bąk, *E. Tory Higginsa teoria rozbieżności ja*, PRZEGLĄD PSYCHOLOGICZNY, 2002, TOM 45, Nr 1, 39-55.

ludziach odbierane najogólniej mówiąc jako osobowość dobra lub zła¹⁹. Jedną z najlepszych definicji przedstawi L. A. Pervina „osobowość jest to złożona całość myśli, emocji i zachowań, nadająca kierunek i wzorzec (spójność) życiu człowieka. Podobnie jak ciało, osobowość składa się zarówno ze struktur jak i procesów i odzwierciedla działanie tyluż natury (geny), co środowiska. Pojęcie osobowości obejmuje również czasowy aspekt funkcjonowania człowieka. Osobowość zawiera bowiem wspomnienia przeszłości, reprezentacje mentalne teraźniejszości oraz wyobrażenia i oczekiwania co do przyszłości”²⁰ w tym opisie osobowość odnosi się do indywidualnych i niepowtarzalnych aspektów zachowania. Osobowość jest tym, co odróżnia człowieka od innych, tym co jest charakterystyczne dla danej osoby.

Natomiast osobowość wg W. Okonia to „zespół stałych właściwości i procesów psychofizycznych odróżniających daną jednostkę od innych, wpływających na organizację jej zachowania, a więc na stałość w nabywaniu i porządkowaniu doświadczeń, wiadomości i sprawności, w reagowaniu emocjonalnym, w stosunkach z innymi ludźmi oraz na stałość w wyborze celów i wartości. Powstanie tych stałych mechanizmów zachowania się jednostki jest efektem rozwoju osobowości, w którym szczególnie ważną rolę grają pierwsze lata życia; nabyte wówczas przez dziecko wzory zachowania wywierają trudny do przewyżnienia wpływ na całe jego życie”²¹. Autor ukazuje termin osobowości jako odmienny zbiór cech wrodzonych oraz nabytych, ukształtowanych od najmłodszych lat życia człowieka.

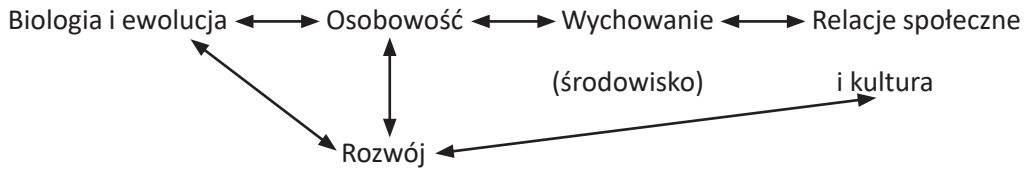
Ogólnie osobowość jest centralnym systemem, który integruje i reguluje procesy przystosowania się do środowiska zewnętrznego oraz wewnętrznego człowieka. Należy jednak rozumieć osobowość jako zespół ściśle ze sobą powiązanych, stałych cech intelektualnych, emocjonalnych, temperamentnych oraz wolicjonalnych, które rozwijają się i kształtują podczas całego życia człowieka. Uściślają one sposób w jaki jednostka steruje stosunki z samym sobą oraz z środowiskiem społecznym czy przyrodniczym. Na osobowość składa się m. in.: inteligencja, temperament, zdolności, mechanizmy biologiczne i mechanizmy samokontroli emocji – (cechy stałe) oraz charakter, mechanizmy obronno-przystosowawcze, potrzeby, zainteresowania, motywacje, światopogląd – (cechy zmienne)²². Wniosek z tego, że osobowość człowieka to konstrukcja biopsychospołeczna o wieloaspektowej i indywidualnej strukturze. Charakterystyczne dla osobowości jest zmienność, plastyczność oraz dynamizm w podążaniu do zmian. Osobowość nie jest uniwersalna, a jej definicja uzależniona jest od przyjętych założeń teoretycznych. Oznacza to, że twórca teorii będzie ściśle definiował osobowość według własnych przekonań i zaobserwowanych zjawisk. Poniższy rysunek przedstawia składowe osobowości:

¹⁹ C. S. Hall, *Teorie osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s.18-20.

²⁰ L. A. Pervin, *Psychologia osobowości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2002.

²¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2001.

²² A. Panasiuk- Chodnicka, B. Panasiuk, *Strategie rozwoju i kształtowania osobowości*, Studia Gdańskie, t. V, 44-66.



Rysunek 1. Skład osobowości

Źródło: P. G. Zimbardo, R. L. Johnson, V. McCann, *Psychologia kluczowe koncepcje*, s. 28²³

Teoria jest pewną wiedzą na temat jakiegoś zjawiska, nieudowodnioną hipotezą, niepotwierdzoną przez fakty. Jest zbiorem nagromadzonych obserwacji, które poprzez powtarzalność, kategoryzują się. Powielane reakcje pomiędzy pewnymi zjawiskami świadczą o ich powiązaniu czyli relacji przyczynowo- skutkowej. Teoriami osobowości są ogólne teorie zachowania, zajmujące się zjawiskami istotnymi dla funkcjonowania jednostki²⁴. Jedną z najpopularniejszych teorii osobowości jest ta, zaproponowana przez Sigmunda Freuda (austriacki lekarz-neurolog), twórca psychoanalizy, porównywał psychikę ludzką do góry lodowej. Niewielka część wystająca ponad powierzchnię wody przedstawia sferę ludzkiej świadomości, natomiast znacznie większa część znajdująca się pod powierzchnią wody, reprezentuje strefę nieświadomości w której ukryte są popędy, wyparte myśli oraz uczucia, które wywierają ogromny wpływ na świadome myśli, odczucia i postępowanie. Jego zdaniem osobowość ludzka składa się z trzech systemów: id (nieświadoma struktura), ego (Ja) i superego (nad Ja), które znacząco różnią się od siebie (właściwość, funkcja, zasada działania) ale współpracują ze sobą tworząc zachowanie²⁵. Kolejną ciekawą teorią jest czynnikowa teoria cech Raymonda Cattella.

Cattell mówiąc o osobowości, skupiał swoją uwagę na przewidywaniu zachowania w zaistniałej sytuacji. Analizował wszelkie poglądy religijne i społeczne, natomiast zakres jego badań dotyczył reakcji organizmu świadomej i nieświadomej w stosunku do ludzi, idei i rzeczy. Poszukiwał czynników warunkujących zachowanie ludzkie, prawa i zależności. Podkreślał istotę sytuacji, środowiska które ma ogromny wpływ na kształtowanie osobowości.

Największą wartością osobowości jest cecha, czyli wywnioskowana struktura psychiczna na drodze obserwacji zachowania. Podzielił cechy na powierzchniowe (jawne) i źródłowe (ukryte). Podłożem cech powierzchniowych jest źródło modyfikowane przez środowisko. Cechy źródłowe dzielą się na dziedziczne (przekazywane z pokolenia na pokolenie) i środowiskowe (wykształcone przez otoczenie)²⁶. Interesował się również ewolucją cech, uważał że ich rozwój związany jest z uczeniem się i integracją z otoczeniem. Człowiek poszukuje dróg dostosowania do środowiska oraz dróg właściwych reakcji.

²³ P. G. Zimbardo, R. L. Johnson, V. McCann, *Psychologia kluczowe koncepcje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 28.

²⁴ P. K. Oleś, „, *op. cit.*, Warszawa 2009, s.31-32.

²⁵ C. S. Hall, G. Lindzey, J. B. Campbell, *op.cij.*, s. 53-59., oraz P. K. Oleś, *op. cit.*, s. 46-47.

²⁶ A. J. Nowak, *Osobowość w ujęciu R. A. Cattella*, *Studia Philosophiae Christianae* 10/2, 1974, s. 167-182.

Ciekawą teorię prezentuje Gordona W. Allport, twierdzi że „osobowość jest tym czym człowiek jest naprawdę, jest dynamiczną organizacją w jednostce takich systemów psychofizycznych, które determinują jej specyficzne przystosowanie do jej środowiska”²⁷.

G. Allport uważał, że na wrodzone dyspozycje osobowości składają się trzy właściwości:

- biologiczne i instynktowne - odruchy, popędy, procesy homeostazy;
- genetycznie uwarunkowane cechy psychiczne i fizyczne;
- zdolności - najwyższą jest zdolność uczenia się.

Na kształcenie osobowości ogromne znaczenie ma dynamiczna reakcja pomiędzy bodźcami ze środowiska a popędami. Oprócz tego osobowość tworzy swój wewnętrzny program w którym najsilniejszą skłonnością jest dążenie do uzyskania unikalności - rozwijającej się i krytycznej świadomości siebie. W teorii autora najważniejsza jest cecha, którą rozumiał jako „strukturę neuropsychiczną, mającą zdolności dostarczania wielu funkcjonalnie równoważnych bodźców oraz inicjowania i ukierunkowywania równoważnych form zachowania adaptacyjnego i ekspresyjnego”²⁸, można je rozpoznać na drodze obserwacji zachowania. Allport rozróżniał wiele klasyfikacji cech np. charakterystyczne dla wszystkich ludzi oraz pojedyncze, które cechują danego człowieka, wprowadził klasyfikacje nomotetyczno- idiograficzną. Cechy indywidualne (idiograficzne) mają charakter jakościowy, dzielą się dodatkowo na dominujące (pojedyncza cecha, występująca w każdym zachowaniu), centralne (specyficzne dla danej osoby, zespół cech obserwowalnych), wtórne (zespół cech zadków występujących). Za pomocą cech wspólnych (nomotetyczne) można ustalić prawa i przewidywać ludzkie zachowanie, odnoszą się do zakresu różnic indywidualnych, natomiast razem zestawione tworzą całościowy obraz osobowości. Zrozumienie zachowania nie jest możliwe tylko za sprawą cech, istotne jest poznanie intencji osoby, czyli plan działania oraz w jaki sposób ma zamiar osiągnąć swój cel. Skład osobowości tworzą cechy, popędy czy nawyki oraz określone właściwości osobiste które tworzą naszą tożsamość (tj. świadome dążenia czy plany). Subiektywny świat przekonań, intencji i uczuć Allport nazwał *proprium*, obejmuje ono zarówno Ja cielesne jak i koncepcję siebie czy poczucie własnej wartości.

„*Proprium* nie jest czymś przez cały czas w pełni uświadomionym. Koncepcja siebie nie tworzy się tylko z tego, z czego sobie zdajemy sprawę, lecz nawet wtedy, gdy sobie z tego nie zdajemy sprawy, kierują nami doświadczenia jakie mamy na temat siebie samych. Nie ze wszystkich funkcji *proprium* zdajemy sobie w danym momencie sprawę, choć wszystkie one działają równocześnie, uświadomione czy też nie”²⁹. Na rozwój *proprium* ma wpływ siedem aspektów: poczucie cielesnego ja, ciągłość własnej tożsamości, szacunek do siebie, zasięg ja, obraz samego siebie, radzenie sobie z problemami dzięki rozumowaniu i myśleniu oraz plany i cele.

²⁷ D. Buksik, *Wybrane psychologiczne teorie cech osobowości*, Seminare. Poszukiwania naukowe 16, 2000, s.191-206.

²⁸ P. K. Oleś, *op. cit.*, s. 127.

²⁹ Z. Pluzek, *Psychologia pastoralna*, Kraków 1991, s. 51.

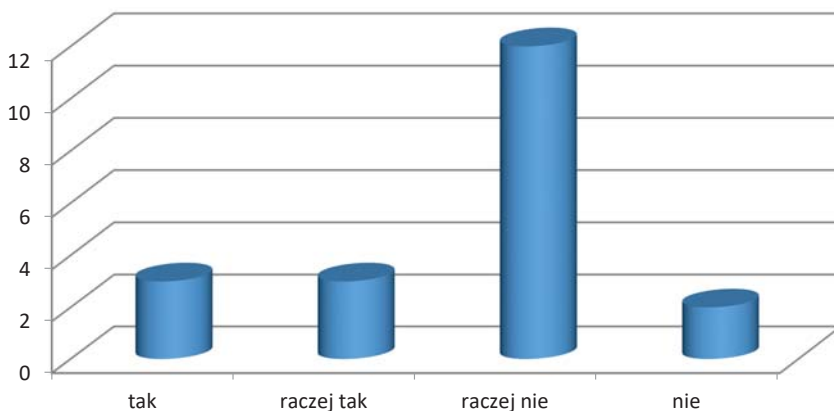
Wyniki badań

Dla potrzeb artykułu przeprowadzono rozmowę z dwudziestoma przypadkowymi osobami. Są to ludzie w różnym wieku, różnej płci, stanu cywilnego; większość z badanych ma dzieci w wieku szkolnym. Druga grupa badanych osób to dwudziestu Ratowników Wodnych, również zróżnicowanych pod względem wieku, płci, stopnia wykształcenia oraz doświadczenia w ratownictwie. Do obu grup skierowane zostały kwestionariusze wywiadu, aby uzyskać odpowiedzi dotyczące oceny ratowników i bezpieczeństwa nad wodą.

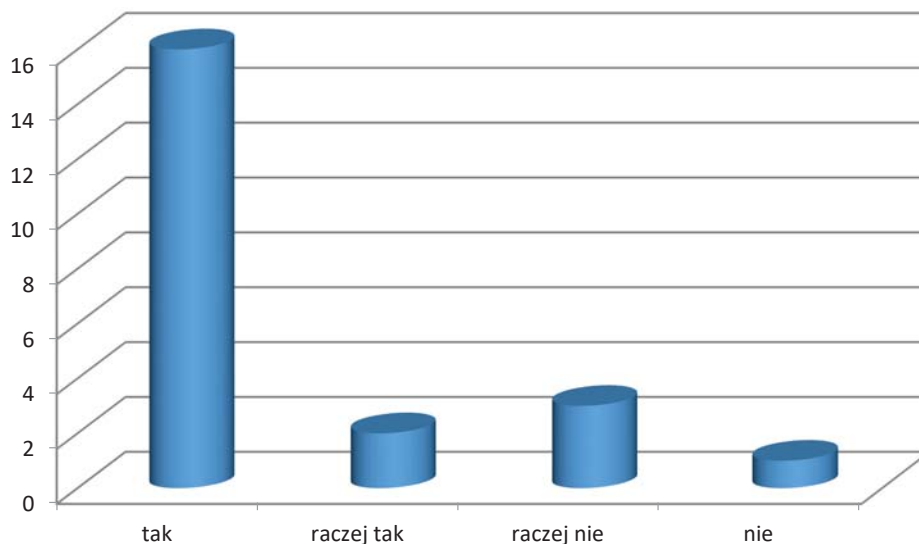
Ratownicy wodni (w dalszej części opisu „grupa 1”) z którymi było przeprowadzone badanie w większości mają wieloletnie doświadczenie głównie w pracy na wodach otwartych, posiadają różne stopnie kwalifikacji - od Młodszego Ratownika po Instruktora Ratownictwa. Druga grupa badanych to osoby które deklarują, że preferują kąpieliska strzeżone. Ma to znaczenie dla potrzeb tej pracy z uwagi na ocenę ratowników których można spotkać tylko na takich stanowiskach (grupa osób odpoczywających nad wodą - w dalszej części opisu „grupa2”).

Na pytanie dotyczące preferowanych cech ratownika wodnego, „grupa 1” udzielała odpowiedzi które się powielały. Do najczęściej wymienianych należały: dobra sprawność fizyczna, dobra organizacja miejsca pracy, konkretność w działaniu oraz obowiązkowość. „Grupa 2” natomiast najczęściej wymieniała: wysportowanie, odwagę, przystożność, młodość, czujność i podzielność uwagi. Porównując odpowiedzi obu grup można wywnioskować, że mają podobne odczucia co do preferowanej postawy ratownika lecz użyli odmiennych przymiotników. „Grupa 2” podkreślała atrakcyjność, prawdopodobnie może mieć to swoje podłoże w technice wywierania wpływu społecznego - jakim jest technika autorytetu czy sympatii, która to właśnie podkreśla atrakcyjność danej osoby. Ludzie spostrzegają takie osoby jako miłsze i pewniejsze siebie.

Kolejne pytanie, takie samo do obu grup, dotyczyło czy powyższe preferowane cechy ratownika wodnego pokrywają się z rzeczywistością. Odpowiedzi przedstawione są na poniższych wykresach.



Wykres 1. „Grupa 1” czy preferowane cechy ratownika wodnego pokrywają się z rzeczywistością
Źródło: opracowanie własne, na podstawie kwestionariusza wywiadu

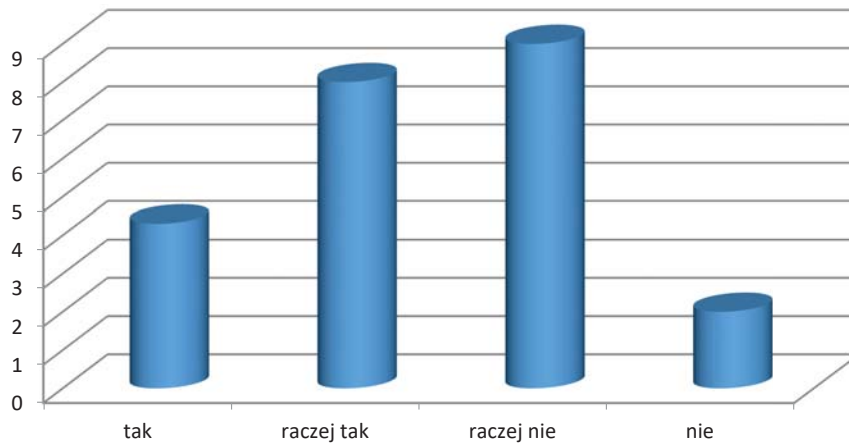


Wykres 2. „Grupa 2” czy preferowane cechy ratownika wodnego pokrywają się z rzeczywistością
 Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu

Odpowiedzi obu grup znacznie różnią się od siebie. „Grupa 1” uważa w większości, że postawa ratownika „raczej nie” pokrywa się z preferowaną postawą. Natomiast „grupa 2” w znacznej większości twierdzi, że postawa ratownika jest zgodna z ich wyobrażeniami o nich. Ku zaskoczeniu, ratownicy wodni wcale nie mają o sobie dobrego zdania w szczególności doświadczenia w pracy na wodach otwartych. Ratownicy pełniący służbę na wodach otwartych codziennie weryfikują swoją wiedzę, sprawność oraz umiejętności niezbędne przy udzielaniu natychmiastowej pomocy przed medycznej. Dodatkowo „grupa 1” twierdzi, że do przypisywanych najczęściej negatywnych cech ratownikom wodnym należą: nadużywanie korzystania z telefonów komórkowych w celach prywatnych, traktowanie pracy jako formy rozrywki a sami ratownicy są nieuprzejmi i leniwi. Natomiast „grupa 2” w większości nie zauważyła zachowania nieadekwatnej postawy do zajmowanego stanowiska, a jeżeli tak to nie były to sytuacje rażące.

Następne pytanie do „grupy 1” odnosiło się do programu szkoleń ratowników wodnych i ich zadowolenia z przygotowania do wykonywania zawodu (wykres 3).

Grupa 1

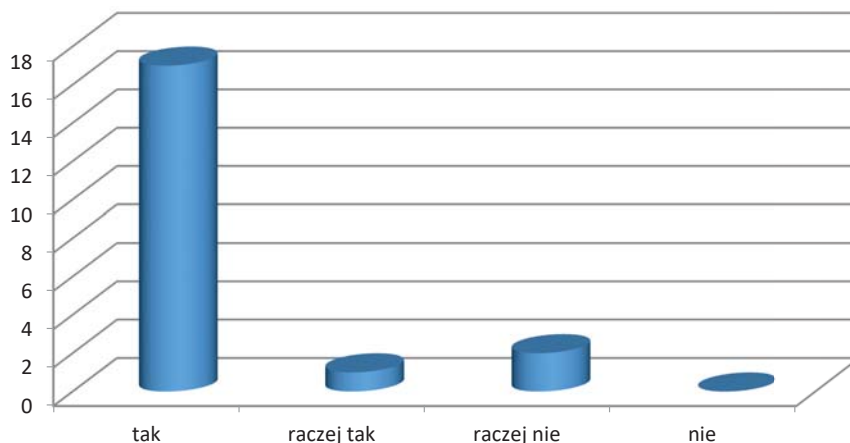


Wykres 3. „Grupa 1” – Czy program szkoleń dobrze przygotowuje do wykonywania zawodu
Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu

Wyniki dotyczące zadowolenia, są bardzo podobne; odpowiedzi „tak” i „raczej tak” dało 9-ciu badanych, natomiast „nie” i „raczej nie” 11-stu badanych. W odczuciu autora pracy, niezadowolenie ratowników wodnych z programu szkoleń wynika z małej liczby szkoleń praktycznych.

„Grupa 2” w swoim kwestionariuszu miała także pytanie odnoszące się do szkoleń, jednak autorzy chcieli uzyskać odpowiedź czy osoby wypoczywające nad wodą chętnie uczestniczyłyby w szkoleniu o tematyce „bezpieczeństwo nad wodą” (wykres 4).

Grupa 2



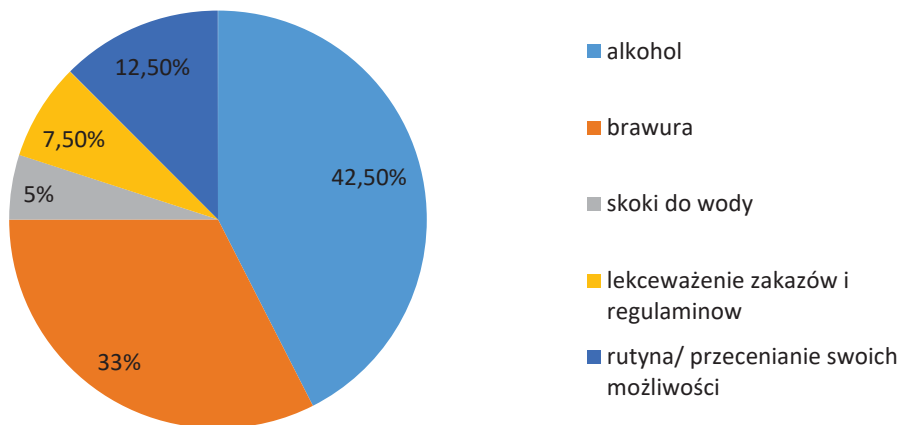
Wykres 4. „Grupa 2”- chęć uczestniczenia w szkoleniu prowadzonym przez ratowników wodnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie kwestionariusza wywiadu

„Grupa 2” w 85% skorzystałaby ze szkolenia, argumentując to chęcią poszerzenia swojej wiedzy na temat bezpieczeństwa w szczególności w szkoleniach dotyczących udzielenia pierwszej pomocy przedmedycznej. Jest to wiedza większości osób znana, lecz stresujące warunki towarzyszące akcji ratowniczej, mogą być skutkiem złej procedury tym bardziej jeżeli jest to wiedza dawno nieodświeżana. Dodatkowo grupa ta wykazuje w 95% zaufanie do postawy ratownika wodnego. Mają oni poczucie, że są obserwowani przez wykwalifikowane osoby podczas aktywnego wypoczynku nad wodą.

W pytaniu o najczęstszą przyczynę utonięć według badanych, jednogłośnie obie grupy podawały te same powody. Poniższy wykres przedstawia procentowo przyczynę którą jako pierwszą i główną podawali badani (wykres 5).

Przyczyna



Wykres 5. Najczęstsza przyczyna wypadków i utonięć nad wodą

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwestionariuszy

Alkohol i brawura są głównymi przyczynami wypadków i utonięć, zarówno według badanych jak i Krajowego Systemu Informacji Policji. Nasuwa się tu pytanie: jeżeli społeczeństwo jest świadome przyczyn wypadków a pomimo tego cały czas są one powielane, to czy jest możliwość ich wyeliminowania? Niestety nie !!! Jest możliwa profilaktyka, stawianie zakazów w miejscach widocznych, spoty reklamowe „ku przestrodze” lecz wciąż ratownik wodny nie ma upoważnienia do kontrolowania osób po spożyciu, a jego prewencja polega tylko na ewentualnych prośbach i rozmowach o zaniechaniu decyzji wejścia do wody.

Tym samym obie grupy wymieniają sposoby polepszenia warunków bezpieczeństwa nad wodą:

- zwiększenie liczby ratowników,
- zwiększenie ilości kąpielisk strzeżonych,
- częstsze uświadamianie społeczeństwa o zagrożeniach panujących nad wodą,
- zwiększenie ilości sprzętu mobilnego, ratunkowego oraz medycznego,
- zwiększenie wynagrodzeń finansowych, aby zachęcić do wykonywania tego zawodu.

Sprawą oczywista jest, że zwiększenie liczby sprzętu oraz kąpielisk strzeżonych na pewno zmniejszyłoby liczbę wypadków. Jednakże wypłacane wynagrodzenie, jest nie adekwatne do zajmowanego stanowiska. Jest to praca niezwykle ciężka obarczona olbrzymią odpowiedzialnością. Proces szkolenia ratownika jest kosztowny, ratownik musi odbyć kilka kursów które umożliwią mu samodzielna pracę. Pracy tej podejmują się zazwyczaj osoby młode, które nie traktują tego stanowiska jako stałą pracę a jedynie jako okres przejściowy. Poza tym zatrudnienie na plaży czy nad jeziorem, jest również możliwe tylko w okresie letnim. Skutkuje to częstą wymianą kadry ratowniczej w kolejnych latach. Ostatnie pytanie, odnoszące się do postawy ratownika a dokładniej co można w niej zmienić aby polepszyć bezpieczeństwo nad wodą, badani podkreślają znaczenie szkoleń dla ratowników wodnych oraz korzystanie z doświadczenia ratowników z dłuższym stażem. „Grupa 1” zwraca uwagę na konieczność dbania o kondycję fizyczną oraz odtwarzanie wiedzy z przebytych kursów. Kładą szczególny nacisk na zachowanie prewencyjne oraz profilaktykę.

Podsumowanie i wnioski

Obraz samego siebie w życiu jednostki odgrywa ogromną rolę. Poczucie własnej wartości oraz zadowolenie z siebie i znajomość własnej tożsamości dodatkowo napędza nas do realizowania celów. W przypadku ratowników wodnych głównym celem jest niesienie pomocy drugiemu człowiekowi na akwenach wodnych. Aby w pełni wywiązywać się ze swoich obowiązków doskonala się uczestnicząc w kursach i szkoleniach, lecz prawdziwe doświadczenie ratownicy zdobywają w praktyce. Ćwiczenia wykluczają negatywne czynniki towarzyszące prawdziwej akcji ratowniczej do których zaliczamy m. in. czas, stres i adrenalinę. Bez wątpienia, aby szybko i sprawnie wykonać swoje zadanie z pewnością siebie i swoich umiejętności ograniczając stresującą sytuację, potrzebne jest doświadczenie zarówno własne jak i doświadczone kolegów z pracy.

Niestety istnieje negatywna opinia wśród ratowników wodnych na własny temat. Głównie jest to wynikiem dużej rotacji ratowników. Niewiele osób traktuje ten zawód jako docelowy, raczej jako tymczasowy, trwający od jednego do kilku sezonów. Oznacza to, że osoby które zdobyły doświadczenie oraz sprawnie wykonują swoje zadania, odchodzą w poszukiwaniu pracy lepiej płatnej oraz dającej możliwość zatrudnienia po za sezonem letnim. Ratownicy nie mają o sobie dobrego zdania, ponieważ uważają, że jest za mało osób z doświadczeniem. Odpowiedź ta może jedynie dać

do myślenia, co można by zmienić w systemie szkolenia?, a przede wszystkim, w jaki sposób zachęcić jednostkę do wykonywania zawodu ratownika? Pomimo tego pozytywnym aspektem jest fakt że społeczeństwo ma zaufanie do postawy ratownika. Jest to doskonała informacja, która ukazuje postawę ratownika wodnego jako autorytet. W taki sposób łatwiej jest zapanować nad strzeżonym kąpieliskiem. Obie grupy jednoznacznie twierdzą, że zwiększenie liczby ratowników, kąpielisk strzeżonych oraz sprzętu ratowniczego niewątpliwie poprawi obecną sytuację bezpieczeństwa nad wodą.

Piśmiennictwo

1. Allport G. W., *Personality: A psychological interpretation*, New York, 1937, Holt. [w:], B. Harwas- Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2002.
2. Bąk W., *E. Tory Higginsa teoria rozbieżności ja*, Przegląd Psychologiczny, 2002, TOM 45, Nr 1.
3. Buksik D., *Wybrane psychologiczne teorie cech osobowości*, Seminare. Poszukiwania naukowe 16, 191-206, 2000.
4. Brytek-Matera A., *Postawy wobec ciała a obraz samych siebie u kobiet z zaburzeniami odżywiania się. Badania na gruncie teorii rozbieżności Ja – E. Tory Higginsa*, Psychiatria Polska 2011, tom XLV, numer 5.
5. Hall C. S., *Teorie osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
6. Hall C. S., Lindzey G., Campbell J. B., *Teorie osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
7. Hetherington A., *Wsparcie psychologiczne w służbach ratowniczych*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
8. Koziński J., *Psychologiczna teoria samowiedzy*, PWN, W-wa 1981.
9. Mirucka B., *Poszukiwanie znaczenia cielesności i ja cielesnego*, Przegląd Psychologiczny, 2003, TOM 46, Nr 2.
10. Młynarczyk M., *Ja idealne vs Ja powinnościowe. Analiza emocjonalnych konsekwencji rozbieżności w systemie „Ja” na podstawie teorii autoregulacji E. T. Higginsa*, Studia z psychologii w KUL. Tom 13 red.: P. Francuz, W. Otrebski, Lublin: Wyd. KUL 2006.
11. Nowak A. J., *Osobowość w ujęciu R. A. Cattella*, Studia Philosophiae Christianae 10/2, 1974.
12. Pluzek Z., *Psychologia pastoralna*, Kraków 1991.
13. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2001.
14. Oleś P. K., *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Wydanie Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
15. Panasiuk-Chodnicka A., Panasiuk B., *Strategie rozwoju i kształtowania osobowości*, Studia Gdańskie, t. V.
16. Pervin L. A., *Psychologia osobowości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2002.
17. Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Żak, Warszawa 2010.

18. Sankowski T., *Wybrane psychologiczne aspekty aktywności sportowej*, Poznań 2001.
19. Skalski D., Lizakowski P., Ročławska K., *Analiza utonięć w latach 2013-2015 oraz założenia profilaktyki zdrowotnej w Polsce i Republice Białoruskiej*, [w:] *Medycyna i zdrowie, wybrane aspekty ratownictwa*, red. D. Skalski, P. Lizakowski, Gdynia-Gdańsk – Skarszewy 2016.
20. Skalski D., *Wademekum Ratownika Wodnego*, Skarszewy 2011.
21. Skorny Z., *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984.
22. Strelau J., Doliński D., *Psychologia akademicka*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2011, Tom 2.
23. Zimbardo P. G., Johnson R. L., McCann V., *Psychologia kluczowe koncepcje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
24. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. *O bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych* (Dz. U. Nr 208, poz. 1240, z późn. zm.).

Źródła internetowe:

1. <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/osobowosc;3952300.html>
2. <http://www.wopr.waw.pl>
3. <http://www.naszwojr.pl/prawa-odpowiedzialnosc-ratownika-wodnego.php>

Bezpieczeństwo społeczne – wybrane zagadnienia

Dariusz Skalski¹, Janusz Gierszewski², Magdalena Formela³, Michał Tuz³,
Daniel Pożarski³

¹ Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Zakład Sportów Wodnych, Wydział Kultury Fizycznej

² Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Bezpieczeństwa i Zarządzania

³ Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne, administracja publiczna, demokracja, zarządzanie państwem, zagrożenia

Streszczenie:

Proces badawczy realizowany w przestrzeni zarządzania państwem demokratycznym aksjologicznie i prakseologicznie prowadzi do krytyki współczesnego instytucjonalizmu stanowiąc interdyscyplinarne wyzwanie badawcze.

Wstęp

Bezpieczeństwo posiada wiele definicji. Na użytek niniejszego opracowania przyjmuje się wersję klasyczną wynikającą z interpretacji językowej za słownikiem języka polskiego: stan niezagrożenia, spokoju, pewności¹.

Społeczeństwo: ogół ludzi pozostających we wzajemnych relacjach wynikających z warunków życia, podziału pracy i udziału w życiu kulturowym; też: ogół obywateli danego okręgu, miasta itp.²

Bezpieczeństwo społeczne to stan niezagrożenia, spokoju i pewności ogółu ludzi we wzajemnych relacjach wynikających z warunków życia, podziału pracy i udziału w życiu kulturowym mieszkańców danego terytorium.

Gdy bierzemy pod uwagę wyodrębnione administracyjnie terytorium, to w krajach o ustroju demokratycznym wyrażamy wspólnotę samorządu terytorialnego. Odnosząc się do mieszkańców terytorium objętego granicami uznanymi prawem międzynarodowym wyrażamy państwo.

Analiza stanu w Polsce

Stan niezagrożenia, spokoju i pewności nie jest tożsamy poczuciu bezpieczeństwa. Poczucie bezpieczeństwa to emocjonalny stan będący konsekwencją np. zintensyfikowanego marketingu w zakresie działań np. policji. Liczne medialne formuły audio, video oraz pisane kształtują postrzeganie zgodnie z intencjami twórcy, niestety, niezwykle rzadko odzwierciedlają faktyczną rzeczywistość wirtualizując ją w stopniu znacznym.

¹ Drabik L. Sobol E.. *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 2018. s. 89.

² Tamże, s. 671.

Od czasów PRL służby mundurowe niejako odgórnym, pochodzącym ze sfer rządzących poleceniem były prezentowane w tzw. dobrym świetle. W tej branży tworzono sztuczny etos. Okres ten w Polsce unifikował społeczeństwo i jego kulturowość m.in. tworząc tzw. etos klasy robotniczej a następnie służb mundurowych.

Zjawiskiem jakie wtedy miało miejsce w sposób namacalny były obchody okolicznościowe różnych rocznic. To zjawisko i dziś wykorzystuje się jak i wtedy m.in. w promocji osób zmierzających do uzyskania stanowiska w administracji publicznej. Bywa, że wyszukuje się możliwości wynikające z historii na nowo je prze-interpretując lub wymyślając nowe i uzasadniając w sposób mający jak i w PRL przekonać masę – czyli społeczeństwo w Polsce. Tym zjawiskiem objęte były obchody Milicji Obywatelskiej dziś Policji (ta sama instytucja pod zmienioną nazwą). Obchody te przyporządkowano na dzień powołania. Tym samym mechanizmom podlegało świętowanie policji politycznej mającej pierwotnie nazwę Urząd Bezpieczeństwa (UB) następnie Służba Bezpieczeństwa (SB) później Urząd Ochrony Państwa (UOP) a obecnie ABW (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego) – najbardziej zbrodnicza instytucja tamtych czasów – współcześnie zdania są podzielone.

W pierwszej fazie gdy etos klasy robotniczej już był ugruntowany podjęto się tworzenia etosu i tych instytucji. Pierwotnie obchodzono je osobno, tj. rocznica powstania MO i osobno rocznica powstania SB (informacje na transparentach, w ogłoszeniach medialnych). Następnie gdy okazało się, że MO pozyskała przychylność społeczeństwa wynikającą lokalnie i krajowo z uznanych działań funkcjonariuszy w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego, zwalczania i zapobiegania przestępczości kryminalnej oraz wsparcia edukacji szkolnej w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego połączono święta wpisując obchody jako rocznica MO i SB (SB wstępnie wymieniano w drugiej kolejności). Następnie wprowadzono już u schyłku PRL formułę świętowania jako rocznicę SB i MO (zmieniono kolejność) wskazując który resort stanowi największą siłę w państwie. Tworzenie ich etosu miało na celu ugruntowanie w społeczeństwie pozytywnych emocji i szacunku np. dla munduru gdy tymczasem pod nim często kryją się ludzie łamiący prawo o czym wiadomo i obecnie choćby z licznych doniesień medialnych, które w przypadkach najbardziej drastycznych nie mają możliwości ukrycia faktów. W zamian za pozytywne opiniowanie często wybrani funkcjonariusze tych służb brali udział w realizacji tzw. brudnych zadań dla rządzących a jako przykładem posłużymy się znanym zabójstwem ks. Jerzego Popiełuszki w tym czasie monitorowanym medialnie i do dziś nie wyjaśnionego w wielu okolicznościach a w tym sprawstwa kierowniczego. Tego rodzaju forma zadań ma miejsce i obecnie np. poprzez nakłanianie przez funkcjonariuszy służb mundurowych chorych psychicznie aby przyznali się do zbrodni i umieszczenie ich w porozumieniu z prokuratorami oskarżającymi oraz wyrokującymi sędziami w Zakładach Karnych pozostawiając sprawców zbrodni poza obrębem realizowanych działań ale za to uzyskanie awansów, premii a rządzącym w tym ministrom spraw wewnętrznych pozytywną ocenę opinii publicznej. Tak dotrwano do 1989 r. do niezidentyfikowanych na dzień dzisiejszy powiązań umożliwiających spotkania w Magdalence pod Warszawą gdzie doprowadzono do porozumień gwarantujących bezkarność i możliwość uczestnictwa w życiu publicz-

nym funkcjonariuszom służb PRL. Bezkarność szczególnie dotyczyła funkcjonariuszy policji politycznej czyli SB.

Liczne analizy pozwalają przyjąć, że w tamtym czasie w wyniku nieformalnych porozumień ustalono dla Polski wariant rozwoju typu Chilijskiego (w układzie jak podczas usuwania rządu Salvadora Allende na rzecz Augusto Pinocheta³) charakteryzujący się minimalizacją wartości nabywczego krajowego pieniądza, przejściem rządu przez osoby wskazane oraz likwidacją i przejściem majątku narodowego w formie przemysłu, banków i innego rodzaju firm przez wąską, wcześniej ustaloną grupę osób kosztem całego społeczeństwa.

Rozważania w zakresie bezpieczeństwa społecznego powiązane są z możliwością ujęcia matematycznego, pozwalającego na bardziej wnikliwą orientację co do problemu. Zjawisko to, najlepiej tłumaczy teoria chaosu⁴. Procesy społeczno-polityczne okresu transformacji w Polsce są złożone i trudno przewidywalne. Wynika to z bogactwa działania układu, a nie braku jakiegokolwiek determinizmu. Odnosząc się do doboru kadr, które decydują, podstawowe procesy zachodzące na poziomie jednostek były proste i do ustalenia, natomiast utworzona dzięki nim całość uzyskała własne formy działania, które mogą prowadzić do uporządkowania na wyższym poziomie. Wyłonione w niekontrolowany sposób nie pozwoliły na ustalenie warunków początkowych zachodzących przemian. Przez to brak było możliwości wyodrębnienia przestrzeni, która pozwoliłaby na ustalenie wszystkich możliwości warunków początkowych tworzącego się systemu i ustroju. Stąd wyniknęło, że obszar polityki w czasie przekazywania i przejmowania władzy w Polsce nie był spójny, tj. składał się z różniących się od siebie grup po obu stronach, zarówno po stronie przekazujących władzę, jak i przejmujących ją. W konsekwencji nowy obszar w polityce nie mógł być skierowany w stronę demokracji, tym samym działania nie mogły mieć charakteru ciągłego odejścia od PRL-owskiej, monopartyjnej rzeczywistości. Drobną zmianą punktu wyjścia, np. w deklarowanym światopoglądzie, którego treść wynikała z utrwalonych politycznie reguł i przewidywalnych zachowań, prowadziła do radykalnych zmian i miała wpływ na ostateczny rezultat⁵. Wrażliwość ta była konsekwencją niestabilności układu, czyli wzmocnienia się drobnych zmian i zaburzeń, tłumaczy je tzw. „efekt motyla”⁶. System społeczno-polityczny poddano chaotycznej dynamizacji.

Symbolicznym obrazem tamtych powiązań i obecnej sytuacji w Polsce mającej wpływ na stan bezpieczeństwa jest fakt utworzenia tzw. komisji weryfikacyjnych na terenie miast wojewódzkich. W województwie Gdańskim przewodniczącym komisji został Bogdan Borusewicz. To jedyne województwo w Polsce, w którym pozytywnie zweryfikowano wszystkich funkcjonariuszy SB i innych służb np. Wojskowej Służby Wewnętrznej – komórek politycznych, z pominięciem udających się na emeryturę. Pozytywna weryfikacja umożliwiła wejście gdy mówimy o byłych funkcjonariuszach

³ Klein N., *Doktryna szoku*, wyd. Muza, Warszawa 2009, s. 345-395.

⁴ Tempczyk M., *Teoria chaosu a filozofia*, wyd. CIS, Warszawa 1998, s. 9

⁵ M. Tempczyk, *Teoria chaosu a filozofia*, op. cit., s. 19 - 67.

⁶ Halpern P., *Na tropach przeznaczenia. Z dziejów przewidywania przyszłości*, Warszawa 2004, s. 19 - 21.

SB do wszystkich struktur administracji publicznej najczęściej na stanowiska kierownicze a w tym Policji, Straży Granicznej w Gdańsku, Prokuratur, Sądów, Państwowej Inspekcji Pracy, Państwowej Inspekcji Handlowej, Najwyższej Izby Kontroli i wielu innych. Przykładowo w Policji Komendantem Komisariatu mógł zostać aspirant były funkcjonariusz SB (np. R. Mormol z Komisariatu Obłuze w Gdyni posiadający wykształcenie średnie) i inni, których nazwisk i danych nie sposób wszystkich wymienić gdyż zabrałoby to miejsca całej publikacji a celem autorów jest artykuł. Natomiast osoby posiadające wykształcenie wyższe poza resortowe traktowano przedmiotowo uniemożliwiając awanse np. w Gdyni w 1999 r. po ukończeniu pierwszy studiów magisterskich w formule uzupełniającej tj. dwuletniej na jedynym kierunku, w którym umożliwiono przez Uniwersytet Gdański służbom mundurowym kształcenie czyli na politologii, po obronach usunięto wszystkich absolwentów przenosząc do Gdańska i Sopotu lub całkowicie usunięto z resortu jako osoby niewygodne. Tych nazwisk nie przytaczamy. Autorom tekstu znane są fakty i okoliczności tych zachowań osobiście.

Przyzwolenie B. Borusewicza i innych w Gdańsku m.in. na pozytywną weryfikacją byłych funkcjonariuszy resortu SB pozwoliło temuż na uzyskania m.in. w latach 1991-2001 funkcji Pośła RP, w latach 1997 – 2000 funkcji wiceministrem MSWiA (istotny okres czasu, Robert Sobkowicz, zraniony fotoreporter „Naszego Dziennika”, który stracił oko, wytoczył proces przedstawicielom MSWiA oraz Komendy Stołecznej Policji, zabezpieczającym w czerwcu 1999 r. manifestację pracowników radomskiego „Łuczniaka” pod budynkiem MON. Na użycie broni gładko-lufowej zgodę wyraził Wiceminister MSWiA B. Borusewicz twierdząc, że w tzw. armatce wodnej zaciął się zawór co było powodem. To pierwszy raz od 1990 r. gdy użyto wobec manifestujących broni powodując ciężkie uszkodzenie ciała⁷) a następnie od 2005 r. senatora, a nawet co jest znamienne w tej sytuacji 8 lipca 2010 był tymczasowo wykonującym obowiązki prezydenta RP po katastrofie w Smoleńsku i dalszy rozwój kariery w administracji publicznej trwającej do dziś. Zaobserwowano, że w tamtym okresie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji Marek Biernacki, który znany był głównie jako likwidator majątku byłej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (tzw. głównej siły narodu w okresie PRL) także na stałe wpisał się w życie publiczne. Obaj Panowie zostali członkami i byli desygnowani na różne funkcje publiczne przez partię Platforma Obywatelska w czasie jej rządzenia Polską i mają swoje miejsce w parlamencie do dziś. Założycielami partii PO byli Donald Tusk, Maciej Płażyński i Andrzej Olechowski. Obecnie wiadomo z archiwum IPN że Maciej Płażyński to TW (tajny współpracownik SB) pseudonim operacyjny Oskar, Andrzej Olechowski pseudonim Must a Donald Tusk łączony jest ze związkami Gdańskiego Towarzystwa Społeczno-Gospodarczego „Kongres Liberalistów” następnie przekształconego w partię KLD (Kongres Liberalno Demokratyczny) i finansami niemieckiej partii CDU. Informacje powyższe drukowano w wielu mediach pisanym, częściowo w internecie m.in. życiorys Bogdana Borusewicza i innych wymienionych tu polityków stąd nie dostrzega się potrzeby wskazywania źródeł informacji gdyż są powszechnie znane.

⁷ http://forum.gazeta.pl/forum/w,28,1894641,1894641,Czy_dziennikarz_Naszego_Dziennika_.html/09-10-2018/

Na wszystkie te okoliczności nakłada się rozwój nauk a w tym psychologii, które umożliwiają manipulację społeczeństwem. Najbardziej powszechne zastosowanie ma odkryty i opracowany przez Roberta Bolesława Zajonc (Polskiego pochodzenia amerykańskiego psychologa społecznego) efekt ekspozycji, będący podstawą teorii emocji⁸, którą skrótowo przedstawiono w następujących punktach cyt.: 1. sądy emocjonalne są pierwotne w stosunku do procesów poznawczych, 2. emocje mają zasadnicze znaczenie adaptacyjne dla organizmu, umożliwiają podstawową kategoryzację obiektów i zdarzeń jako przyjemnych, 3. reakcje emocjonalne są nieuniknione; w odróżnieniu od sądów poznawczych na temat obiektywnych cech bodźców na reakcje emocjonalne towarzyszące tym bodźcom nie można wpływać w sposób dowolny; reakcje emocjonalne powstają najczęściej niezależnie od woli; zachodzenie reakcji emocjonalnych, a co ważniejsze ich odnawianie się, odbywa się bez wysiłku; w przeciwieństwie do tego pewne sądy poznawcze wymagają tego, 4. sądy emocjonalne mają tendencję do bycia nieodwołalnymi, 5. w sądy emocjonalne zamieszczone jest „ja”, określają one bowiem stan osądzającego w stosunku do obiektu osądzanego, 6. reakcje emocjonalne są trudne do werbalizowania; znaczącym aspektem pierwszych wrażeń jest ich natychmiastowość, odczucie to nie zawsze jest precyzyjne i nie zawsze przekracza próg świadomości, ale zawsze się pojawia; człowiek nie dysponuje środkami werbalnymi efektywnymi dla precyzyjnego poinformowania, dlatego lubi innych ludzi i inne obiekty; komunikowanie emocji zależy więc znacznie bardziej od kanałów niewerbalnych; w dziedzinie niewerbalnej ekspresji uczuć odkrywa się pierwotną warstwę emocji, 7. emocje i poznawanie są oddzielnymi i częściowo niezależnymi systemami; reakcje emocjonalne nie muszą zależeć od procesów poznawczych; cechy bodźców przydatne do rozróżniania, rozpoznawania czy kategoryzowania obiektów i zdarzeń mogą być nieużyteczne, gdy chodzi o ich wartościowanie, 8. reakcje emocjonalne mogą być oddzielone od treści; w wielu przypadkach człowiek nie potrafi sobie przypomnieć treści danego zdarzenia, lecz z łatwością uprzytamnia sobie, jakie emocje ono w nim wzbudziło, 9. emocje mogą być nieuświadomione, 10. reakcja emocjonalna następuje automatycznie, niezależnie od woli i może być zewnętrznie sterowana.

Od 1989 r. i dalej spotkań w 1990 r. na różnych szczeblach życia publicznego ujawniono informacje, iż ich uczestnikami byli także znany George Soros (amerykański inwestor giełdowy pochodzenia węgiersko-żydowskiego, fundator Open Society Foundations i licznych fundacji, w tym m.in. wciąż działającej Fundacji im. Stefana Batorego w Polsce – usunięty z Rosji i Węgier za działania na szkodę państwa), przedstawiciel rodziny Rotschild (międzynarodowej rodziny niemieckich Żydów, związanej z bankowością i finansami, z nadanymi przez rządy Austrii i Wielkiej Brytanii tytułami szlacheckimi, posiadająca silną pozycję w Europie. Jedna z najbogatszych rodzin na świecie) a także agenci amerykańskiej CIA (tj. Central Intelligence Agency tj. Centralna Agencja Wywiadowcza która zadania realizuje wyłącznie poza USA w interesie USA) jak wynika ze słów prof. dr hab. Witolda Kieżuna w medialnym wystąpieniu TVP 1 lutego 2018 roku, uczestnika tamtych wydarzeń. Udział CIA jako agencji skierowanej działa-

⁸ Zajonc, R. B. (1980). *Social psychology: An experimental approach*. California: Brooks/Cole.

niami przeciwko totalitaryzmowi wydaje się oczywiste i tłumaczy powołanie w Polsce tajnych miejsc izolacji dla tzw. terrorystów przetrzymywanych przez CIA poza wszelką kontrolą. Tłumaczy także przyjęcie opcji chilijskiej dla rozwiązań ekonomicznych i gospodarczych oraz politycznych w Polsce dlatego, że w Chile do zmian doprowadził udział nie kogo innego jak CIA a w tamtym czasie Polska była krajem totalitarnym – wrogiem. Uwzględniając te okoliczności w wyniku analiz przyjmujemy, że wobec społeczeństwa w Polsce stosowano także wskazywane jako najbardziej zaawansowane sposoby manipulacji społecznej wypracowane przez amerykańskiego naukowca Noama Chomskiego (amerykańskiego językoznawcę, filozofa, działacza politycznego, Profesora językoznawstwa w Massachusetts Institute of Technology, współtwórca gramatyki transformacyjno-generatywnej, współtwórca psycholingwistyki, informatyki) na rzecz kształcenia CIA w USA: 1. Odwróćcie uwagę. Kluczowym elementem kontroli społeczeństwa jest strategia polegająca na odwróceniu uwagi publicznej od istotnych spraw i zmian dokonywanych poprzez technikę ciągłego rozpraszania uwagi i nagromadzenia nieistotnych informacji. Strategia odwrócenia uwagi jest również niezbędna, aby zapobiec zainteresowaniu społeczeństwa podstawową wiedzą z zakresu, m.in. demokracji, administracji, ekonomii, psychologii. 2. Stwórzcie problemy, po czym zaproponujcie rozwiązanie Ta metoda jest również nazywana „problem — reakcja — rozwiązanie”. Tworzy „sytuację”, mającą na celu wywołanie reakcji u odbiorców, którzy będą się domagali podjęcia kroków zapobiegawczych. Na przykład: wykreujcie kryzys ekonomiczny, aby usprawiedliwić radykalne cięcia praw społeczeństwa i demontaż świadczeń społecznych. 3. Stopniujcie zmiany. Akceptacja aż do nieakceptowalnego poziomu. Przesuwajcie granicę stopniowo, krok po kroku, przez kolejne lata. Umożliwi to zapewnienie minimum świadczeń, prywatyzację, spowoduje niepewność jutra, masowe bezrobocie, niski poziom płac, brak gwarancji godnego zarobku — zmiany, które wprowadzone naraz wywołałyby wystąpienia społeczne. 4. Odwlekajcie zmiany. Kolejny sposób na wywołanie akceptacji niemile widzianej zmiany to przedstawienie jej jako „bolesnej konieczności” i otrzymanie przyzwolenia społeczeństwa na wprowadzenie jej w życie w przyszłości. Łatwiej zaakceptować przyszłe poświęcenie, niż poddać się mu z miejsca. To konsekwencja naiwnej tendencji do zakładania, że „wszystko będzie dobrze” i że być może uda się uniknąć poświęcenia. 5. Mówcie do społeczeństwa, jak do małego dziecka. Większość treści skierowanych do opinii publicznej wykorzystuje sposób wystawiania się, argumentowania czy wręcz tonu protekcyjnego, jakiego używa się przemawiając do dzieci lub umysłowo chorych. „Jeśli będziesz mówić do osoby tak, jakby miała ona 12 lat, to wtedy, z powodu sugestii, osoba ta najczęściej odpowie lub zareaguje bezkrytycznie, tak jakby rzeczywiście miała 12 lub mniej lat”. 6. Skupcie się na emocjach, nie na refleksji. Wykorzystywanie aspektu emocjonalnego to technika mająca na celu obejście racjonalnej analizy u jednostki. Użycie mowy nacechowanej emocjonalnie umożliwia zaszczepienia danych idei, lęków i niepokojów oraz wywołania określonych zachowań. 7. Utrzymajcie społeczeństwo w ignorancji i przeciętności. Spraw, aby społeczeństwo było niezdolne do zrozumienia technik oraz metod kontroli i zniewolenia. „Edukacja oferowana niższym klasom musi być na tyle uboga i przeciętna, na ile to możliwe, aby przepaść ignorancji pomiędzy niższymi

a wyższymi klasami była dla niższych klas niezrozumiała.” 8. Utwierdźcie społeczeństwo w przekonaniu, że dobrze jest być przeciętnym. Pokazywanie rzeczywistości bardziej absurdalną niż jest naprawdę, to bardzo pożyteczny trik. Generuje przyjemną reakcję emocjonalną — w obliczu absurdu można poczuć swoją wyższość. Z drugiej jednak strony ta wykoślawiona rzeczywistość coraz mniej skłania do angażowania energii, by chcieć zmieniać to, co nie pasuje. Sprawcie, aby społeczeństwo uwierzyło, że to „cool” być głupim, wulgarnym i niewykształconym. 9. Zamieńcie bunt na poczucie winy. Pozwólcie, aby jednostki uwierzyły, że są jedynymi winnymi swoich niepowodzeń, a to przez niedostatek inteligencji, zdolności, starań. Tak więc zamiast buntować się przeciwko systemowi polityczno-ekonomicznemu, jednostka będzie żyła w poczuciu dewaluacji własnej wartości, winy, co prowadzi do depresji, a ta do zahamowania działań. 10. Poznajcie ludzi lepiej, niż oni samych siebie. Dzięki biologii, neurobiologii i psychologii stosowanej „system dominacji” osiągnął zaawansowaną wiedzę na temat istnień ludzkich, zarówno fizyczną jak i psychologiczną, zna lepiej jednostkę niż ona sama siebie. Oznacza to, że w większości przypadków ma większą kontrolę nad jednostkami, niż jednostki nad sobą⁹.

Przyjmuje się stwierdzenie, że tło polityczne i finansowe posiada wpływ na stan bezpieczeństwa państwa, każdego niezależnie od ustroju.

W Polsce prowadzi się badania opinii publicznej w zakresie poczucia bezpieczeństwa zaś częściowe badania stanu bezpieczeństwa m.in. poprzez analizę danych statystycznych Policji. Dane takie nie pozwalają na stwierdzenie istnienia stanu bezpieczeństwa. Wadliwa analiza natomiast umożliwia fałszowanie obrazu rzeczywistego stanu umożliwiając istnienie niedostrzeganych zagrożeń i ich rozwój. Zagrożenia mogą i zazwyczaj są realizowane w zróżnicowanej czaso-przestrzeni wynikającej z przesłanek, których nie ujęto zwykle w prognozowaniu oraz pominięto w formach zapobiegawczych.

Zagrożenia – wybrane zagadnienia

Oprócz standardowo przyjętych zagrożeń bezpieczeństwa społecznego obecnie wskazywane są zjawiska ujawniające się w instytucjach publicznych.

Toczy się debata w zakresie usprawnienia i poprawy działania Sądownictwa w znaczeniu Sędziów jako funkcjonariuszy publicznych.

Uprawnienia sędziów oraz ich cele i zadania ujęto w Konstytucji RP, która uprawomocniła się w 1997r. W kształtowaniu jej treści brali udział wszyscy uczestnicy spotkań w Magdalence pod Warszawą w 1989 r. oraz funkcjonariusze publiczni instytucji naukowych, parlamentarnych i innych. Po wielu debatach jej treść uznano i wdrożono w życie.

Obecnie jej treść zwłaszcza w zakresie działania sądownictwa budzi sprzeciw wielu grup społecznych i politycznych.

Zacytujmy: Art. 173. Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.

⁹ Internet: <http://rak.salon24.pl/378960,technika-manipulacji-w-polsce-na-przykladach /21-02-2015/>.

Zapis ten jest konsekwencją treści Art. 10. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Pojęcia te wywodzą się z epoki Oświecenia (okres w historii Europy przypadający na koniec XVII wieku do początku XIX wieku) wypracowane przez klasyków m.in. przez Johna Locke'a, Monteskiusza i J.J. Rousseau¹⁰. Podział władz stanowi model organizacji państwa, w którym funkcje prawodawcze, wykonawcze i sądownicze są od siebie oddzielone i powierzone niezależnym od siebie ciałom. W zamysle w sposób bezwzględny. Powodem takiego ujęcia był odwrót od jednowładztwa prezentowanego w monarchicznych ustrojach państw, który w wyniku utrzymywania funkcji prawodawczej, wykonawczej i sądowniczej jednoosobowo prowadził do wielu krzywd, zaburzeń życia publicznego i sprzeciwu społecznego. Polska w okresie transformacji od państwa o ustroju totalitarnym (system rządów nazywany reżimem politycznym, w którym państwo tj. instytucje i administracja publiczna w pełni kontroluje społeczeństwo i stara się nadzorować wszystkie aspekty życia publicznego i prywatnego na tyle, na ile jest to możliwe) do ustroju demokratycznego (system i forma sprawowania władzy, w których źródło władzy stanowi wola większości obywateli sprawujących rządy bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawicieli) rozpoczętego spotkaniami w Magdalence pod Warszawą w 1989 r. ulegała powolnej entropii totalizmu. Wiele pojęć Konstytucji obarczone są tą spuścizną – także ujęciem w Konstytucji pojęcia funkcja zastąpionym pojęciem władza, które zaburza percepcję zwłaszcza sędziów, stanowczo i zdecydowanie wskazujących na siebie jako na władzę sądowniczą sprzeciwiając się przypisanemu im ustawowo pojęciu funkcjonariusz publiczny oraz zapisom innych ustaw i stanowi faktycznemu.

Faktycznie wg ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych w treści art. Art. 2. § 1. „Zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie oraz Art. 8. § 2. Działalność administracyjna sądów należy do organów sądów oraz do urzędników; czynności z zakresu działalności administracyjnej sądów należą także do sędziów, jeżeli to wynika z przepisów prawa” w związku z treścią Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny Art. 115. § 13. „Funkcjonariuszem publicznym jest: 3) sędzia” a „funkcjonariusz publiczny realizując zadania instytucji jako jej przedstawiciel, zobowiązany jest do szczególnej odpowiedzialności za dbałość o interes prawny jednostki” w kategorii postępowań sądów powszechnych wyrażającą się zachowaniem w swoim postępowaniu obowiązków wynikających z treści Konstytucji RP, ustaw a w szczególności z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego w treści Art. 7. „W toku postępowania stoją na straży praworządności, z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny

¹⁰ Locke J. *Dwa traktaty o rządzie*, wyd. aletheia, Warszawa 2015, s. 79-85; Monteskiusz, *O duchu praw*. Wyd. Antyk, Warszawa 2003, s. 231-235; Rousseau J.J., *Umowa społeczna*, wyd. Antyk Marek Derewiecki, Warszawa 2013, s. 53.

i słuszny interes obywateli. „i art. 9 „czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody” które to części dotyczą funkcjonariuszy publicznych. Sędziego obowiązuje także treść Konstytucji RP w Art. 4. 1. „Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.”

Sąd i sędziowie finansowani są z budżetu państwa czyli z danin publicznych a w tym podatku od każdego w Polsce. Sędzia powoływany jest przez Prezydenta. Sędziowie podlegają Ministrowi Sprawiedliwości a ten podlega Premierowi. Patrząc od strony administracyjnej konstrukcji. Stąd zapisy ustaw niezgodne z Konstytucją w których Sąd uznaje się za nie-administracyjny podmiot są błędne co do istoty swej natury. Demokracja w Polsce tak uporządkowała tą kwestię. Powoduje to wrażenie, że sędziowie nie zinternalizowali reguł ustrojowych wykazując swoją cywilizacyjną niekompetencję i zagubili istotę materii prawnej wynikającej z ducha praw Polskiej demokracji. Poddając liczne zachowania mające miejsce w publicznie toczącej się debacie z udziałem sędziów wyraźnie dostrzega się, że uznanie się za władzę ma ścisły związek z wynoszeniem się ponad ujętego w Konstytucji Suwerena jakim wyłącznie jest i pozostaje Naród – konsekwencja idei demokracji i zapisu treści art. Art. 4. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio (nie oznacza to, że Naród przekazuje swoje uprawnienia reprezentantom). Znamiennym stała się medialna wypowiedź profesor Małgorzaty Gersdorf Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i przewodniczącej Krajowej Rady Sądownictwa w Polsce z trybuny Sejmowej w 2018 r. informując, że: *cyt. Suwerenem w Polsce jest Konstytucja.*

Umiejscowieni na szczycie hierarchii Sądowej nie są wybierani w trakcie wyborów publicznych i nie mają własnej, utrwalonej prawem części budżetu stąd ich samodzielność jest ograniczona a to dlatego, że faktycznie umiejscowieni są w administracji publicznej – wymiarze sprawiedliwości od 1945 r. Totalitaryzm PRL umiejscowiono w pojęciu „władza” przyznając ją wpisem w Konstytucji 1997 r. sądom i całej administracji a w tym rządowej. Zapisy prawa są sobie wzajemnie sprzeczne i kłócą się w swoich treściach. Z jednej strony kształtując sędziów jako podmioty administracji publicznej w ramach wymiaru sprawiedliwości oraz władzy wynikającej z zapisu Konstytucji. Podobnie jest z ustawą o partiach politycznych w której wpisano rywalizację o możliwość zarządzania krajem jako władzę. Prowadzi to do zaburzeń ustrojowych rozumianych jako demokracja.

Administracja publiczna wyodrębniła w swoim rozwoju i licznych zmianach pojęcie władztwa administracyjnego rozumianego jako zdolność organu administracji publicznej do jednostronnego kształtowania praw i obowiązków podmiotu administrowanego. Administracja publiczna działając w imieniu rządu, może korzystać z tzw. przymusu państwowego (stosować przymus wobec społeczeństwa poprzez instytucje publiczne typu wojsko, policja oraz stanowienie prawa) i dysponować władztwem administracyjnym, co nie jest równoznaczne z pojęciem władza.

Pojęcie „Władza Zwierzchnia” zostało w Polsce umiejscowione w Konstytucji RP i przyznane na wyłączność Narodowi stanowiąc jego bezwzględny atrybut.

Od epoki imperium rzymskiego posiadanie staje się instytucją prawa rzeczowego oznaczającą stan faktyczny, polegający na decydowaniu i postępowaniu zgodnie z wolą posiadacza. Posiadacz ma wobec rzeczy władztwo, polegające na możliwości robienia z nią, co zechce. Pojęcie władza zostało skodyfikowane w ustawodawstwie cywilnym i odnosi się w Polsce do działu prawa cywilnego regulującego powstanie, treść, zmianę i ustanie prawa własności i innych praw do rzeczy jest prawo rzeczowe, które w znaczeniu podmiotowym odpowiada łącznie cechom¹¹: 1. jest prawem bezwzględnym, czyli skutecznym erga omnes -wobec wszystkich oraz 2. dotyczy rzeczy. Kwestie związane nim reguluje księga druga kodeksu cywilnego pt. Własność i inne prawa rzeczowe oraz wiele ustaw szczególnych, np. ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Dla polskiego prawa charakterystyczny jest zamknięty katalog praw rzeczowych - tzw. zasada numerus clausus praw rzeczowych: własność, użytkowanie wieczyste, użytkowanie, służebność, zastaw, hipoteka, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu. Posiadanie pozaprawne, jest pojęciem oznaczającym faktyczną władzę osoby nad rzeczą w „naturalnym” tego słowa znaczeniu. Zgodnie z powszechnie panującym poglądem przesłankami do stwierdzenia stanu posiadania są: 1. fizyczne władanie rzeczą przez posiadacza (łac. corpus possessionis), 2. manifestowany przez posiadacza zamiar władania rzeczą jak właściciel (łac. animus rem sibi habendi). Brak drugiej z wymienionych przesłanek oznacza, iż mamy do czynienia z innym istotnym prawnie stanem, a mianowicie dzierżeniem, czyli faktycznym władaniem rzeczą za kogoś innego. Podobnie w prawie administracyjnym wyodrębnia się pojęcie władztwa, czyli posiadania kompetencji, tj. normatywnie wyodrębnionego, społecznego zezwolenia do wykonywania wyznaczonych zadań, zarządu mieniem publicznym co nie jest tożsame jak z tego wynika z własnością i władzą.

Mając powyższe na uwadze poddajemy analizie kierunek do którego zmierza upór sędziów a bywa i urzędników administracji publicznej w uznawaniu siebie i krzewieniu idei własnej władzy. Pomijając ich posiadanie rzeczy i rodziny przechodzimy do dalszych zapisów Konstytucji RP a mianowicie: *Art. 180. Sędziowie są nieusuwalni.*

Złożenie sędziiego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko wbrew jego woli może nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach określonych w ustawie.

Sędzia może być przeniesiony w stan spoczynku na skutek uniemożliwiających mu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił. Tryb postępowania oraz sposób odwołania się do sądu określa ustawa.

Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku.

W razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych wolno sędziiego przenosić do innego sądu lub w stan spoczynku z pozostawieniem mu pełnego uposażenia.

Art. 181. Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być

¹¹ Rudnicka J., Rudnicki G., Rudnicki S., *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 2. Własność i inne prawa rzeczowe.* 2 wydanie, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 97-123.

zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Po zapoznaniu się z treścią tychże zapisów dostrzegamy pojęcie – nieusuwalność sędziów i sędzia nie może być bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Pragmatyka działania sądów wyraźnie wskazuje na wymienione przepisy jako najważniejsze dla sędziów. To prosto mówiąc przyzwolenie na łamanie prawa przez sędziów i ich bezkarność. Studiując nauki społeczne każdy wie, że w trakcie wykonywania obowiązków związanych z jakąkolwiek formą zatrudnienia czyli niezależnie od branży w okresie lat trzech tworzy się w strukturze społecznej nieformalna forma, zmierzająca najczęściej do przejęcie możliwości decyzyjnych, kształtująca swoją własną nieformalną strukturę¹² a w administracji publicznej którą faktyczną część stanowią sądy zmierza w stronę biurokracji (od słów fr. bureau – urząd i gr. kratos – władza) – scentralizowany system organizacyjny, w którym władza powiązana jest z urzędem, lub ogół ludzi zajmujących się administrowaniem. Pojęcie to oznacza oderwanie władzy od obywateli, czy wręcz urzędników podejmujących szkodliwe decyzje dla społeczeństwa. No i mamy zagrożenie i to bardzo konkretne¹³.

Podobnie ma się z administracją wszystkich szczebli. Najczęściej głoszenie przed wyborem publicznym uznanie administracji za służbę publiczną kończy się z chwilą zajęcia stanowiska. Wtedy uruchamiają się liczne pokusy najczęściej związane z pieniędzmi publicznymi i dostępem do nich. Jednak to nie jedyna motywacja, inną jest decyzyjność jako taka, sama w sobie. Media codziennie wskazują na przypadki patologicznych zachowań. Wydawać się może, że administracja ma mniejsze pole do popisu niż sędziowie. Nic bardziej mylącego. Otóż zapisy ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora w treści Art. 6. 1. Poseł lub senator nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu, z zastrzeżeniem art. 6a. Za taką działalność poseł lub senator odpowiada tylko przed Sejmem lub Senatem. 2. Działalność, o której mowa w ust. 1, obejmuje zgłaszanie wniosków, wystąpienia lub głosowania na posiedzeniach Sejmu, Senatu lub Zgromadzenia Narodowego oraz ich organów, na posiedzeniach klubów, kół i zespołów poselskich, senackich lub parlamentarnych, a także inną działalność związaną nieodłącznie ze sprawowaniem mandatu. 3. Za działalność, o której mowa w ust. 1, poseł lub senator ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną lub finansową na zasadach określonych w ustawie oraz w regulaminach Sejmu lub Senatu. Art. 6a. Poseł lub senator, który, podejmując działania wchodzące w zakres sprawowania mandatu, narusza prawa osób trzecich, może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zgodą Sejmu lub Senatu. I wracamy do poprzedniego opisu dowiadując się co będzie po upływie trzech lat

¹² Dębski S., *Samorząd gospodarczy- Polska, Europa, Świat*, wyd. A. Marszałek, Toruń 2013, s. 115-117.

¹³ Drabik L., Sobol E., op.cit. s. 113

a obecnie wydłużono kadencję do lat pięciu czyli prawie dwukrotność. To nie wszystko, oprócz posłów i senatorów przejmujących następnie funkcje z mianowania przez strukturę rządu w składzie premiera i ministrów a także pochodzących z wyboru zarządców województw, powiatów i gmin w tym radnych wydawać by się mogło, że dotyczą zapisy treści art. 231 ustawy kodeks karny w brzmieniu: § 1. Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli czyn wyczerpuje znamiona czynu zabronionego określonego w art. 228 łapownictwo pełniące funkcję publiczną.

Być może byłoby tak gdyby nie zwyczaj. Lokalnie rzecz ujmując na przykładzie miasta komendant policji, prokuratorzy, sędziowie i prezydent (wójt lub burmistrz) uznają się za równorzędną władzę, często w wyniku działań integracyjno-towarzyskich tworząc scaloną strukturę uznawaną przez siebie elity decyzyjnej chroniąc się wzajemnie w ramach wspólnie utworzonego systemu biurokracji. Współpracując dla dobra wzajemnego tworzą własny system wsparcia często we współpracy z dominującymi biznesmenami. Chroni ich także, jeśli mowa o administracji treść ustawy Kodeks Postępowania Administracyjnego w art. Art. 156. § 1. Organ administracji publicznej stwierdza nieważność decyzji, która: 1) wydana została z naruszeniem przepisów o właściwości, 2) wydana została bez podstawy prawnej lub z rażącym naruszeniem prawa, 3) dotyczy sprawy już poprzednio rozstrzygniętej inną decyzją ostateczną, 4) została skierowana do osoby nie będącej stroną w sprawie, 5) była niewykonalna w dniu jej wydania i jej niewykonalność ma charakter trwały, 6) w razie jej wykonania wywołałaby czyn zagrożony karą, 7) zawiera wadę powodującą jej nieważność z mocy prawa. § 2. Nie stwierdza się nieważności decyzji z przyczyn wymienionych w § 1 pkt 1, 3, 4 i 7, jeżeli od dnia jej doręczenia lub ogłoszenia upłynęło dziesięć lat, a także gdy decyzja wywołała nieodwracalne skutki prawne.

Niniejsze zapisy stanowią gwarancję bezkarności dla każdej nawet najbardziej szkodliwej dyspozycji urzędnika niezależnie od siły ingerencji w życie jednostki lub całych rodzin. Warunkiem jest upływ dziesięciu lat a na obecną chwilę to zaledwie dwie kadencje.

Zakończenie

W życiu publicznym wg prawa mamy do czynienia z organami administracji publicznej i podmiotami prawnymi. Faktycznie zaś z ludźmi. Przypisywanie uprawnień funkcji i traktowanie przedmiotowe jednostki to spuścizna totalitaryzmu w Polsce. W rzeczy samej to ludzie pełnią funkcje i ulegają swoim skłonnościom emocjonalnym, percepcyjnym oraz zespołowym.

Korzystając z najnowszych osiągnięć nauki i techniki dostrzegamy możliwości pozytywne zmiany.

Aby uniknąć zagrożeń społecznych wynikających z działania sędziów – ludzi i administracji publicznej – także ludzi należy zmienić prawo poczynając od Konstytucji RP poprzez ustawy w zakresie działania administracji publicznej na ustawie o partiach politycznych skończywszy. Do tego konieczność zmian w edukacji wyższej oraz programowania edukacji od podstawowej do wyższej. Aby zabezpieczyć się jeszcze korzystniej należałoby wdrożyć zewnętrzne mechanizmy nadzoru i kontroli najlepiej społeczne w taki sposób aby urzędnik sądu lub innej formy administracji publicznej miał świadomość, że w każdej chwili może przyjść ktoś z ulicy i zażądać wglądu. Nadto koniecznym staje się bezwzględny podział administracji sądowej, publicznej w rozumieniu egzekutywy i legislatywy. Administracja sądowa czyli wymiar sprawiedliwości winien mieć odrębną strukturę, w której zwierzchnik np. minister winien być wybierany publicznie tak jak premier i inni ministrowie (co wiąże się z koniecznością zmniejszenia liczby ministerstw i przekazania funduszy wraz z kompetencjami do samorządów wojewódzkich). Sądy (wymiar sprawiedliwości) powinny jak i pozostawione ministerstwa posiadać własne procentowe gwarancje w budżecie. Właściwym wydaje się rozwiązanie aby większość działania ministerstw przejęły samorządy wojewódzkie, pozostały ministerstwo administracji i tu także wybór publiczny ministra, likwidacja funkcji wojewody i jego urzędu oraz szczebla powiatowego. Likwidacja także tzw. organów centralnych – w których utrzymuje się niekonstytucyjna i niedemokratyczna jednoinstancyjność postępowania. No i oczywiście reforma służb mundurowych pozwalająca na restrukturyzację stanowisk, połączenie instytucji by nie krzyżowały się instytucjonalne kompetencje a także likwidacja spuścizny PRL – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Warty przemyślenia jest ustalenie nieprzedawniania przestępstw urzędniczych oraz wpis do ustawy kodeks karny kar za naruszenie Konstytucji. Reforma parlamentaryzmu powinna doprowadzić do likwidacji izby niższej tj. senatu oraz zmiany ustawy o pełnieniu mandatu posła w taki sposób, że parlament byłby odrębnym podmiotem, którego uczestnicy posiadający kwalifikacje prawne brałoby udział w stanowieniu prawa z udziałem całego społeczeństwa, który to problem rozwiązuje obecny stan techniki informatycznej. Posłowie powinni zostać pozbawieni wszystkich przywilejów i uprawnień poza możliwością uczestnictwa w stanowieniu prawa. Biuro legislacyjne rządu powinno zostać zlikwidowane. Posłowie mogliby korzystać ze współpracy z uczelniami specjalizującymi się w określonym prawie. Instytucja Prezydenta w Polsce wydaje się być przereklamowana i sprawia wrażenie zbędnej, likwidacja usprawniłaby tworzący się nowy system.

Najprościej mówiąc należy dla zachowania bezpieczeństwa społecznego skonstruować i wdrożyć nowy model zarządzania szeroko rozumianym państwem wraz ze strukturą jego instytucji z zachowaniem bezwzględnego rozdziału funkcji sędziowskiej, ustawodawczej i administracyjno-zarządczej.

Piśmiennictwo

1. Dębski S., *Samorząd gospodarczy- Polska, Europa, Świat*, wyd. A. Marszałek, Toruń 2013.
2. Drabik L., Sobol E., *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 2018.
3. Halpern P., *Na tropach przeznaczenia. Z dziejów przewidywania przyszłości*, wyd. CiS, Warszawa 2004.
4. Klein N., *Doktryna szoku*, wyd. Muza, Warszawa 2009.
5. Locke J. *Dwa traktaty o rządzie*, wyd. aletheia, Warszawa 2015.
6. Monteskiusz, *O duchu praw*. Wyd. Antyk, Warszawa 2003.
7. Rousseau J.J., *Umowa społeczna*, wyd. Antyk Marek Derewiecki, Warszawa 2013.
8. Rudnicka J., Rudnicki G., Rudnicki S., *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom 2. Własność i inne prawa rzeczowe*. 2 wydanie, wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
9. M. Tempczyk *Teoria chaosu a filozofia*, wyd. CiS, Warszawa 1998.
10. Zajonc, R. B. (1980). *Social psychology: An experimental approach*. California: Brooks/Cole.

Dokumenty prawne

1. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r.
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego.
3. Ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.
5. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych.
6. Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta.

Źródła internetowe

1. <http://rak.salon24.pl/378960,technika-manipulacji-w-polsce-na-przykladach/21-02-2015>
2. http://forum.gazeta.pl/forum/w,28,1894641,1894641,Czy_dziennikarz_Nasze-go_Dziennika_.html/09-10-2018/

Rola organizacji pozarządowych na rzecz bezpieczeństwa w środowisku lokalnym

Dariusz Skalski¹, Magdalena Formela², Michał Tuz², Daniel Pożarski²

¹ Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Zakład Sportów Wodnych, Wydział Kultury Fizycznej

² Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

Organizacja pozarządowa – pojęcie

Przyjmując podział gospodarki zaproponowany przez P. Druckera wyróżniamy trzy sektory w gospodarce: publiczny sektor rządowy, prywatny sektor przedsiębiorstw oraz trzeci sektor socjalny, pełniący szeroko pojęte funkcje socjalne i obywatelskie¹ i tenże właśnie sektor jest przedmiotem naszych rozważań, ponieważ to w nim funkcjonują organizacje pozarządowe.

Zarówno w literaturze, jak i w potocznej mowie używa się zamiennie określeń: trzeci sektor, organizacje pozarządowe, organizacje społeczne czy też organizacje non-profit, bądź też organizacje nieochodowe. Jest to tak zwane zamieszanie terminologiczne, które wynika z następujących przyczyn²:

- instytucje te są różnie nazywane w różnych kontekstach społeczno – politycznych i teoretycznych,
- współczesne koncepcje są niedojrzałe i przeniosły się na grunt socjologii z nauk ekonomicznych, politycznych, nauki o zarządzaniu,
- w socjologii problematyka ta istniała i była częścią innych koncepcji teoretycznych np. teoria społeczeństwa obywatelskiego, teoria wspólnot społecznych, teoria ruchów społecznych,
- istnieją różne kulturowo-historyczne typy organizacji pozarządowych, co jest wynikiem przyjętej kultury, modelu państwa.

W związku z powyższym możemy się spotkać z szeroką gamą definicji organizacji pozarządowych.

Departament Informacji ONZ określa organizacje pozarządowe (NGO) jako dobrowolną grupę obywateli, którzy działają w niekomercyjnym celu i zorganizowani są na szczeblu lokalnym, narodowym lub międzynarodowym. Zaś naukowcy z Katolickiego Uniwersytetu w Leuven Patrick Develtera i Benedicte Fonteneau podkreślają, że NGO to organizacje funkcjonujące poza sferą polityczną, choć nie ma antagonistycznej relacji z państwem i wiele z nich funkcjonuje dzięki finansowemu wsparciu przez rząd oraz dzięki możliwościom stwarzanym im przez prawo państwowe. Według nich instytucje trzeciego sektora posiadają następujące cechy: są zorganizowane, prywat-

¹ M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe. Wprowadzenie*. [w:] M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008, s. 15.

² Tamże, s. 13.

ne, nie rozdzielają zysków między swoich członków, są samorządne, a przynależność do nich jest dobrowolna³.

Jeszcze inna definicja głosi, że organizacje pozarządowe są to specyficzne, współczesne formy samoorganizacji społecznej, struktury integrujące grupy obywateli, charakteryzujące się względnie dojrzałą tożsamością społeczną, określonym stopniem zorganizowania, prywatnym charakterem inicjatywy, dobrowolnością uczestnictwa, niezależnością i nie komercyjnością, jak również znacznym udziałem wolontariatu oraz odgrywają istotną rolę w kształtowaniu postaw ludzkich, zarówno w odniesieniu do osób uczestniczących w organizacji, jak także mających jakikolwiek z nimi kontakt⁴.

Organizacje pozarządowe to także takie struktury organizacyjne, których członkowie poprzez wykorzystanie zasobów własnego środowiska i mobilizację innych osób, starają się rozwiązać problemy różnych grup społecznych, szukają sposobów pokonywania trudności we własnej wspólnocie, a także wychodząc poza własne środowisko wspierają innych w poszukiwaniu rozwiązania ich problemów, trudności. W swych działaniach korzystają z zasobów prywatnych, czasem publicznych, ale celem ich działania są zawsze sprawy publiczne, wspólne, a nie prywatne czy indywidualne⁵.

Według ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie organizacjami pozarządowymi są osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną oraz niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu przepisów o finansach publicznych (czyli np. organy władzy publicznej, administracji rządowej, sądy, trybunały, państwowe szkoły wyższe, ZUS, KRUS, NFZ, PAN) i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, w tym fundacje i stowarzyszenia⁶.

Jak widzimy istnieje szereg definicji, z których każda wnosi coś nowego do ogólnego pojęcia odnośnie organizacji pozarządowych, przez co każda z nich jest ważna.

Jedną z organizacji, która funkcjonuje w moim regionie jest Kocięskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe.

Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe

Ostatnie lata to skok zainteresowania przebywaniem ludzi nad akwenami wodnymi. Społeczeństwo szuka sposobów regeneracji swoich sił zarówno psychicznych jak i biologicznych, wykorzystując kąpiele wodne, żeglowanie, surfowanie itp. Należy natomiast pamiętać, że pobyt nad wodą może nieść za sobą zarówno pozytywne jak i negatywne efekty. Na korzystny aspekt składa się regeneracja i relaks. Do niekorzystnych trzeba zaliczyć niewłaściwe korzystanie ze sprzętu pływającego, brawurę, nieprzestrzeganie przepisów, przecenianie swoich umiejętności pływackich co powoduje niejednokrotnie efekt nieszczęśliwych wypadków. Staje się to kłopotem bezpie-

³ Tamże, s. 14.

⁴ Tamże, s. 14.

⁵ R. Kamiński, *Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008, s. 22.

⁶ Art. 3, ustęp 2, punkt 1-2, Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r., Dz. U. 2003 nr 96 poz.873, tekst jednolity z późniejszymi zmianami.

czeństwa użytkowników środowiska wodnego, który powinien tworzyć podstawową rolę w systemie bezpieczeństwa.

W naszym kraju nad bezpieczeństwem życia i zdrowia nad wodami powierzono Wodnemu Ochotniczemu Pogotowiu Ratunkowemu (WOPR). Działalność WOPR w głównej mierze stanowi element pracy społecznej członków organizacji i coraz częściej trwa cały rok. W miesiącach od maja do września, ratownicy angażują się w pracę bezpośrednio nad akwenami wodnymi. W miesiącach październik–kwiecień działalność służby ratowniczej pełniona jest w centralach (dyspozytorniach). Podstawowym celem Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego jest „organizowanie pomocy oraz ratowanie osób, które uległy wypadkowi lub narażone są na niebezpieczeństwo życia lub zdrowia na wodach otwartych”⁷.

Niewątpliwie organizację tę można zakwalifikować jako część składową Systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. W dalszej części artykułu określone jest, na jakiej zasadzie WOPR funkcjonuje w tymże systemie. Opracowanie to zawiera również informacje na temat współpracy z innymi podmiotami w celu efektywnego wykonywania działań⁸.

Krótką Historia WOPR

Od zarania dziejów, ratowanie życia ludzkiego było kwestią naturalnego odruchu ludzi. Podobnie jak umiejętność pływania, tak i historia ratowania ludzi w wodzie sięga starożytności. Pierwszy opis stosowania metody „usta-usta” do przywrócenia do życia podtopionej osoby, znajduje się w Biblii i pochodzi z 586 r. p.n.e., a zabiegu tego dokonał prorok Eliasz. Od tego czasu zaczęto poszukiwania nowych sposobów ratowania topielców, co najprawdopodobniej wiązało się z oporami natury estetycznej związanymi ze wspomnianą procedurą. Niewątpliwie starania te przyczyniły się do wypracowania metod przywracania czynności życiowych u poszkodowanego wyciągniętego z wody, co jest niezwykle istotną umiejętnością ratowników. Rozwój tych metod związany jest z formami zorganizowania ratowników wodnych, którzy częstokroć byli autorami tychże procedur⁹.

Aby odnaleźć początki rozwijania się form organizacyjnych ratownictwa wodnego, należy ponownie odwołać się do naturalnego odruchu ratowania życia ludzkiego, który był motorem tworzenia się grup zainteresowanych udzielaniem pomocy poszkodowanemu, także tym w wodzie. W 1767 r. w Amsterdamie powstało pierwsze „Towarzystwo Ratowania Ludzi Utopionych”, a 2 lata później w Hamburgu – Zakłady Ratownictwa. W ciągu następnych kilku lat, kolejne państwa zaczęły tworzyć swoje odpowiedniki takich organizacji. W 1876 r. w Marsylii odbył się pierwszy zjazd przedstawicieli poszczególnych stowarzyszeń ratowania osób tonących. Z inicjatywą taką wyszło Francuskie Towarzystwo Ratunkowe Instytut Ratownictwa Śródziemnomorskiego. W 1908 r. w Berlinie zorganizowano międzynarodowy kongres ratownictwa, którego

⁷ B. Guła, *Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w systemie bezpieczeństwa państwa*, s. 43.

⁸ Tamże, s. 44

⁹ T. Gwiaździński, *Historyczny rozwój ratownictwa pod kątem organizacyjnym na świecie i w Polsce, Ratownictwo wodne bez tajemnic*, Sport i turystyka, Warszawa 1980r. s. 6-7.

celem było podsumowanie przedsięwzięć towarzystw ratownictwa z Europy. W 1910 r. zaś powołana została Międzynarodowa Federacja Ratownictwa. Celem jej działalności było rozwijanie i utrzymanie towarzystw ratownictwa oraz upowszechnianie kwestii związanych z ratownictwem wodnym. Powstawanie tego typu organizacji sprzyjało wymianie doświadczeń i wiedzy fachowców oraz udoskonalaniu niesienia pomocy osobom, których życie lub zdrowie było zagrożone na wodach, a także podnoszeniu kwalifikacji ratowników i tworzeniu jednolitych procedur postępowania w podobnych sytuacjach. Polska jako członek Międzynarodowej Federacji Ratownictwa, jest podmiotem aktywnie biorącym udział w przedsięwzięciach mających na celu promocję ratownictwa wodnego¹⁰.

Organizacje związane z ratownictwem wodnym mają w Polsce długą tradycję. Pierwsze wzmianki na ten temat pochodzą z 1604 r., kiedy to Hieronim Gostyński ufundował w Sandomierzu klasztor i szpital, w których zakonnicy udzielali pomocy ofiarom. Pierwsza literatura na temat metod stosowanych w ratownictwie wodnym pochodzi z 1775 r. Jest to książka zatytułowana „O ratowaniu tonących”, która stanowiła poradnik dotyczący ratownictwa. W kolejnych pozycjach, Franciszek Kurcysz opisuje wcześniej wspomnianą metodę „usta-usta”. W końcu XVIII w. w Krakowie powstało swoiste „pogotowie ratunkowe dla tonących”, a pierwszy opis metod holowania osoby ratowanej w wodzie opisywał K. Heinitz w książce „Nauka i sztuka pływania”. Podstawy prawne resuscytacji zaś pochodzą z 1839 r., kiedy to wydano pierwsze przepisy dotyczące tej tematyki. W 1869 r. sposoby prowadzenia sztucznego oddychania opisał w swej książce dr Gawlik¹¹.

Pierwsze w Polsce stowarzyszenie ratowania tonących zostało założone w 1898 r. w Kaliszu, a jego inicjatorem był Józef Radwan. Towarzystwo to posiadało 99 członków. W ramach tej organizacji wydano broszurę pt. „Jak ratować tonących”, skupioną na opisie nowych metod stosowanych w ratownictwie wodnym oraz zawierającą krytykę niektórych zabiegów, np. zawieszenia tonącego za nogi czy przetaczania go w beczce. Ponadto broszura opisywała 8 zasad korzystania z kąpieli, a także opis sprzętu pomocniczego przy ratowaniu tonącego. Gdy kultura fizyczna i sport uzyskały popularność, zaczęto organizować konkursy pływania i pokazy ratownictwa wodnego. W 1925 r. powstał również Polski Związek Pływacki, który zajmował się między innymi ratowaniem życia w wodzie. W tym samym roku powołał on Komisję ds. Ratownictwa Wodnego, angażując się w działania szkoleniowe. Kilka lat później, 29 czerwca ogłoszono Dniem Ratownika, który sprzyjał organizowaniu szkoleń i pokazów. W 1932 r. zorganizowano nawet bezpłatny kurs szkoleniowy, który trwał 10 dni. W latach 50. do szkoleń instruktorów pływania włączono ratowanie osób tonących, a Komisje Ratownicze zaczęły szkolić ratowników wodnych. W tym okresie, rozwój organizacyjnych form ratownictwa wodnego w Polsce zaczął się intensyfikować. W latach 60. Polacy zaczęli zrzeszać się w zespoły, które niosły pomoc na wodach. Grupy te zaczęto nazywać Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym, a stworzenie tej nazwy niektórzy przypisują Tadeuszowi Olszańskiemu, który zajmował się propagowaniem bezpiecznego wypo-

¹⁰ Tamże, s. 11-13.

¹¹ Tamże, s. 14.

czywania nad wodą. Rosnąca potrzeba utworzenia organizacji ratującej życie na wodach, doprowadziła do wydania przez Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki dnia 11.04.1962 r. zarządzenia powołującego WOPR. Stał on się organizacją regulaminową, a w 1967 r. uzyskał osobowość prawną. Zaczęto wówczas realizować cel działalności WOPR, czyli niesienie pomocy oraz ratowanie poszkodowanych, którzy ulegli wypadkowi na wodach lub osób których życie lub zdrowie zostało narażone wskutek zdarzeń na wodach¹².

Struktura WOPR

Struktura WOPR jest hierarchiczna, zgodnie z podziałem administracyjnym kraju sklasyfikowana na szczeble: centralny, wojewódzki i terenowy. Na najwyższym poziomie władzy znajduje się Zjazd Krajowy WOPR. Obok niego, władzę centralną sprawują Zarząd Główny WOPR, Główna Komisja Rewizyjna WOPR oraz Sąd Honorowy WOPR¹³.

Zjazd Krajowy WOPR składa się z delegatów, wybieranych na 5 lat przez walne zebrania delegatów lub członków jednostek wojewódzkich WOPR, wedle ordynacji ustalonej przez Zarząd Główny WOPR. W Zjeździe Krajowym WOPR mogą również uczestniczyć zaproszeni goście, posiadający głos doradczy. Obok zwyczajnych Zjazdów Krajowych, może zostać zorganizowany także zjazd nadzwyczajny, w celu omówienia konkretnych spraw. Zjazd Krajowy WOPR zajmuje się uchwalaniem statutu WOPR oraz regulaminów Zarządu, Komisji Rewizyjnej oraz Sądu Honorowego. Określa także strategiczne kierunki działania organizacji, wybiera Prezesa WOPR, zatwierdza sprawozdania z działalności pozostałych władz oraz udziela lub odmawia udzielenia absolutorium Prezesowi WOPR oraz członkom Zarządu Głównego WOPR¹⁴.

Pozostałe władze centralne również posiadają 5-letnią kadencję. Ich skład wyłaniany jest z delegatów na Zjazd Krajowy WOPR, w drodze głosowania, w którym obowiązuje bezwzględna większość głosów przy obecności co najmniej połowy liczby uprawnionych do głosowania. Władze WOPR podejmują uchwały ze zwykłą większością głosów. Jeżeli któryś członek władz ustąpi lub zostanie wykluczony, jego miejsce zostaje uzupełnione w drodze kooptacji. Zarząd Główny WOPR składa się z 17 do 21 członków, a w jego skład wchodzi Prezes WOPR. Stoi on na czele organizacji, kieruje pracą Zarządu oraz wchodzącego w jego skład Prezydium. Zarząd zajmuje się zwoływaniem Zjazdu Krajowego WOPR, przygotowuje projekty jego uchwał, określa zasady i tryb powstawania oraz likwidowania jednostek WOPR, planuje pracę WOPR oraz określa jego budżet. Organ ten zatwierdza roczne sprawozdania z działalności WOPR, upoważnia i cofa upoważnienia do podpisywania dokumentów WOPR, a ze swej działalności składa sprawozdania Zjazdowi Krajowemu WOPR. Ponadto, Zarząd jest odpowiedzialny za przystępowanie i występowanie WOPR ze społeczności międzynarodowych oraz stowarzyszeń krajowych i zagranicznych¹⁵.

¹² Tamże, s. 17-19.

¹³ Statut Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, s. 3.

¹⁴ Tamże, 3-4.

¹⁵ Tamże, s. 4-5.

Główna Komisja Rewizyjna WOPR liczy od 5 do 7 członków, a jej zadaniem jest sprawowanie kontroli w organizacji. Ma ona uprawnienia do żądania złożenia wyjaśnień pisemnych lub ustnych od członków i władz WOPR w kontrolowanych sprawach. Ponadto, przewodniczący lub wskazana przez niego osoba z Komisji może uczestniczyć w posiedzeniach Zarządu Głównego WOPR z głosem doradczym. Komisja przeprowadza co najmniej raz do roku kontrolę działalności WOPR i jego władz, w tym w kwestiach związanych z gospodarowaniem funduszami i majątkiem WOPR. Może zgłaszać wnioski dotyczące udzielenia lub odmowy udzielenia absolutorium Zarządowi Głównemu WOPR lub jego członkom. Nie można łączyć członkostwa w Komisji z innymi funkcjami we władzach WOPR¹⁶.

Sąd Honorowy WOPR ma za zadanie likwidowanie sporów i konfliktów w WOPR. W jego skład wchodzi 7 do 9 członków. Jest odpowiedzialny za rozpatrywanie spraw i orzekanie kar, do których należą: upomnienie, nagana, zawieszenie w prawach i wykluczenie z członkostwa we władzach centralnych WOPR oraz odebranie lub zawieszenie stopnia starszego ratownika, instruktora i instruktora-wykładowcy WOPR. Członkostwo w Sądzie Honorowym nie może być łączone z pełnieniem funkcji w innych organach władzy WOPR. Sąd rozpatruje sprawy dotyczące naruszenia przez członków przepisów oraz rozstrzyga spory pomiędzy członkami i organami władzy WOPR. Może również występować do władz WOPR i wnioskować, aby podjęły one czynności zmierzające do usunięcia negatywnych zjawisk, które powodują powstawanie sporów i konfliktów¹⁷.

Do władz wojewódzkich i terenowych należą: walne zebrania delegatów lub członków jednostki wojewódzkiej WOPR, a także zarząd, komisja rewizyjna i sąd koleżeński. Organy te obowiązuje Statut WOPR oraz wydane przez władze centralne uchwały i decyzje. Jednostki władz wojewódzkich są zobowiązane do corocznego składania Zarządowi Głównemu WOPR sprawozdań ze swej działalności, także finansowej¹⁸.

Działalność WOPR

Ratownictwo wodne do niedawna bardzo często było kojarzone z wakacjami, plażą, słońcem. Jednakże mocno rozwijająca się turystyka i technologia sprawiły, że ratownictwo nie zamiera również zimą. Turyści korzystają z atrakcji na zamrzniętych jeziorach, takich jak bojery, nurkowanie podlodowe, łowienie ryb spod lodu itp.

Według prawa dotyczącego organizowania, kierowania, koordynowania i bezpośredniego prowadzenia działań ratowniczych w ramach ratownictwa wodnego, WOPR ma obowiązek utrzymywać stały dyżur ratowników. Oznacza to, że przez 7 dni w tygodniu, przez 12 miesięcy, 24 godziny na dobę Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe pełni dyżury zgodnie z określonym trybem. Ratownicy WOPR przez okrągły rok są w ciągłej gotowości do udzielania pomocy na wodzie, lodzie i lądzie.

¹⁶ Tamże, s. 5.

¹⁷ Tamże, s. 5-6.

¹⁸ Tamże, s. 6.

Obowiązująca ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych¹⁹ mówi, że główne zadania pełnione przez WOPR to:

- przyjęcie zgłoszenia o wypadku lub zagrożeniu,
- dotarcie na miejsce wypadku z odpowiednim sprzętem ratunkowym;
- udzielenie kwalifikowanej pierwszej pomocy,
- zabezpieczenie miejsca wypadku lub zagrożenia,
- ewakuacja osób z miejsca stanowiącego zagrożenie dla życia lub zdrowia,
- transport osób, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia na obszarze wodnym do miejsca, gdzie jest możliwe podjęcie medycznych czynności ratunkowych przez jednostki systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego, o których mowa w art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, po uprzednim uzgodnieniu miejsca przekazania z dysponentem jednostki systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego,
- poszukiwanie osób zaginionych na obszarze wodnym.

Celem działalności WOPR są działania ratownicze, które polegają na organizowaniu i udzielaniu pomocy poszkodowanym w wypadkach na wodach lub osobom, których życie lub zdrowie zostało narażone na niebezpieczeństwo na przestrzeni wodnej. W ramach realizacji tego celu, WOPR prowadzi i koordynuje działania ratownicze, współpracuje z organami administracji publicznej i innymi podmiotami, zajmującymi się obronnością, bezpieczeństwem i porządkiem publicznym, obroną cywilną oraz ochroną środowiska wodnego. W przypadku wystąpienia zagrożeń powszechnych, katastrof naturalnych bądź awarii technicznych, WOPR bierze udział w akcjach ratowniczych na wodach. Do zakresu zadań WOPR należy również ujawnianie zagrożeń bezpieczeństwa osób przebywających na obszarach wodnych, między innymi podczas pływania, kąpielii oraz uprawiania rekreacji i sportów wodnych. Ze swej działalności WOPR sporządza dokumentację przedsięwzięć organizacyjnych i rejestr działań ratowniczych. Ponadto, WOPR jest zobowiązany do przekazywania danych dotyczących zagrożeń występujących na obszarach wodnych właściwej ze względu na terytorium – radzie gminy. Jeżeli chodzi o kąpieliska, to WOPR przeprowadza przeglądy takich miejsc i wystawia zaświadczenia bezpieczeństwa. Te czynności dokonywane są również w stosunku do basenów i obiektów, które dysponują nieckami basenowymi. Kompetencje WOPR obejmują także wydawanie ekspertyz i opinii dotyczących bezpieczeństwa środków stosowanych w ratownictwie wodnym. Może on również prowadzić badania z zakresu bezpieczeństwa wodnego oraz ustalać programy kursów i szkoleń z dziedziny ratownictwa na wodach. Co więcej, WOPR przeprowadza szkolenia ratowników, ratowników wodnych i instruktorów, a także przewodników psów ratowniczych. Po przeprowadzonym szkoleniu, nadaje on stopnie ratownikom wodnym i instruktorom. W ramach działalności WOPR, możliwe jest przeprowadzanie przedsięwzięć prewencyjnych i edukacyjnych, dotyczących bezpieczeństwa na wodach oraz przeciwdziałania alkoholizmowi. Organizacja ta zajmuje się także nauczaniem pływania i doskonaleniem umiejętności pływackich. W tym zakresie, organizuje egzaminy i wystawia dokumenty

¹⁹ Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1240.

oraz odznaki, które są potwierdzeniem umiejętności pływania. Oprócz tego, WOPR angażuje się w działalność sportową, rekreacyjną i turystyczną, w tym w organizowanie zawodów. WOPR propaguje etykę ratowników i wzmacnia więzi wśród swych członków. Ponadto, współpracuje z podobnymi organizacjami w kraju i na świecie, w ramach czego wymienia doświadczenia z partnerami²⁰.

WOPR jako podmiot Systemu ratownictwa medycznego

W Polsce pomoc osobom znajdującym się w zagrożeniu życia lub zdrowia mają zapewniać trzy współpracujące ze sobą systemy: System Powiadamiania Ratunkowego, Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy oraz System Państwowego Ratownictwa Medycznego (dalej: PRM). Celem stworzenia PRM było zapewnienie pomocy osobom, które znalazły się w stanie nagłego zagrożenia zdrowia i życia. Kierownicy podmiotów leczniczych są zobowiązani do przygotowania do funkcjonowania w tym systemie ludzi, środków i jednostek organizacyjnych. Jednostki takie udzielają pomocy medycznej jedynie w przypadkach nagłego zagrożenia zdrowotnego, a należą do nich: szpitalne oddziały ratunkowe, zespoły ratownictwa medycznego oraz centra urazowe²¹.

Z systemem PRM współpracują także służby, które zostały powołane celem udzielania pomocy osobom, gdy ich życie lub zdrowie jest w niebezpieczeństwie. Takim podmiotem jest między innymi WOPR, który wykonuje zadania ratownicze w ramach swoich przedsięwzięć statutowych. Ratownicy WOPR mają uprawnienia do wykonywania kwalifikowanej pierwszej pomocy jako podmiot współdziałający z systemem ratownictwa medycznego. Wojewoda prowadzi rejestr, w którym ujmuje się jednostki prowadzące współpracę z PRM²².

Na podstawie ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych²³, ratownictwo wodne może być wykonywane przez WOPR oraz inne podmioty, za zgodą ministra właściwego do spraw wewnętrznych, która musi być wyrażona w drodze decyzji administracyjnej (art. 12). Zgodnie z tą ustawą, istotą ratownictwa wodnego jest organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub narażone są na niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia na obszarze wodnym. Warunkami, które musi spełnić podmiot ubiegający się o udzielenie tejże zgody są:

- prowadzenie stałych dyżurów ratowników wodnych, co zapewni stan gotowości do przeprowadzania zadań ratownictwa wodnego,
- dysponowanie odpowiednią ilością ratowników wodnych, aby móc zapewnić wspomniany stan gotowości,
- posiadanie siedziby,
- posiadanie specjalistycznego sprzętu, który jest niezbędny do wykonywania zadań z zakresu ratownictwa wodnego, a także środków transportu i łączności.

²⁰ Statut Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, s. 1-2.

²¹ <http://www.mz.gov.pl/system-ochrony-zdrowia> [dostęp: 10.04.2019].

²² Tamże.

²³ Dz. U. z 2011 r. nr 208, poz. 1240.

Warto nadmienić, że art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym²⁴ określa, że jednostkami współpracującymi z systemem PRM są służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, w szczególności: jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, jednostki ochrony przeciwpożarowej włączone do krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich²⁵, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego na podstawie przepisów ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych oraz inne jednostki podległe lub nadzorowane przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych i Ministra Obrony Narodowej.

Należy zaznaczyć, że w wykazie podmiotów uprawnionych do wykonywania ratownictwa wodnego, widnieje już 115 pozycji²⁶. Oznacza to, że obok WOPR istnieje wiele jednostek, które są uprawnione do podejmowania działań ratowniczych na wodach. Skutkiem takiego stanu rzeczy może być osłabienie pozycji i znaczenia WOPR, a także stworzenie chaosu organizacyjnego, związanego z dużą ilością podmiotów posiadających kompetencje w tej samej dziedzinie.

Art. 13 Ustawy o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych, wskazuje spektrum działań ratowniczych, które podejmuje WOPR oraz podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa wodnego. Jednostki te przyjmują zgłoszenia o wypadkach lub zagrożeniach, docierają na miejsce zdarzenia z odpowiednim sprzętem ratunkowym i udzielają kwalifikowanej pierwszej pomocy. Zajmują się także zabezpieczeniem miejsca, w którym wystąpił wypadek lub zagrożenie. Jeżeli w obszarze takim istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia, mogą ewakuować osoby tam przebywające. Ponadto, dokonują transportu ofiar wypadków lub osób narażonych na niebezpieczeństwo związane z utratą zdrowia lub życia na obszarach wodnych. Osoby takie zostają przemieszczone do miejsca, gdzie można wykonać względem nich medyczne czynności ratunkowe. Poszkodowani przekazywani są pod opiekę jednostkom systemu PRM. WOPR i inne podmioty zajmują się również poszukiwaniem osób zaginionych na obszarach wodnych.

Współpraca WOPR z innymi podmiotami bezpieczeństwa

Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest instytucją samorządną, odgrywającą istotną rolę w krzewieniu idei ratownictwa wodnego w Polsce. Podczas przekształcania resortowego (WMSiA) krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego w powszechny krajowy system ratowniczy, stało się nieodzownym, aby wykorzystywać i integrować siły i środki wszystkich służb i podmiotów ratowniczych, których gotowość do współpracy może mieć istotny wpływ na podniesienie bezpieczeństwa na danym obszarze.

²⁴ Dz.U. z 2006 r. nr 191 poz. 1410.

²⁵ Dz.U. z 2011 r. nr 208 poz. 1241.

²⁶ <https://www.gov.pl/web/mswia/podmioty-uprawnione-do-wykonywania-zadan-ratownictwa-gorskiego-i-wodnego> [dostęp: 20.05.2019].

W chwili obecnej, każdy podmiot ratowniczy, który może realizować i wspomagać działania ratownicze może współpracować z systemem ratowniczym.

Zasada współpracy podmiotu ratowniczego związana jest z umieszczeniem go we właściwym terytorialnie planem ratowniczym, który zostaje włączony do systemu ratowniczego lub współpracuje z nim bez względu na to, czy jest on ochotniczy, czy zawodowy. Wykonuje określony zakres zadań, a funkcjonowanie tego podmiotu opiera się na jego planie ratowniczym i uzależniony jest od wielkości, majątku, zasobów materialnych i ludzkich, jakim dysponuje.

Proces integracji WOPR z rozbudowanym już systemie ratowniczym w Polsce nie oznacza przyjęcia funkcji ratowniczych przez inne podmioty, nie oznacza również przyjęcia jego struktur. WOPR jest zobowiązany do wypełnienia kryteriów państwowych w chwili wystąpienia nagłego zagrożenia życia i zdrowia na akwenach wodnych, według zasad funkcjonowania w Krajowym Systemie Ratowniczym (KSR).

W celu realizowania swoich zadań statutowych, WOPR współpracuje z instytucjami, które zajmują się obronnością państwa, utrzymaniem bezpieczeństwa i porządku publicznego czy obroną cywilną i ochroną środowiska wodnego. Współdziałanie tych podmiotów jest normowane w drodze umów pomiędzy WOPR a: Ministrem Obrony Narodowej, Komendantem Głównym Policji, Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej, Komendantem Głównym Straży Granicznej czy Szefem Biura Ochrony Rządu²⁷. Zasady współpracy pomiędzy WOPR a Ministrem Obrony Narodowej określa umowa z dnia 20 stycznia 2003 r. Na jej mocy, komórki i jednostki organizacyjne MON współdziałają z WOPR w celu propagowania kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych, promowania zagadnień związanych z ratownictwem wodnym pośród żołnierzy zawodowych, żołnierzy rezerwy, pracowników wojskowych a także ich rodzin. W ramach współpracy, WOPR prowadzi kursy instruktorskie, mające na celu zdobycie uprawnień specjalistycznych czy naukę pływania. Prowadzi też w środowisku wojskowym działalność prewencyjną oraz informacyjną, dotyczącą zagrożeń na wodach. Przeprowadzane jest również wychowanie dla obronności, którego celem jest przygotowanie przedpoborowych do służby związanej z działaniami na wodach. Z kolei resort obrony narodowej w ramach współpracy udostępnia obiekty oraz sprzęt do przeprowadzania szkoleń i przedsięwzięć statutowych WOPR (koszty związane z używaniem udostępnionego mienia ponosi WOPR). Ponadto, resort propaguje działalność WOPR wśród żołnierzy oraz udziela pomocy organizacyjnej podczas szkoleń i konferencji dotyczących ratownictwa wodnego²⁸.

Jeżeli chodzi o współpracę z Państwową Strażą Pożarną, to jest ona regulowana w Porozumieniu w sprawie określenia zasad współdziałania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego z Wodnym Ochotniczym Pogotowiem Ratunkowym z 21 kwietnia 2006 r. Celem tego dokumentu jest stworzenie podstaw do właściwego wykorzystania potencjału technicznego i organizacyjnego, dla skutecznej współpracy w zakresie realizowania zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa osobom kąpiącym się

²⁷ J. Telak, *Stan obecny i perspektywy współpracy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego ze służbami mundurowymi*, Białą Podlaska, 30 maja 2011 roku, s. 5.

²⁸ Tasmże, s. 6-7.

i uprawiającym sporty wodne. Dla współpracy z krajowym systemem ratowniczo-gaśniczym, WOPR powinien zapewnić zespoły ratownicze i grupy operacyjne, składające się co najmniej z dwóch ratowników WOPR, wyposażonych w sprzęt ratownictwa medycznego i sprzęt pływający, a także środki łączności. W toku współpracy, realizowane są przedsięwzięcia obejmujące:

- analizę i planowanie operacyjne – wspólne przygotowanie planów ratowniczych, wymiana informacji, rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom, opiniowanie regulacji prawnych dotyczących ratownictwa wodnego, wspólne przedsięwzięcia promujące ratownictwo,
- szkolenia i działania ratownicze – wspólne ćwiczenia, współpraca kadry instruktorskiej, wymiana materiałów szkoleniowych, doskonalenie umiejętności strażaków PSP i ratowników WOPR,
- konsultacje techniczne – ocena sprzętu ratowniczego pod kątem zgodności z normami technicznymi, wymiana informacji na temat sprzętu i stosowanych technik, zapewnienie łączności pomiędzy dyspozytorem powiatowego (miejskiego) stanowiska kierowania krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego a kierownikiem zespołu WOPR²⁹.

Celem współpracy WOPR z Policją jest poprawa bezpieczeństwa i porządku na terenach przywodnych i na wodach, a także ograniczenie liczby osób tonących. Zadania z tego zakresu unormowane są w umowie w sprawie współdziałania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na wodach i terenach przywodnych, zawartej z Komendantem Głównym Policji dnia 20 czerwca 2007 r. W ramach tego współdziałania, podmioty te wykonują działania związane z ratowaniem życia i zdrowia ludzkiego na wodach i kąpieliskach, podejmowaniem akcji ratowania mienia i ochrony środowiska oraz organizowaniem akcji profilaktycznych i informacyjnych związanych z bezpieczeństwem na wodach. Prowadzona jest również kontrola kąpielisk i jednostek pływających pod kątem wyposażenia w wymagane środki ratunkowe oraz szkolenia dotyczące znajomości przepisów związanych z ratownictwem wodnym³⁰.

Współpracę z Biurem Ochrony Rządu podjęto w dniu 27 listopada 2002 r. Jest ona realizowana w celu zagwarantowania bezpieczeństwa osobom szczególnie chronionym, przebywającym na wodach ogólnie dostępnych oraz udzielania pomocy osobom, których życie lub zdrowie są narażone na niebezpieczeństwo na obszarach wodnych³¹.

Straż Graniczna współpracuje z WOPR na podstawie Porozumienia w celu sprawnego i skutecznego współdziałania w zakresie realizacji zadań, z 3 listopada 2010 r. Podmioty te udzielają sobie pomocy w czasie akcji kryzysowych, prowadzą akcje ratownicze i poszukiwawcze na wodach granicznych oraz wymieniają informacje o zdarzeniach wpływających na bezpieczeństwo na wodach w strefie nadgranicznej lub na morzu, osobach, które uległy wypadkowi na takich wodach oraz zdarzeniach mających wpływ na ochronę granicy państwowej. Podczas wspólnych działań, WOPR i Straż

²⁹ Tamże, s. 7-9.

³⁰ Tamże, s. 10-11.

³¹ Tamże, s. 13.

Graniczna udzielają sobie pomocy poprzez udostępnienie obiektów i niezbędnego sprzętu oraz wymieniają doświadczenia i prowadzą wspólne szkolenia³².

Jednostkami współpracującymi z systemem mogą również zostać (po wpisaniu do rejestru jednostek współpracujących z systemem PRM prowadzonego przez Wojewodę) społeczne organizacje ratownicze, które w ramach swoich zadań są obowiązane do niesienia pomocy osobom w staniu nagłego zagrożenia zdrowotnego.

Jednostki współpracujące z systemem PRM wykonują szereg zadań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa, a także efektywnego prowadzenia akcji ratunkowych, będących następstwem nagłych i nieprzewidzianych zdarzeń o zróżnicowanej charakterystyce (rodzaj i zasięg, miejsce wystąpienia, liczba osób poszkodowanych). Ścisłe współdziałają nie tylko z jednostkami systemu PRM, jak również między sobą. W miarę możliwości, udzielają pomocy osobom poszkodowanym, w tym kwalifikowanej pierwszej pomocy.

Kociewskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, zarys historyczny

Na bazie miast Tczew, Starogard Gdański i Pruszcz Gdański z inicjatywy Zbigniewa Penkalskiego i Lecha Rochona w 1976 roku, przy Miejskim Ośrodku Turystyki i Wypoczynku w Tczewie utworzono Oddział Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z siedzibą w Tczewie. Kierowanie oddziałem powierzono Tadeuszowi Raduńskiemu oraz wiceprezesom – L. Rochonowi ds. szkolenia i Z. Penkalskiemu ds. prewencji. Pierwszy na terenie oddziału kurs na stopień młodszego ratownika przeprowadził instruktor z Tczewa L. Rochon w maju 1979 roku.

W dniach 26-27 czerwca 1982 r. ratownicy z oddziału tczewskiego (Hanna Jarząbek, Krystyna i Katarzyna Garska oraz Piotr Domanek) wzięli udział w XVI Mistrzostwach Ratownictwa Wodnego w Poznaniu. Ekipa dziewcząt zajęła tam drugie miejsce. W 1987 ratownik Robert Liban zakwalifikował się do kadry narodowej na Mistrzostwa Świata w Ratownictwie Wodnym.

Wśród drużyn wodnych oddziału skarszewskiego działa również (pierwsza w Polsce) drużyna klerycka. Powstanie Kleryckiej Drużyny WOPR, założonej w 2000 roku, zapoczątkowały wyjazdy na basen do Starogardu Gdańskiego, umożliwiające przez Księdza Rektora Wiesława Meringa na początku roku akademickiego 1997/98. Wtedy też odbył się pierwszy kurs WOPR dla kleryków pelplińskiego seminarium. Pomysłodawcą przedsięwzięcia był ks. Gerard Jakubiak, który do dziś koordynuje działania drużyny. Zajęcia teoretyczne w gmachu Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie i zdobywanie coraz większych umiejętności pływackich odbywały się pod okiem instruktora - wykładowcy WOPR Dariusza Skalskiego i ratowników: Jarosława Sz wajkowskiego, Bogdana Pomierskiego i Joanny Szykowny.

Wielu alumnów podczas wyjazdów na starogardzki basen nauczyło się pływać, wielu też pogłębiło znajomość technik pływania. W 2000 roku kierownikiem drużyny został ks. Gerard Jakubiak, proboszcz parafii pod wezwaniem³³ Św. Wawrzyńca

³² Tamże, s. 13-14.

³³ H. Bulczak, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe na Pomorzu Gdańskim w latach 1962-2002., Gdańsk 2002, s. 117

w Jabłowie i jednocześnie dyrektor Caritas diecezji pelplińskiej. Uroczysta inauguracja działalności drużyny nastąpiła 25 czerwca 2000 r. Po Mszy Św. W Jabłowie kierownik drużyny poświęcił sprzęt ratowniczy i została zwodowana pierwsza łódź ratunkowa. Kiedy formalnie powstała drużyna, jej członkowie zabrali się do prawdziwej pracy. W maju 2000 r. na akwenie otwartym we Wielu ponownie zorganizowany został kurs ratowników WOPR kończący się egzaminem teoretycznym i praktycznym. Kurs ukończyło 19 osób w tym 14 kleryków. Cztery osoby uzyskały stopień ratownika WOPR, a piętnaście osób stopień młodszego ratownika WOPR. Warto też dodać, że w szkoleniu brała udział młodzież z Tucholi ze swoim opiekunem ks. Andrzejem Talińskim oraz młodzież z Jabłowa. Z dniem 9 czerwca 2001r., po kolejnym ukończonym kursie stan osobowy drużyny powiększył się o 7 nowych członków. Po tym kursie do drużyny należało już 38 ratowników. Wielu alumnów wykorzystywało swoje uprawnienia podczas wakacji na różnego rodzaju obozach i rekolekcjach organizowanych przez Caritas diecezji pelplińskiej, seminaryjne koło misyjne, parafie lub harcerstwo. Członkostwo w WOPR pozwoliło zapewnić bezpieczeństwo dzieciom i młodzieży nad wodą. Pamiętając, że w zdrowym ciele zdrowy duch, drużyna ma na celu podnoszenie sprawności fizycznej alumnów i szkolenie nowych ratowników WOPR, co na pewno się przyda w przyszłej pracy duszpasterskiej.

Wszelkie działania drużyna czyni i będzie czynić społecznie. Oddział od kilku lat, wg koncepcji i scenariusza D. Skalskiego i pod patronatem Pomorskiego Kuratora Oświaty, z powodzeniem prowadzi już VI edycję wojewódzkiego konkursu pod hasłem „Bezpieczny wypoczynek nad wodą”. Celem konkursu jest propagowanie wśród uczniów szkół podstawowych i gimnazjów bezpiecznego wypoczynku nad wodą oraz upowszechnienie nauki i umiejętności pływania. Sponsorem wiodącym konkursu jest przedsiębiorstwo KAZ s. j. ze Skarszew³⁴.

Ponadto członkowie oddziału zajmują się wszelką formą szkoleniową na członków WOPR, stopień młodszego ratownika i ratownika WOPR, w zakresie podstawowej nauki pływania, wypożyczalnia sprzętu pływającego i szkolenia rybackiego. Na pływalni prowadzone są również zajęcia z nauki pływania dla dzieci i dorosłych. Obecnie oddział skupia 3 instruktorów WOPR, 9 starszych ratowników WOPR oraz około 700 ratowników WOPR, młodszych ratowników WOPR i członków WOPR.

Uchwałą Nr 2/2002 z dnia 19.03.2002 r. dotychczasową nazwę oddziału zmieniono na Kociewski WOPR z siedzibą w Skarszewach przy ul. Dworcowej 27/1³⁵.

Podsumowanie

Reasumując, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest formacją, która bierze aktywny udział w systemie bezpieczeństwa państwa. Udziela ona pierwszej pomocy osobom, których życie i zdrowie jest narażone na niebezpieczeństwo na obszarach wodnych. Prowadzi akcje ratownicze i poszukiwawcze, jak i również zajmuje się prowadzeniem szkoleń i ćwiczeń. Ratownicy WOPR czuwają nad bezpieczeństwem osób spędzających wolny czas nad wodą.

³⁴ Tamże, s. 119.

³⁵ Tamże, s. 121.

Niewątpliwie WOPR jest elementem Systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego. Z racji swoich zadań statutowych, jest przystosowane do udzielania kwalifikowanej pomocy medycznej w sytuacjach nagłego zagrożenia zdrowia i życia ludzi, co jest nadrzędnym celem tegoż systemu. Posiada siły i środki niezbędne do wykonywania zadań, a także spełnia warunki postawione przed podmiotami, które chcą zostać zakwalifikowane jako części składowe systemu PRM.

Niezwykle istotnym elementem działalności WOPR jest jego współpraca z innymi jednostkami, odpowiedzialnymi za zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Dzięki takiej kooperacji, możliwa jest wymiana informacji, doświadczeń oraz wzajemne doskonalenie umiejętności. Wspomaga to również koordynację działań ratowniczych czy poszukiwawczych oraz umożliwia udzielania wsparcia osobowego i technicznego podczas wykonywania obowiązków.

Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jest podmiotem niezbędnym dla zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa ludności. Dzięki zaangażowaniu tej jednostki, możemy liczyć na pomoc w przypadku zagrożeń związanych ze spędzaniem wolego czasu na basenach oraz obszarach wodnych. Podmiot ten jest nieodzownym elementem systemu bezpieczeństwa państwa.

Przedstawione powyżej poglądy w zakresie organizacji pozarządowych pozwalają przyjąć, iż obowiązujące przepisy prawa nie stanowią przeszkód do ich podjęcia, z zastrzeżeniem, że działalność ta nie może być głównym celem działania organizacji pozarządowych, lecz jedynie środkiem umożliwiającym prowadzenie głównej działalności nakierowanej na realizację celów społecznie użytecznych.

Kociewskie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jak również WOPR o zasięgu wojewódzkim i krajowym jest podmiotem niezbędnym dla zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa ludności. Dzięki zaangażowaniu tej jednostki, możemy liczyć na pomoc w przypadku zagrożeń związanych ze spędzaniem wolego czasu na basenach oraz obszarach wodnych. Podmiot ten jest nieodzownym elementem systemu bezpieczeństwa państwa.

Doktor Dariusz Skalski, czyli założyciel Kociewskiego WOPR, jest najlepszym przykładem jak z małej miejscowości dzięki zaangażowaniu i bezinteresownej działalności społecznej można osiągnąć sukces na skalę nie tylko powiatową, ale także wojewódzką oraz krajową.

Piśmiennictwo

1. Bulczak H., *Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe na Pomorzu Gdańskim w latach 1962-2002*, Gdańsk 2002.
2. Guła B., *Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe w systemie bezpieczeństwa państwa*.
3. Gwiazdziński T., *Historyczny rozwój ratownictwa pod kątem organizacyjnym na świecie i w Polsce, Ratownictwo wodne bez tajemnic*, Sport i turystyka, Warszawa 1980 r.

4. Halamska M., *Wiejskie organizacje pozarządowe*. Wprowadzenie. [w:] Halamska M., *Wiejskie organizacje pozarządowe*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008.
5. Kamiński R., *Aktywność społeczności wiejskich. Lokalne inicjatywy organizacji pozarządowych*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008.
6. Telak J., *Stan obecny i perspektywy współpracy Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego ze służbami mundurowymi*, Biała Podlaska, 30 maja 2011 r.
7. Materiały otrzymane od D. Skalskiego
8. Wywiad z dr Dariuszem Skalskim (wywiad przepr. M. Derdowski), Starogard Gdański, dn. 09.06.2018r.
9. <http://www.mz.gov.pl/system-ochrony-zdrowia> [dostęp: 10.04.2019].
10. <https://www.gov.pl/web/mswia/podmioty-uprawnione-do-wykonywania-zadan-ratownictwa-gorskiego-i-wodnego> [dostęp: 20.05.2019].
11. <http://dariuszskalski.pl>
12. Statut Wodnego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego.
13. Dz. U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1240.
14. Dz.U. z 2006 r. nr 191 poz. 1410.
15. Dz.U. z 2011 r. nr 208 poz. 1241.
16. Art. 3, ustęp 2, punkt 1-2, Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 r., Dz. U. 2003 nr 96 poz.873, tekst jednolity z późniejszymi zmianami.

Bezpieczeństwo infrastruktury transportu kolejowego jako element systemu logistycznego Polski

Piotr Wulgaris¹

¹ Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo infrastruktury, transport kolejowy, system logistyczny polski, system zarządzania bezpieczeństwem.

Streszczenie

W artykule przedstawiono wybrane problemy dotyczące bezpieczeństwa infrastruktury transportu kolejowego jako jednego z istotnych elementów systemu logistycznego Polski. Jak materiał do analizy problemu wybrano raporty roczne PKP PLK ukazujące na przestrzeni ostatnich lat w sposób przekrojowy wpływ różnych czynników techniczno – eksploatacyjnych na bezpieczeństwo infrastruktury kolejowej. Wskazane problemy determinują funkcjonowanie kolei w aspekcie infrastrukturalnym, rzutuje to na skuteczne działanie systemu logistycznego Polski, którego infrastruktura transportowa jest istotnym elementem. Ukazano podstawowe czynniki wpływające na stan bezpieczeństwa infrastruktury transportu kolejowego w Polsce na tle pozostałych krajów UE oraz aktualne kierunki podejmowanych zmian mających na celu zwiększenie zarówno bezpieczeństwa infrastruktury jak i efektywności przewozów. Metodą przyjętą do badań była przede wszystkim metoda ilościowej analizy danych statystycznych. Wnioski ukazują konieczność utrzymywania ciągłego dozoru technicznego elementów infrastruktury liniowej transportu kolejowego, a nie tylko prowadzenia wielkich projektów modernizacyjnych, które są prowadzone w ostatnich latach na sieci PKP PLK. Efekty modernizacji bez ciągłego dozoru technicznego i konserwacji bieżącej szybko zaczną podupadać.

Wstęp

Artykuł ma na celu ukazanie, że bezpieczeństwo infrastruktury transportu kolejowego ma wydatny wpływ na jakość przewozów, a co się z tym wiąże wpływa na sprawne funkcjonowanie systemu logistycznego Polski. W artykule zostanie podjęte pytanie w jaki sposób infrastruktura kolejowa oddziałuje na bezpieczeństwo przewozów, ukazana zostanie charakterystyka zagrożeń oraz nakreślenie kierunków zmian prowadzących do zwiększenia bezpieczeństwa przewozów realizowanych transportem kolejowym. Pokazane zostaną zagrożenia bezpieczeństwa w transporcie kolejowym w Polsce na tle innych krajów europejskich oraz kierunki zmian w tym zakresie.

Wprowadzenie

Dynamiczny rozwój transportu we wspólnocie europejskiej wywołuje wiele negatywnych czynników w skali globalnej jak m. in: kongestia, wypadki, zanieczyszczenie środowiska, wzrost energochłonności transportu, który przejawia się zwiększeniem poziomu zużycia paliwa oraz stratami energii. W celu zmniejszenia negatywnego oddziaływania wspomnianych czynników na środowisko wdraża się postulaty polityki transportowej ujęte m. in. w Białej Księdze transportu Unii Europejskiej z 2011

roku, a ponadto kładzie się nacisk na poszukiwanie metod zwiększenia elastyczności przedsiębiorstw w reagowaniu na potrzeby rynku¹.

Biorąc pod uwagę usytuowanie przestrzenne systemów logistycznych, można je podzielić na systemy makrologistyczne, metalogistyczne i mikrologistyczne²:

- systemy makrologistyczne odnoszą się do całej gospodarki,
- systemy mikrologistyczne do określonych podmiotów gospodarczych (przedsiębiorstw),
- systemy metalogistyczne, charakterystyczne dla logistyki współpracując ze sobą tworzą w łańcuchach logistycznych systemy mikrologistyczne przedsiębiorstw (dostawców, producentów, dystrybutorów, spedytorów, odbiorców). Typowym przykładem systemu metalogistycznego jest łańcuch dostaw.

System logistyczny Polski można zdefiniować jako: „Makrologistyczny system celowo zorganizowanych i połączonych ze sobą przepływami materiałowymi, informacyjnymi i finansowymi przedsiębiorstw oraz rynków zaopatrzenia i zbytu, w tym także rynków zagranicznych, obejmujących układ środków technicznych, organizacyjnych i ludzi wraz z relacjami między nimi, warunkującymi efektywną realizację przepływów strumieni dóbr materialnych w całej gospodarce kraju”³.

Elementami systemu logistycznego nazywamy te zasoby rzeczowe i ludzkie oraz dane źródłowe i informacje, które⁴:

- da się wydzielić w jednorodne podsystemy logistyczne,
- znajdują pełne odwzorowanie w dokumentacji finansowej firmy,
- stanowią wymierny ilościowo i wartościowo zapis wielkości i struktury popytu na produkty lub usługi.

Charakterystyczną cechą systemów logistycznych jest zazębianie się procesów ruchu i składowania. W każdym systemie logistycznym można wyodrębnić dwie sfery:

- sferę przepływów fizycznych,
- sferę regulacji.

Na całość infrastruktury procesów logistycznych składają się następujące środki techniczne⁵:

- środki transportu i manipulacji, służące przemieszczaniu produktów między przedsiębiorstwami, a także wewnątrz tych podmiotów,
- budynki i budowle magazynowe, umożliwiające składowanie i ochronę zapasów, oraz niezbędne wyposażenie magazynów umożliwiające realizację ich podstawowych funkcji,

¹ Red. M. Jacyna, „System Logistyczny Polski”, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, s. 17.

² R. Barcik, M. Jakubiec, „Systemy logistyczny – podstawy funkcjonowania”, w: *Logistyka* 4/2011, s. 75.

³ Red. M. Jacyna, „System Logistyczny Polski”, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, s. 21.

⁴ R. Barcik, M. Jakubiec, „Systemy logistyczny – podstawy funkcjonowania”, w: *Logistyka* 4/2011, s. 76.

⁵ R. Barcik, M. Jakubiec, „Systemy logistyczny – podstawy funkcjonowania”, w: *Logistyka* 4/2011, s. 76.

- środki przetwarzania informacji (urządzenia i ich systemy oraz programy użytkowe).

Efektywne wykorzystywanie różnych form transportu wymaga właściwego wykorzystania zalet i możliwości przewozowych poszczególnych środków transportu. Funkcjonowanie jakichkolwiek systemów logistycznych wymaga realizacji wielu zadań dla poszczególnych procesów. Wśród cech systemu logistycznego można wymienić⁶:

- wysoki stopień spójności, który oznacza, że zmiana w jednym podsystemie systemu logistycznego powoduje zmiany w pozostałych podsystemach; poszczególne systemy są ze sobą powiązane i od siebie zależne,
- elastyczność, która wyraża się reagowaniem systemu logistycznego na wpływ otoczenia ekonomicznego, otoczenia konkurencji, a w związku z tym podatnością na zmiany cen, podatków, a także poziomu inflacji.

System logistyczny Polski zasadniczo opiera się na trzech elementach⁷:

- podsystemie transportu zewnętrznego,
- podsystemie punktów obsługi ładunków,
- podsystemie organizacji i sieci przekazywania informacji.

W wymiarze krajowym istotne znaczenie dla prawidłowej realizacji procesów logistycznych ma istniejąca infrastruktura⁸:

- liniowa – są to połączenia transportowe (np.: kolejowe),
- punktowa – wyodrębnione przestrzenne punkty nadania ładunków, odbioru ładunków, a także obiekty służące do obsługi ładunków wraz z wyposażeniem,
- informatyczna – środki przekazu, standardy wymiany danych i środki zabezpieczające ich przepływ.

System zarządzania bezpieczeństwem

System zarządzania bezpieczeństwem (ang. Safety Management System / SMS) to organizacja i środki przyjęte przez zarządcę infrastruktury lub przewoźnika kolejowego w celu zapewnienia bezpiecznego zarządzania prowadzoną przez dany podmiot działalnością⁹.

Istotą rozwiązań przyjętych w ramach SMS jest zapewnienie zdolności przedsiębiorstwa do stałej identyfikacji zagrożeń we wszystkich obszarach prowadzonej działalności, w tym wynikających ze współpracy z innymi podmiotami (np. przewoźnika z zarządcą infrastruktury), współpracy z podwykonawcami (np. usługi w zakresie utrzymania infrastruktury lub pojazdów, usługi trakcyjne czy outsourcing personelu) oraz zarządzanie ryzykami związanymi z tymi zagrożeniami. Właściwie opracowane i skuteczne procedury SMS powinny zapewniać z jednej strony aktywne wdrażanie środków kontroli ryzyka, a z drugiej strony monitorowanie efektywności stosowanych rozwiązań i stałe doskonalenie przyjętych procedur, instrukcji i przepisów, celem

⁶ Red. M. Jacyna, „System Logistyczny Polski”, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, s. 17.

⁷ Tamże, s. 21.

⁸ Tamże, s. 21.

⁹ Dyrektywa 2004/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa kolei wspólnotowych.

utrzymania wymaganego poziomu bezpieczeństwa prowadzonej działalności. Systemy zarządzania bezpieczeństwem są obowiązkowo tworzone przez przewoźników kolejowych i zarządców infrastruktury kolejowej¹⁰.

Zarządcy i przewoźnicy kolejowi tworzą systemy zarządzania bezpieczeństwem, tak aby systemy te:

- spełniały określone wymagania dostosowane do charakteru, rozmiaru i innych warunków prowadzonej działalności,
- zapewniały nadzór nad ryzykiem związanym z wprowadzeniem przez zarządców i przewoźników kolejowych nowych rozwiązań technicznych i technologicznych, łącznie z ryzykiem podwykonawców, dostawców materiałów i usług związanych z utrzymaniem,
- uwzględniały ryzyko społeczne oraz ryzyko działalności osób trzecich.

Wszystkie części systemu muszą być udokumentowane, wraz z opisanym rozkładem odpowiedzialności w strukturach organizacyjnych zarządcy infrastruktury lub przedsiębiorstwa kolejowego¹¹. Podstawowe elementy Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem obejmują¹²:

- procedury kontroli ryzyka dla wszystkich czynników ryzyka związanych z prowadzoną działalnością,
- procedury podziału obowiązków i zapewnienia kontroli przez kierownictwo na różnych poziomach,
- procedury dotyczące ilościowych i jakościowych celów organizacji w zakresie utrzymania i poprawy bezpieczeństwa oraz plany i procedury służące osiągnięciu tych celów,
- procedury służące spełnieniu wymagań norm technicznych i operacyjnych oraz innych wymagań, zarówno obowiązujących, jak i nowych,
- procedury zarządzania zmianą i procedury oceny ryzyka w sytuacji zmiany warunków prowadzonej działalności,
- procedury systemu zarządzania kompetencjami pracowników,
- procedury służące zapewnieniu dostępu do informacji oraz jej dokumentowaniu,
- procedury zgłaszania, badania i analizowania wypadków, incydentów i zdarzeń potencjalnie wypadkowych oraz procedury postępowania z zaleceniami właściwych jednostek,
- procedury służące realizacji audytów wewnętrznych systemów zarządzania bezpieczeństwem oraz umożliwiające monitorowanie efektywności przyjętych

¹⁰ *System Zarządzania Bezpieczeństwem*, internet, strona: <https://www.utk.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-systemy/zarządzanie-bezpieczen/system-zarządzania-bezp/11014,System-zarządzania-bezpieczenstwem.html>, dostęp, 11.05.2019.

¹¹ A. Jabłoński, M. Jabłoński, „*Mechanizmy efektywnego zarządzania bezpieczeństwem w transporcie kolejowym*”, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2018, s. 234.

¹² *System Zarządzania Bezpieczeństwem*, internet, strona: <https://www.utk.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-systemy/zarządzanie-bezpieczen/system-zarządzania-bezp/11014,System-zarządzania-bezpieczenstwem.html>, dostęp, 11.05.2019.

rozwiązań i ciągłe doskonalenie, w oparciu o wymogi wspólnej metody bezpieczeństwa w zakresie monitorowania.

Proces utrzymania infrastruktury w transporcie kolejowym dzieli się na utrzymanie infrastruktury torowej wraz z urządzeniami prowadzenia ruchu, a także taboru kolejowego. Wymagania co do proceduralnego i systemowego podejścia określają przepisy związane z budową systemów zarządzania bezpieczeństwem dla zarządców infrastruktury oraz przewoźników kolejowych. W pkt. V i W załącznika II do rozporządzenia 1169/2010 określono wymagania co do zasad realizacji procesów utrzymania infrastruktury kolejowej, w tym urządzeń sterowania ruchem kolejowym¹³:

V. Świadczenie usług utrzymania oraz dostarczenie materiałów:

V.1 stosuje się procedury zapewniające bezpieczeństwo prowadzonych prac utrzymaniowych, w tym przejrzystą kontrolę ze strony kierownictwa oraz dokumentację audytów i kontroli,

V.2 stosuje się procedury zapewniające, by utrzymanie infrastruktury spełniało szczególnie potrzeby danej sieci,

V.3 stosuje się procedury wykazujące, że zidentyfikowano przepisy dotyczące świadczenia usług utrzymania i dostarczania materiałów oraz, że wnioskodawca jest w stanie zastosować się do nich.

W. Utrzymanie i eksploatacja systemu sterowania ruchem kolejowym:

W.1 Stosuje się procedury zapewniające eksploatację i utrzymanie systemów sterowania ruchem kolejowym w sposób gwarantujący bezpieczeństwo funkcjonowania kolei,

W.2 Stosuje się procedury służące spełnieniu istniejących, nowych i zmienionych norm technicznych i eksploatacyjnych,

W.3 Stosuje się procedury określające sposób zarządzania bezpieczeństwem na granicach fizycznych lub eksploatacyjnych systemu sterowania ruchem kolejowym,

W.4 Stosuje się procedury wykazujące, że zidentyfikowano przepisy dotyczące bezpiecznej eksploatacji i utrzymania systemu sterowania ruchem kolejowym oraz, że wnioskodawca jest w stanie zastosować się do nich.

Infrastruktura transportu kolejowego elementem systemu logistycznego Polski

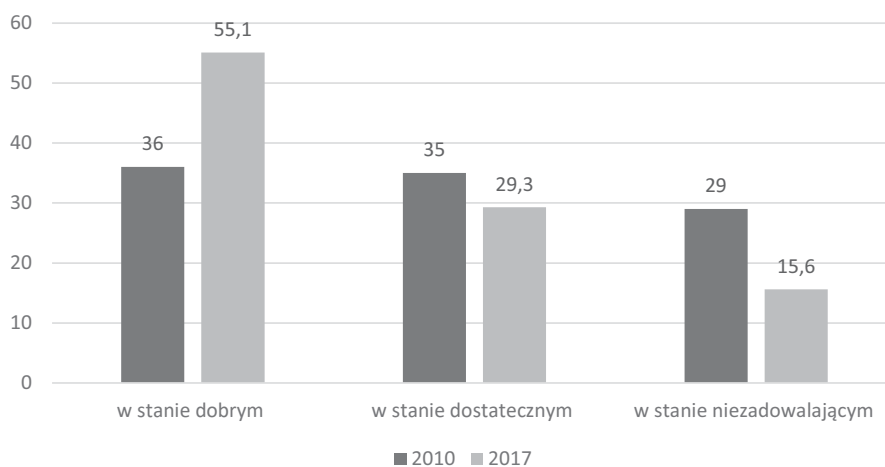
Według Ustawy o transporcie kolejowym infrastruktura kolejowa to: „linie kolejowe oraz inne budowle, budynki i urządzenia wraz z zajęтыми pod nie gruntami, usytuowane na obszarze kolejowym, przeznaczone do zarządzania, obsługi przewozu osób i rzeczy, a także utrzymania niezbędnego w tym celu majątku zarządcy infrastruktury”¹⁴. Zarządcą ponad 90% linii kolejowych w Polsce jest PKP PLK. W roku 2016 spółka

¹³ A. Jabłoński, M. Jabłoński, „*Mechanizmy efektywnego zarządzania bezpieczeństwem w transporcie kolejowym*”, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2018, s. 235 - 237.

¹⁴ Dz.U.(2003), „*Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym*”, Art. 1 pkt 1 (Dz. U. z 2003 r. Nr896, poz. 789 z późn.zm.).

PKP PLK S.A. eksploatowała 18 427 km linii kolejowych. Drogi kolejowe w zależności od stanu technicznego infrastruktury dzieli się na 3 kategorie:

- w stanie dobrym – linie kolejowe eksploatowane z założonymi parametrami, wymagane są tylko roboty konserwacyjne,
- w stanie dostatecznym – linie kolejowe o obniżonych parametrach eksploatacyjnych (obniżona maksymalna prędkość rozkładowa, lokalne ograniczenia prędkości), w celu przywrócenia maksymalnych parametrów eksploatacyjnych, oprócz robót konserwacyjnych, wymagane jest wykonanie napraw bieżących polegających na wymianie uszkodzonych elementów torów,
- w stanie niezadawalającym – linie kolejowe o znacznie obniżonych parametrach eksploatacyjnych (małe prędkości rozkładowe, duża liczba lokalnych ograniczeń prędkości, obniżone dopuszczalne naciski), kwalifikujące tory linii do kompleksowej wymiany nawierzchni¹⁵.



Rys. 1. Stan techniczny infrastruktury dróg kolejowych na sieci PKP PLK w 2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych PKP PLK za rok 2010 oraz 2017

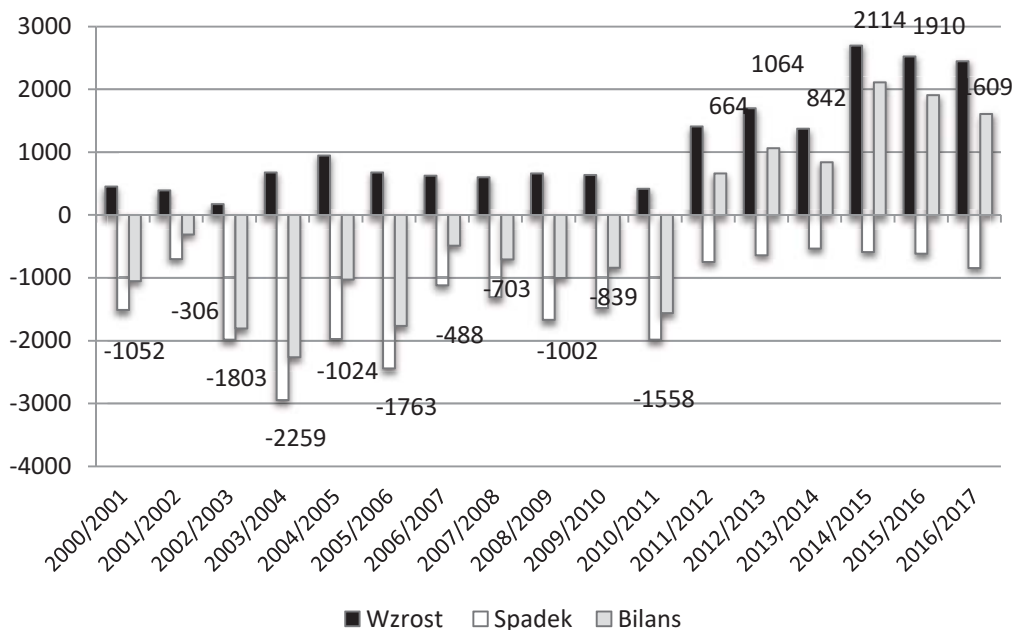
Jak wynika z rysunku 1, jako dobre oceniono w Polsce w 2016 r. jedynie 55% dróg kolejowych a 16% uzyskało ocenę niezadawalającą. W stosunku do 2010r. oznacza to jednak znaczną poprawę jakości: udział dróg ocenionych jako dobre zwiększył się aż o 19 p.p., zaś ocenionych jako niezadawalające zmniejszyła się o 13 p.p.¹⁶.

Według raportu PKP PLK S.A. w efekcie poprawy stanu technicznego dróg kolejowych podwyższono w rozkładzie jazdy pociągów (RJP) 2016/17 maksymalną prędkość rozkładową dla pociągów pasażerskich na odcinkach torów o długości 2 449 km, a obniżono prędkości na długości 840 km torów¹⁷ - rys.2.

¹⁵ Raport roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za 2016 rok, PKP PLK S.A., Warszawa 2017, s.16-17.

¹⁶ Raport Roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za rok 2010, PKP PLK S.A., Warszawa 2011, s.36.

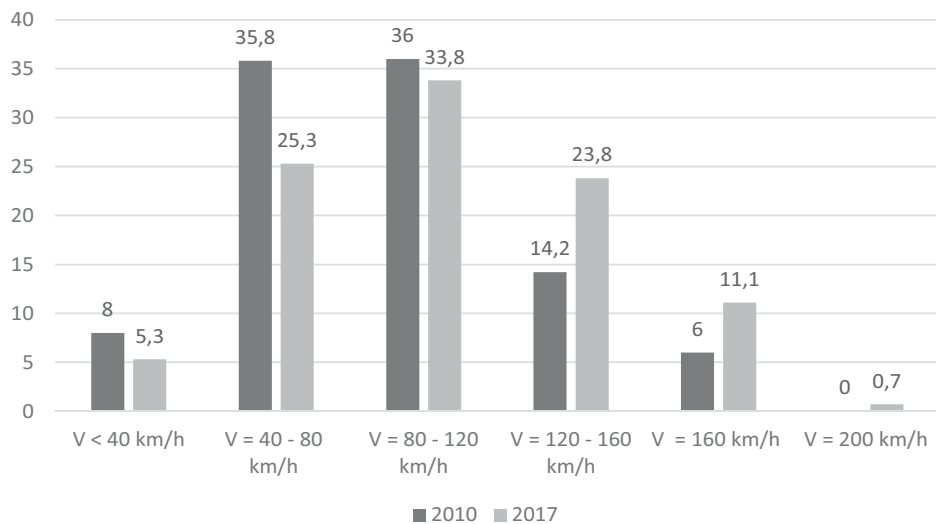
¹⁷ Tamże s.16.



Rys. 2. Długość linii kolejowych na sieci PKP PLK S.A., na których nastąpiła zmiana prędkości rozkładowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu rocznego PKP PLK za rok 2017

Struktura maksymalnych prędkości rozkładowych w rozkładzie jazdy pociągów 2016/2017 poprawiła się w stosunku do rozkładu jazdy pociągów 2010/2011, jednak nadal jedynie aż 30% dróg pozwala na rozwinięcie prędkości do 80 km /godz. (rys.3).

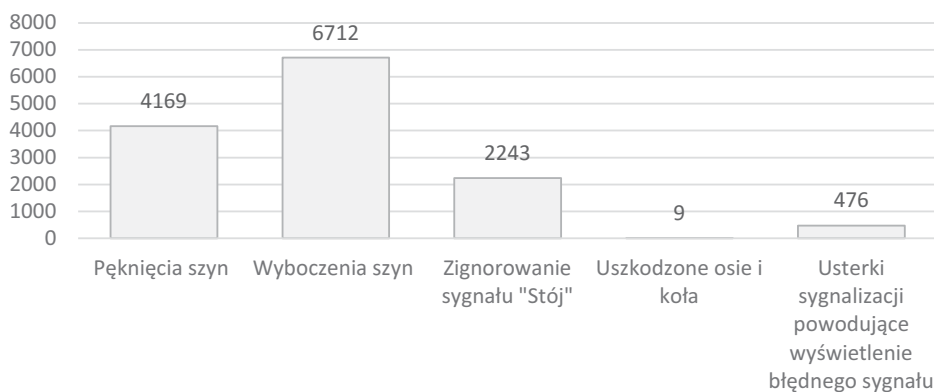


Rys. 3. Rozkładowe prędkości maksymalne w rozkładzie jazdy 2016/2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych PKP PLK za rok 2010 oraz 2017

Przedmiot badań - bezpieczeństwo infrastruktury

Problem bezpieczeństwa w transporcie jest dziś szczególnie ważny i wpisuje się w politykę zrównoważonego rozwoju transportu Unii Europejskiej. Bezpieczeństwo jest jednym z kluczowych czynników wpływających na atrakcyjność transportu kolejowego, zarówno w przewozach towarów jak i osób. Jest ono uzależnione między innymi od infrastruktury tej gałęzi transportu, bowiem stan infrastruktury wraz z jej elementami składowymi znacząco wpływa nie tylko na czas i komfort przewozów, ale również na poziom bezpieczeństwa przewozów kolejowych. Zasadniczy wpływ na bezpieczeństwo transportu kolejowego ma niedostateczny w stosunku do potrzeb zakres wykonywanych robót obsługowo naprawczych oraz stan budowli inżynierskich czyli mostów, wiaduktów, tuneli oraz przepustów¹⁸, a także szyn. Zły stan infrastruktury kolejowej, powodujący m. in. pęknięcie lub odkształcenie szyny, awarię sygnalizacji kolejowej lub systemów sterowania ruchem kolejowym stanowi poważne zagrożenie bezpieczeństwa przewozu towarów i osób transportem kolejowym (rys.4).



Rys. 4. Incydenty spowodowane złym stanem infrastruktury (EU-28, Norwegia i Szwajcaria, 2015)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Safety overview 2017, (European Union Agency for Railways, 2017)

Można powiedzieć, że najważniejsze problemy wpływające na stan bezpieczeństwa infrastruktury transportu kolejowego to:

- niedostateczny w stosunku do potrzeb zakres wykonywanych robót obsługowo naprawczych oraz stan budowli inżynierskich czyli mostów, wiaduktów, tuneli oraz przepustów oraz szyn,
- zły stan infrastruktury kolejowej, powodujący m. in. pęknięcie lub odkształcenie szyny, awarię sygnalizacji kolejowej lub systemów sterowania ruchem kolejowym stanowi poważne zagrożenie bezpieczeństwa przewozu towarów i osób transportem kolejowym.

¹⁸ B. Michailiuk. (2014), *Bezpieczeństwo przewozu towarów niebezpiecznych kolejq*, w: „Zarządzanie bezpieczeństwem w transporcie kolejowym” Warszawa 2014, s.33.

W Unii Europejskiej organizacją odpowiadającą za nadzór nad transportem kolejowym jest Agencja Kolejowa Unii Europejskiej¹⁹. Do jej głównych zadań należy podejmowanie działań mających na celu integrację europejskiego transportu kolejowego oraz podejmowanie inicjatyw dążących do zwiększenia bezpieczeństwa pociągów i zapewnienia ciągłości obsługi na trasach międzynarodowych. Od roku 2006 Agencja Kolejowa Unii Europejskiej współpracuje z sektorem kolejowym krajów wspólnoty europejskiej, władzami krajowymi oraz unijnymi odpowiedzialnymi za funkcjonowanie kolei. Agencja Kolejowa Unii Europejskiej przygotowuje sprawozdania na temat bezpieczeństwa przewozów kolejowych w krajach Unii Europejskiej. Raport pt: „Railway safety in the European Union”²⁰ opracowywany jest w oparciu o m.in. dane przekazane przez krajowe organy ds. bezpieczeństwa (NSA), krajowe organy dochodzeniowe (NIB) oraz Komisję Europejską. Organy bezpieczeństwa poszczególnych krajów, w tym Urząd Transportu Kolejowego w Polsce, gromadzą uzgodnione wskaźniki bezpieczeństwa zarówno od przewoźników kolejowych jak i od zarządców infrastruktury. Wskaźniki te poddawane są analizie porównawczej, a jej wyniki to fundament zaleceń dla polityki transportowej na szczeblu Unii Europejskiej. Jednym z celów Agencji jest promowanie bezpieczeństwa w ruchu kolejowym, kontrola ryzyka, a także budowa zaufania do przedsiębiorstw kolejowych i zarządców infrastruktury w całej Unii Europejskiej. Raporty stanowią szczegółową analizę bezpieczeństwa sektora kolejowego w krajach Unii, wskazując jednocześnie obszary wymagające podjęcia działań naprawczych. Raport Agencji z 2017 r. „Safety overview 2017” potwierdza, że transport kolejowy jest najbezpieczniejszą gałęzią transportu lądowego w Europie. Ryzyko wypadków śmiertelnych wśród pasażerów pociągu jest ponad ośmiokrotnie niższe niż w transporcie drogowym²¹.

Wyniki badań - czynniki wpływające na stan bezpieczeństwa infrastruktury transportu kolejowego

W krajach Europy poziom urządzeń czuwających nad bezpieczeństwem ruchu ciągle jest bardzo różny. Jednym z takich urządzeń jest system automatycznego ograniczania prędkości ATP, który w oparciu o wszystkie parametry stałe toru i pojazdu oraz zmienne w czasie wskazania sygnalizatorów automatycznie wyznacza prędkość bezpieczną dla pociągu. Prędkość rzeczywista pociągu jest w sposób ciągły porównywana z bezpieczną, a gdy zbliży się do niej następuje automatyczne odłączenie napędu i włączenie układów hamulcowych. Gdy wartość prędkości rzeczywistej zmniejszy się w stosunku do bezpiecznej, system ATP ponownie umożliwi maszyniście prowadzenie pociągu²². Niestety w Bułgarii, Czechach, Irlandii, Grecji, Litwie oraz w Polsce system jeszcze w ogóle nie występuje.

¹⁹ Agencja Kolejowa Unii Europejskiej (ERA), https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/era_pl, (dostęp 09.02.2017).

²⁰ European Union Agency for Railways (2017), *“Railway safety in European Union. Safety overview 2017”*.

²¹ European Union Agency for Railways (2017), *“Railway safety in European Union. Safety overview 2017”*.

²² S. Barański, H. Karbowski, *„Systemy automatycznego ograniczania prędkości ATP na sieci*

Opóźnienie we wdrażaniu nowoczesnych technologii, stosowanych m. in. w prowadzeniu ruchu oraz diagnostyce dróg kolejowych również wpływa na obniżenie bezpieczeństwa i niezawodności. W związku z tym istnieje konieczność zwiększania nakładów finansowych kierowanych na utrzymanie i diagnostykę dróg kolejowych we wszystkich krajach Unii Europejskiej celem wyrównania różnic w poziomie bezpieczeństwa infrastruktury kolejowej poszczególnych krajów.

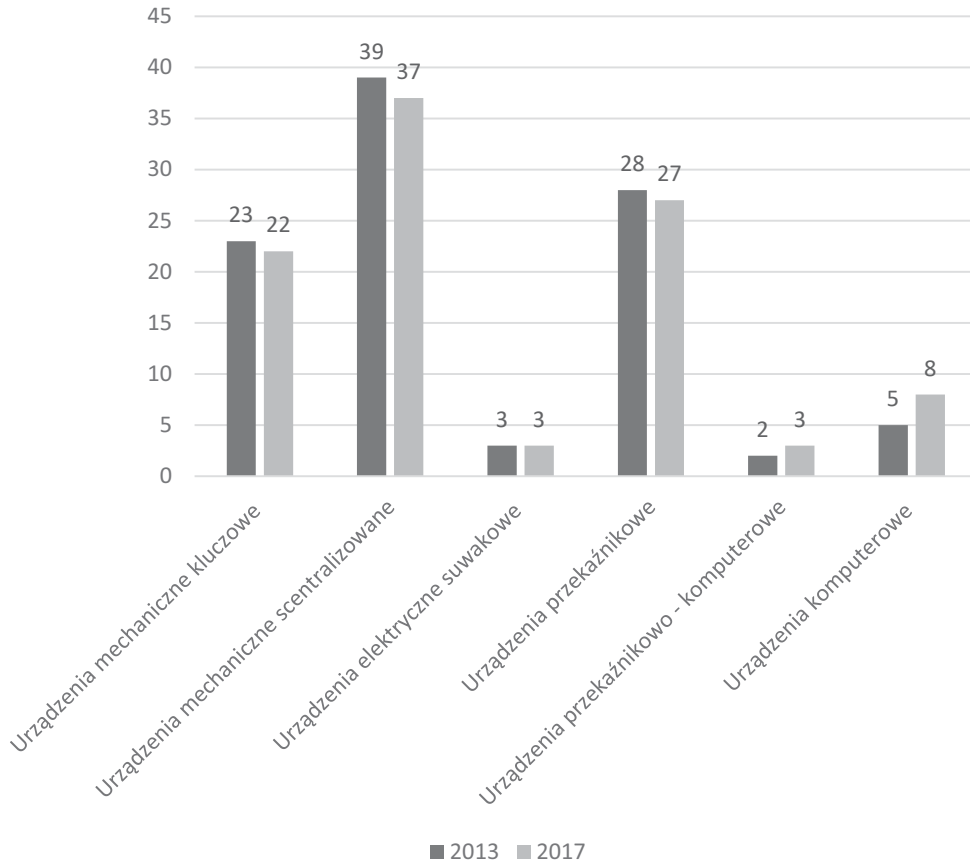
Z racji specyfiki technicznej środków transportu kolejowego pojazd kolejowy jest ściśle związany z szyną kolejową i torowiskiem. O ile pojazd drogowy może wyminąć przeszkodę znajdującą się na drodze, o tyle w przypadku pojazdu kolejowego jest to niemożliwe. Zły stan techniczny dróg kolejowych, niewłaściwe utrzymanie torów i rozjazdów przyspiesza proces zużywania taboru kolejowego, co generuje koszty utrzymania taboru po stronie przewoźnika zarówno towarowego jak i pasażerskiego. Ponadto zużyty tabor kolejowy niszczy torowisko (np. obręcze kół z płaskimi miejscami deformują szynę). Utrzymanie dróg kolejowych w dobrym stanie technicznym odznaczającym się właściwymi parametrami toru sprzyja nie tylko komfortowi podróży pasażerów, ale również zwiększa bezpieczeństwo przewozu kolejną towarów niebezpiecznych oraz towarów wysokiego ryzyka (TWR), które poprzez uszkodzenie w trakcie transportu mogą wywołać niepożądane skutki zarówno dla środowiska jak i ludzi.

Zły stan urządzeń sterowania ruchem kolejowym lub ich nieprawidłowy dozór i konserwacja również mogą przyczynić się do zwiększenia zagrożenia bezpieczeństwa przewozów transportem kolejowym (np. niewłaściwe wskazania sygnałów na semaforach, niewłaściwe zobrazowanie stanu urządzeń SRK powodujące błędne decyzje dyżurnego ruchu prowadzącego ruch pociągów). Wpływ na bezpieczeństwo ma również wyposażenie infrastruktury kolejowej w urządzenia sterowania ruchem kolejowym (SRK) i ich stan techniczny. Urządzenia SRK dzielą się na stacyjne (stosowane do prowadzenia ruchu pociągów w obrębie stacji) oraz liniowe (stosowane pomiędzy stacjami na liniach kolejowych). W przeważającej części na sieci PKP PLK S.A. funkcjonują nadal urządzenia wykonane w technologii przekaźnikowej i mechanicznej. Dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii komputerowych umożliwia ich szerokie zastosowanie w systemach automatyki i SRK. Najnowsza generacja urządzeń SRK to systemy komputerowe i przekaźnikowo – komputerowe (hybrydowe), które łączą w sobie nowoczesność, niezawodność i rozbudowaną funkcjonalność, a także zapewniają bardzo wysoki poziom bezpieczeństwa w ruchu kolejowym. Według stanu na 31 grudnia 2016 roku komputerowe systemy SRK były zainstalowane w 147 okręgach nastawczych, sterując 2 585 zwrotnicami i 3 175 sygnalizatorami. Urządzenia zdalnego sterowania obejmują 1 482 km linii kolejowych, na których bezpieczne kursowanie pociągów nadzoruje 27 Lokalnych Centrów Sterowania Ruchem -LCS²³. Na rysunku 9 pokazano udział poszczególnych typów urządzeń SRK stacyjnych. Najstarsze urządzenia - mechaniczne technologicznie pochodzą z XIX wieku, suwakowe z początku XX wieku, przekaźnikowe z połowy XX wieku, przekaź-

kolei i w metrze – analiza procesów” w: „Technika Transportu Szynowego” 4/2012”, s.48.

²³ Raport roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za 2016 rok, PKP PLK S.A., Warszawa 2017, s.18-20.

nikowo- komputerowe z końca XX wieku (3%), a komputerowe z początku XXI wieku (niestety ich udział w stosowanych stacyjnych SRK wynosi tylko 8%). W stosunku do roku 2013 w roku 2017 wzrósł nieznacznie udział urządzeń przekaźnikowo – komputerowych oraz komputerowych w prowadzeniu ruchu pociągów.



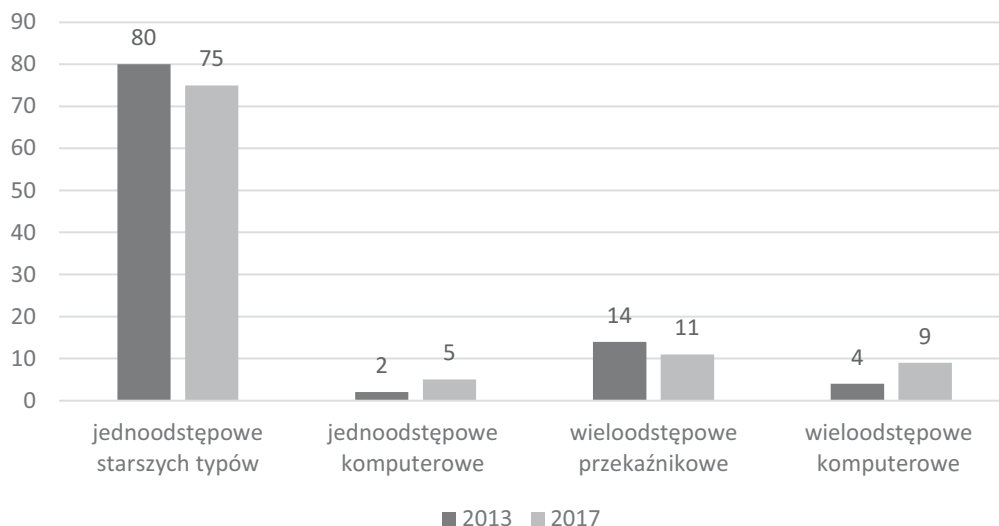
Rys. 5. Struktura stacyjnych urządzeń sterowania ruchem kolejowym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych PKP PLK za rok 2013 oraz 2017

Bezpieczeństwo ruchu pociągów na szlaku zapewniają blokady liniowe, jedno i wieloodstępowe, które zainstalowane są na 15 861 km linii kolejowych. Na przeważającej długości linii kolejowych zarządzanych przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. dominują blokady jednoodstępowe (na 12 665 km linii kolejowych, w tym na 608 km eksploatowane są blokady wykonane w najnowszej technologii komputerowej). Blokady wieloodstępowe, które zwiększają znacznie przepustowość linii kolejowej, zainstalowane są na 3 197 km linii, z czego na 1 355 km są to blokady komputerowe wyposażone w zintegrowane systemy diagnostyki zdalnej, kontrolujące i rejestrujące parametry techniczno – eksploatacyjne systemu²⁴. w stosunku do roku 2013 wzrósł

²⁴ Raport roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za 2016 rok, PKP PLK S.A., Warszawa 2017, s.19

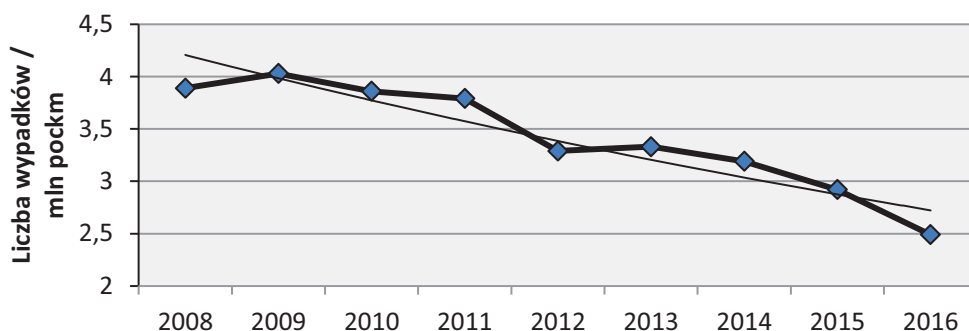
udział blokad jedno i wielodostępowych komputerowych w prowadzeniu ruchu pociągów na szlaku - rys.6.



Rys. 6. Struktura typów blokad liniowych stosowanych na sieci PKP PLK

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych PKP PLK za rok 2013 oraz 2017

Stan infrastruktury transportu kolejowego, jak wcześniej wspomniano, wpływa na bezpieczeństwo przewozów. Poprawa stanu dróg kolejowych znalazła więc odzwierciedlenie w zmniejszeniu liczby wypadków (rys.8). Na rysunku 7 przedstawiono liczbę wypadków w stosunku do pracy eksploatacyjnej w latach 2008 – 2016.



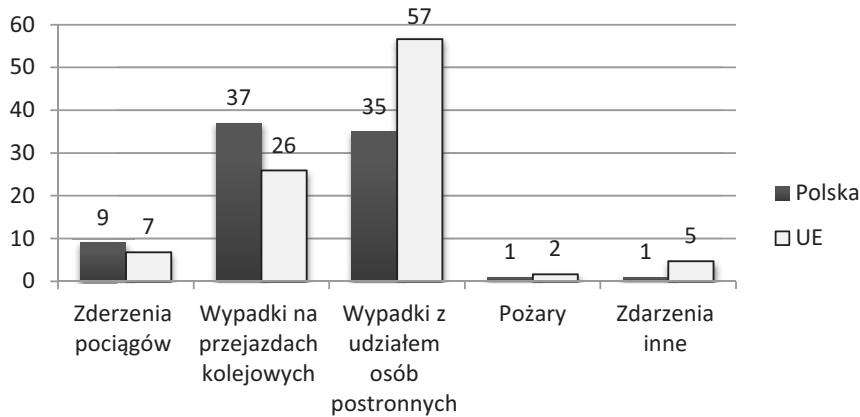
Rys. 7. Liczba wypadków/mln pocmk

Źródło: Urząd Transportu Kolejowego, *Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2016 r.*, Warszawa 2017

Jednak pomimo tej poprawy stan bezpieczeństwa w transporcie kolejowym w Polsce daleko odbiega od standardów unijnych. W rankingu kolei europejskich z 2017 Polska znalazła się na 22 miejscu (w 2015 r. na 23) na 25 analizowanych krajów (za stan bezpieczeństwa uzyskała notę 0, a znajdująca się za Polską Portugalia – 0,2; najwyższe noty uzyskały Luksemburg – 3 i Wielka Brytania 2,8). Podobny jak

w Polsce poziom zagrożenia bezpieczeństwa w transporcie kolejowym był tylko na Litwie i w Rumunii i w Słowacji RPI, 2017).

Najliczniejszymi grupami wypadków, do których dochodziło na sieci zarządzanej przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., były wypadki z udziałem osób (rys.8).



Rys. 8. Struktura wypadków na sieci PKP PLK, w 2016 oraz w krajach UE (z uwzględnieniem Norwegii i Szwajcarii za rok 2015)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raport roczny PKP PLK 2017, European Union Agency for Railways, 2017

Były to potrącenia osób przebywających na terenie kolejowym lub wskakujących/wyskakujących do/z pociągów, wypadki na przejazdach i przejściach. Kolizje i wykolejenia stanowiły w 2016 roku w sumie 26% wypadków kolejowych. Są to zdarzenia, do których dochodzi zwykle z winy szeroko pojętego systemu kolejowego, czyli urządzeń technicznych, procedur, przewoźnika kolejowego albo zarządcy infrastruktury (tzw. czynnik ludzki). W porównaniu ze strukturą wypadków w krajach UE, w Polsce szczególnie wysoki jest udział wypadków związanych ze stanem infrastruktury transportu. Zwłaszcza wysoki jest udział wypadków na przejazdach kolejowo-drogowych (37%).

Instytucją, która w Polsce zajmuje się sprawowaniem nadzoru nad bezpieczeństwem transportu kolejowego jest Urząd Transportu Kolejowego. Prezes Urzędu Transportu Kolejowego jest organem administracji państwowej, sprawuje nadzór nad całością funkcjonowania transportu kolejowego, w tym również bezpieczeństwa. Sprawowany nadzór nad stanem technicznym eksploatowanej infrastruktury oraz skuteczne wdrażanie środków prewencyjnych nie tylko podnosi jakość usług w zakresie realizowanych przewozów, ale przede wszystkim ogranicza zagrożenie wystąpienia negatywnych w skutkach zdarzeń kolejowych. Podczas działań nadzorczych prowadzonych w stosunku do zarządcy infrastruktury Urząd Transportu Kolejowego sprawdza m.in.:

- stan techniczny infrastruktury kolejowej,
- utrzymanie gruntów w sąsiedztwie linii kolejowych,
- stan techniczny przejazdów kolejowo-drogowych,
- proces prowadzenia ruchu kolejowego, w tym działanie urządzeń sterowania ruchem kolejowym,

- funkcjonowanie ratownictwa technicznego oraz prowadzoną dokumentację, - kwalifikacje pracowników²⁵.

W sprawozdaniu ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego za rok 2016 Urząd Transportu Kolejowego w wyniku sprawowania nadzoru nad stanem technicznym i eksploatacją infrastruktury dróg kolejowych wymienia następujące nieprawidłowości:

- w zakresie utrzymania infrastruktury torowej i przyległych gruntów:
 - zły stan techniczny torów i rozjazdów,
 - brak usunięcia usterek wskazanych w protokołach diagnostycznych,
 - brak przeprowadzania obchodów torów,
 - występowanie „dzikich przejść”,
 - nieprawidłowości w zakresie oznakowania i sygnalizacji,
 - brak odchwasczenia i usunięcia roślinności,
 - brak zapewnienia odpowiedniej widoczności,
- w zakresie stanu technicznego, procesu utrzymania i klasyfikacji skrzyżowań linii kolejowych z drogami publicznymi:
 - złe utrzymanie powierzchni kolejowej,
 - nieprawidłowości w zakresie oznakowania i sygnalizacji,
 - niewykonanie zaleceń diagnostycznych,
 - brak zapewnienia odpowiedniej widoczności,
 - niewykonanie zaleceń z kontroli wewnętrznej przejazdu,
 - nieprawidłowości w zakresie utrzymania urządzeń zabezpieczających przejazd kolejowy²⁶.

Od kilku lat sieć linii kolejowych w Polsce jest intensywnie modernizowana. Skutkiem podejmowanych prac inwestycyjnych jest nie tylko podnoszenie parametrów eksploatacyjnych linii kolejowych, takich jak maksymalna prędkość, dopuszczalny nacisk osi, ale również spełnienie europejskich wymagań interoperacyjności kolei. Systematycznie poprawiają się warunki prowadzenia ruchu kolejowego w zakresie prędkości eksploatacyjnej pociągów. Jest to wynik realizowanego przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. programu modernizacji i rewitalizacji linii kolejowych. Zakres projektów inwestycyjnych obejmuje kompleksową wymianę nawierzchni kolejowej, urządzeń sterowania ruchem kolejowym i elektroenergetyki (trakcyjnej i nietrakcyjnej), oraz modernizację przejazdów kolejowo-drogowych w jednym poziomie, likwidację najbardziej niebezpiecznych skrzyżowań jednopoziomowych i zastępowanie ich dwupoziomowymi.

Wymiana starych, wyeksploatowanych i zdegradowanych elementów infrastruktury kolejowej oraz urządzeń technicznych na elementy i urządzenia nowe, wykonane z zastosowaniem współczesnych technologii, pozwala na znaczącą poprawę parametrów eksploatacyjnych linii kolejowych (głównie maksymalnych dopuszczalnych prędkości) przy co najmniej zachowaniu, a zazwyczaj podniesieniu poziomu bezpieczeń-

²⁵ Urząd Transportu Kolejowego, „Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2016 r, Urząd Transportu Kolejowego”, Warszawa 2017, s.134.

²⁶ Urząd Transportu Kolejowego, „Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2016 r, Urząd Transportu Kolejowego”, Warszawa 2017, s.136.

stwa ruchu. Dzięki modernizacji lub rewitalizacji linii kolejowych, zmniejsza się ryzyko występowania zdarzeń lub trudności eksploatacyjnych spowodowanych złym stanem technicznym lub awariami infrastruktury. Podobnie, zmniejsza się częstotliwość wypadków na przejazdach kolejowych, dzięki ich wyposażeniu w dodatkowe urządzenia zabezpieczenia i urządzenia ostrzegania użytkownika ruchu drogowego, a także likwidację przejazdów i przejść w poziomie szyn, zastępując je wiaduktami, kładkami lub tunelami. W ramach realizowanych przez Centrum Realizacji Inwestycji prac modernizacyjnych i rewitalizacyjnych na liniach kolejowych wymieniane są newralgiczne z punktu widzenia zagrożenia wykolejeniami elementy dróg kolejowych, czyli rozjazdy. W 2016 roku na sieci PKP Polskich Linii Kolejowych S.A. działania inwestycyjne objęły 549 szt. rozjazdów²⁷. Dodatkowo, jednym z zadań przewidzianych do realizacji w ramach Planu działań inwestycyjnych Spółki w 2016 roku, mających na celu poprawę bezpieczeństwa i parametrów eksploatacyjnych w ruchu pociągów, było wyposażenie rozjazdów na wybranych stacjach w uniwersalne zamki zwrotnicowe do awaryjnego zamykania iglic i ruchomych dziobów krzyżownic (umożliwiającymi jazdę pociągu po rozjeździe z dużymi prędkościami). W celu redukcji ryzyka kolizji taboru kolejowego na torach stacyjnych, w 2016 roku zainicjowane zostało w Spółce działanie polegające na budowie układów kontroli dostępności torów (tzw. w języku branżowym „zajętości”) na stacjach dotąd niewyposażonych w takie urządzenia. W 2016 roku na obszarze zarządzanym przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w układy takie zostały wyposażone 133 tory 35 stacji. Nowym działaniem inwestycyjnym, podjętym w 2016 roku w ramach doskonalenia systemu SMS, było wyposażenie semaforów na wybranych posterunkach ruchu we wskaźnik W 24 - „wskaźnik kierunku przeciwnego” (pozwalający maszyniście na jazdę „pod prąd” torem przeciwnym do zasadniczego) wykorzystujący niezarowe źródła światła (LED). Dzięki zastosowaniu technologii LED możliwe jest znaczne zwiększenie widoczności i czytelności wspomnianych wskaźników, zarówno ze względu na lepszą widoczność źródła światła, jak i możliwość dostosowania jasności wskaźnika do panujących warunków (pora dnia/nocy, warunki atmosferyczne). Wszystkie podejmowane działania sukcesywnie podnoszą poziom bezpieczeństwa w transporcie kolejowym²⁸.

Należy spodziewać się, że na odcinkach linii kolejowych po modernizacji lub rewitalizacji ryzyko występowania zagrożeń bezpieczeństwa ruchu kolejowego spowodowanych złym stanem technicznym lub awariami infrastruktury będzie niższe. Zmniejszyć się również powinna częstotliwość wypadków na przejazdach kolejowych dzięki wyposażeniu ich w dodatkowe urządzenia zabezpieczenia i ostrzegania użytkownika (tj. przekwalifikowaniu do wyższej kategorii).

Poza modernizacją i rewitalizacją głównych linii kolejowych, montażem nowoczesnych urządzeń SRK trzeba pamiętać o konieczności utrzymywania wszystkich eksploatowanych linii kolejowych, aby nie pogarszały się ich parametry techniczne pozwalające na bezpieczne prowadzenie ruchu pociągów z zadowalającymi czasami

²⁷ PKP PLK (2017), Raport roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za 2016 rok, PKP PLK S.A., Warszawa 2017, s. 29.

²⁸ Tamże, s.40-41

przejazdów, do czego niezbędny jest ciągły dozór techniczny. Ponadto kontrola i konserwacja stosowanych urządzeń SRK również musi być na bieżąco monitorowana, tak aby zapewnić sprawne i bezpieczne działanie urządzeń czuwających nad bezpieczeństwem ruchu pociągów.

Podsumowanie i wnioski

Bezpieczeństwo infrastruktury transportu kolejowego ma ogromny wpływ na sprawność systemu logistycznego Polski. Stan techniczny infrastruktury dróg kolejowych wraz z urządzeniami SRK ma olbrzymi wpływ na bezpieczeństwo przewozów kolejowych towarów i osób. Zły stan techniczny i przestarzałe urządzenia sterowania ruchem zmuszały dla zwiększenia bezpieczeństwa ruchu do stosowania licznych ograniczeń prędkości pociągów, co z kolei wpływało na zmniejszenie atrakcyjności tej gałęzi transportu. W takiej sytuacji kolej jako środek transportu towarów i pasażerów nie dawała satysfakcjonującego czasu przewozu.

W ostatnich latach stan infrastruktury transportu kolejowego w Polsce ulega poprawie poprzez m. in. realizowane programy inwestycyjne PKP PLK S.A. mające na celu modernizację i rewitalizację linii kolejowych, montaż nowoczesnych urządzeń SRK opartych na technologii komputerowej o znacznie większym stopniu niezawodności niż eksploatowane dotąd urządzenia starszych typów. Działania te wpływają na zwiększenie bezpieczeństwa przewozów towarów i osób i pozwalające na uzyskanie na nich wyższych prędkości eksploatacyjnych. Dozór techniczny i bieżące utrzymanie wszystkich eksploatowanych linii kolejowych oraz urządzeń SRK. Realizowane przedsięwzięcia znajdują swoje odzwierciedlenie w stopniowej poprawie bezpieczeństwa w transporcie kolejowym, choć wyniki te na tle standardów UE trudno uznać za zadowalające. Wzrost jakości infrastruktury transportu kolejowego musi iść w parze z bieżącym utrzymaniem i dozorem technicznym linii kolejowych, obiektów inżynierskich, oraz urządzeń sterowania ruchem kolejowym. Tylko sprawna i bezpieczna infrastruktura transportu kolejowego jest w stanie w sposób zadowalających obsłużyć potrzeby przewozowe towarów i osób w ramach systemu logistycznego Polski.

Piśmiennictwo

1. Barański S., Karbowski H. (2012), „Systemy automatycznego ograniczania prędkości ATP na sieci kolei i w metrze – analiza procesów” w: „Technika Transportu Szybowego” 4/2012.
2. Barcik R., Jakubiec M., „Systemy logistyczny – podstawy funkcjonowania”, w: Logistyka 4/2011, s. 75
3. European Union Agency for Railways, “Railway safety in European Union. Safety overview 2017”.
4. Red. Jacyna M., „System Logistyczny Polski”, wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2012, s. 17
5. Jabłoński A., Jabłoński M., „Mechanizmy efektywnego zarządzania bezpieczeństwem w transporcie kolejowym”, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2018, s. 234

6. Michailiuk B., „*Bezpieczeństwo przewozu towarów niebezpiecznych koleją*”, w: „*Zarządzanie bezpieczeństwem w transporcie kolejowym*” Warszawa 2014.
7. PKP PLK, „*Raport Roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za rok 2010*”, PKP PLK S.A., Warszawa 2011.
8. PKP PLK, „*Raport Roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za rok 2013*”, PKP PLK S.A., Warszawa 2014.
9. PKP PLK, „*Raport roczny PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. za 2016 rok*”, PKP PLK S.A., Warszawa 2017
10. Urząd Transportu Kolejowego, *Sprawozdanie ze stanu bezpieczeństwa ruchu kolejowego w 2016 r*, Warszawa 2017.

Źródła internetowe

1. Agencja Kolejowa Unii Europejskiej (ERA), https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/era_pl, (dostęp 09.02.2017).
2. Urząd Transportu Kolejowego, „*System Zarządzania Bezpieczeństwem*”, internet, strona: <https://www.utk.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-systemy/zarzadzanie-bezpieczen/system-zarzadzania-bezp/11014,System-zarzadzania-bezpieczenstwem.html>, dostęp, 11.05.2019

Dokumenty prawne

1. Dyrektywa 2004/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa kolei wspólnotowych
2. Dz.U.(2003), Ustawa z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym, Art. 1 pkt 1 (Dz. U. z 2003 r. Nr896, poz. 789 z późn.zm.)

Bezpieczeństwo województwa pomorskiego w aspekcie szans i zagrożeń związanych z funkcjonowaniem infrastruktury publicznej

Jarosław Cyłkowski¹, Dawid Czarnecki¹, Dariusz Skalski¹, Magdalena Formela², Michał Tuz², Daniel Pożarski²

¹ Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Zakład Sportów Wodnych, Wydział Kultury Fizycznej

² Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, infrastruktura, bezpieczeństwo morskie, pomorskie.

Streszczenie

Poniższy artykuł dotyczy rozważań na temat bezpieczeństwa województwa pomorskiego w aspekcie funkcjonującej na jego obszarze infrastruktury publicznej. Współczesne postrzeganie infrastruktury często odnosi się wyłącznie do jej aspektów ekonomicznych lub gospodarczych bez uwzględnienia czynników związanych z bezpieczeństwem i jego zmiennymi uwarunkowaniami. W artykule został scharakteryzowany obszar województwa pomorskiego wraz ze wskazaniem istotnych zagrożeń wynikających z geografii, położenia województwa czy występowania określonych typów obiektów ze wskazaniem zagrożeń, które mogą wpłynąć na rozwój bądź regres funkcjonującej infrastruktury publicznej na obszarze województwa pomorskiego.

Charakterystyka położenia województwa pomorskiego

Województwo pomorskie jest jednym z 16 województw w Polsce, położone jest w północnej części kraju i zajmuje obszar o powierzchni 18 310,34 km². Jest najdalej wysuniętym na północ województwem państwa. Liczba ludności województwa pomorskiego na dzień 30 czerwca 2018 roku wynosiła 2 328 214 mieszkańców¹.

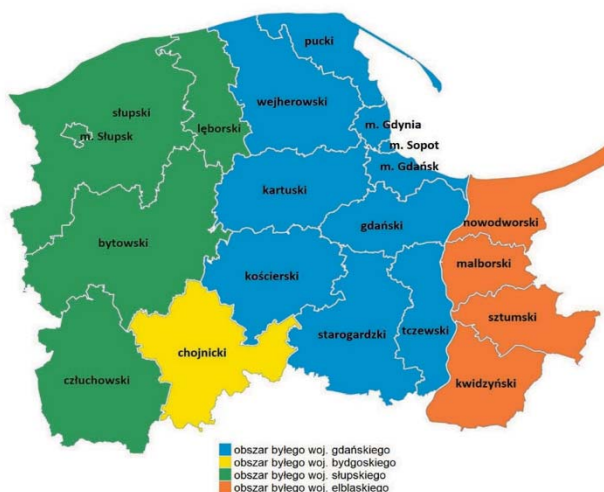
Województwo pomorskie w obecnym kształcie funkcjonuje od 1999 roku, wcześniej obszar województwa ulegał licznym zmianom wynikającym z wielu przeprowadzanych reform administracyjnych w kraju, które miały miejsce w roku 1946, 1950, 1975 i przywołanym powyżej 1999 roku. Obecny obszar województwa pomorskiego składa się z połączenia w 1999 roku byłych województw:

- województwa gdańskiego (w całości),
- województwa słupskiego (bez obecnego powiatu sławieńskiego),
- województwa bydgoskiego (powiat chojnicki),
- województwa elbląskiego (powiat nowodworski, powiat malborski, powiat sztumski, powiat kwidzyński).

W układzie administracyjnym kraju województwo pomorskie graniczy z województwem: zachodniopomorskim, kujawsko – pomorskim oraz warmińsko – mazurskim,

¹ Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/ludnosc-stand-i-struktura-oraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2018-r-stand-w-dniu-30-vi,6,24.html>, [dostęp 19.03.2019].

cała północna część województwa leży nad morzem Bałtyckim, czyli naturalną granicą obszaru Rzeczypospolitej Polskiej, na niewielkiej, aczkolwiek istotnej części w punktu widzenia bezpieczeństwa międzynarodowego, gospodarczego czy morskiego województwo pomorskie graniczy (obszar mierzei wiślanej) z obszarem obwodu kaliningradzkiego, który wchodzi w skład Federacji Rosyjskiej. Z tego też względu uwzględniając tylko „czysto” geograficzne uwarunkowania województwa pomorskiego możemy dostrzec, że istnieje istotna płaszczyzna do rozpatrywania bezpieczeństwa województwa pomorskiego czy szerszej bezpieczeństwa narodowego Polski w kontekście funkcjonującej i planowanej infrastruktury publicznej, która ma zostać zlokalizowana w tej części kraju. Wynika to z faktu, że położenie województwa pomorskiego i jego rozwój w dużej mierze zależą od dobrze funkcjonującego transportu drogowego, kolejowego pomiędzy Trójmiastem a innymi częściami Polski, a także od stabilnych dostaw energii elektrycznej i korzystnej strukturze transportu międzynarodowego, który w głównej mierze opiera się na transporcie drogą morską.



Ryc. 1. Obecne województwo pomorskie z uwzględnieniem podziału administracyjnego po 1999 roku

Źródło: opracowanie własne.

W 42 miastach województwa mieszka obecnie prawie 67% ludności Pomorza. Największym „ośrodkiem ciężkości” zarówno regionu, jak również szerszej patrząc całej Polski północnej jest aglomeracja trójmiejska, która swym obszarem obejmuje trzy kluczowe miasta: Gdańsk, Sopot i Gdynię, w skład aglomeracji trójmiejskiej zalicza się także więcej mniejszych miast i miasteczek leżących w pobliżu Gdańska czy Gdyni, można w tym miejscu wskazać chociażby przykład Pruszcza Gdańskiego, Żukowa, Rumi czy Wejherowa², które wspólnie tworzą „otulinę” wokół trzech głównych miast, które tworzą rdzeń trójmiasta. Samo trójmiasto to obecnie ośrodek, w którym mieszka ponad 700 tys. osób, co stanowi ponad jedną trzecią ludności województwa. Jest

² J. Zaucha (red.), *Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju*, Warszawa 2015, s. 396-399.

to miejsce koncentracji potencjału ekonomicznego i gospodarczego Pomorza, główny węzeł komunikacyjny, ośrodek akademicki, przemysłowy i handlowy, wraz z centrum targowym, zagranicznymi przedstawicielstwami konsularnymi i sekretariatami organizacji międzynarodowych.

Trzecim co do wielkości miastem regionu jest Słupsk (97,3 tys. mieszkańców), który pełni rolę głównego ośrodka miejskiego zachodniej części województwa. Słupsk pełni także funkcje pomocnicze dla szeroko rozumianego aparatu administracji rządowej funkcjonującej w województwie, ponieważ mieści się tam Delegatura Urzędu Wojewódzkiego w Gdańsku.

Ważną rolę na mapie gospodarczej i społecznej regionu odgrywają też miasta powiatowe, takie jak: Tczew (60,1 tys. mieszkańców), Starogard Gdański (48,3 tys. mieszkańców), Chojnice (39,9 tys. mieszkańców), Kwidzyn (38 tys. mieszkańców) czy Malbork (38,1 tys. mieszkańców).

Infrastruktura i jej znaczenie dla bezpieczeństwa

Aby rozpocząć rozważania na temat znaczenia infrastruktury dla szeroko rozumianych problemów związanych z „bezpieczeństwem” kluczowe wydaje się dla uporządkowania dyskusji wyjaśnienie pojęcia „infrastruktury”. Jak więc zdefiniować infrastrukturę? Tu możemy posłużyć się dla przykładu definicjami zawartymi w słowniku języka polskiego: infrastruktura to zespół podstawowych urządzeń i instytucji usługowych, niezbędnych do należytego funkcjonowania społeczeństwa i produkcyjnych działań gospodarki³ (wyróżnia się przy tym infrastrukturę ekonomiczną, obejmującą urządzenia z dziedziny transportu, komunikacji, energetyki, irygacji, melioracji itp. a także infrastrukturę społeczną, obejmującą instytucje z dziedziny szeroko pojętej administracji, prawa, bezpieczeństwa, kształcenia i oświaty, służby zdrowia itp.). Podobnie brzmiącą definicję „infrastruktury” znajdziemy w leksykonie naukowo-technicznym, gdzie pojęcie to zostało wyjaśnione jako „infrastruktura – podstawowe urządzenia i instytucje niezbędne do właściwego funkcjonowania zarówno działań gospodarki (infrastruktura techniczna), jak i społeczeństwa jako całości (infrastruktura społeczna, świadcząca usługi w dziedzinie prawa, bezpieczeństwa, oświaty, opieki zdrowotnej itd.)”⁴. Wreszcie kolejna definicja „infrastruktury” z encyklopedii ekonomicznej brzmi, że „infrastruktura to ogół podstawowych urządzeń i instytucji koniecznych do prawidłowego funkcjonowania gospodarki”⁵. W kontekście późniejszych rozważań warto także rozrzeszyć definicję „infrastruktury” o pełną definicję „infrastruktury publicznej”. W literaturze wskazuje się, że „infrastrukturę publiczną” stanowią „dobra publiczne mające charakter dóbr podstawowych o strategicznym znaczeniu dla całej gospodarki i społeczeństwa, umożliwiające przemieszczanie mediów (energii, pojazdów, wody, informacji), osób i rzeczy, udostępniane bezpłatnie lub za odpłatnością części-

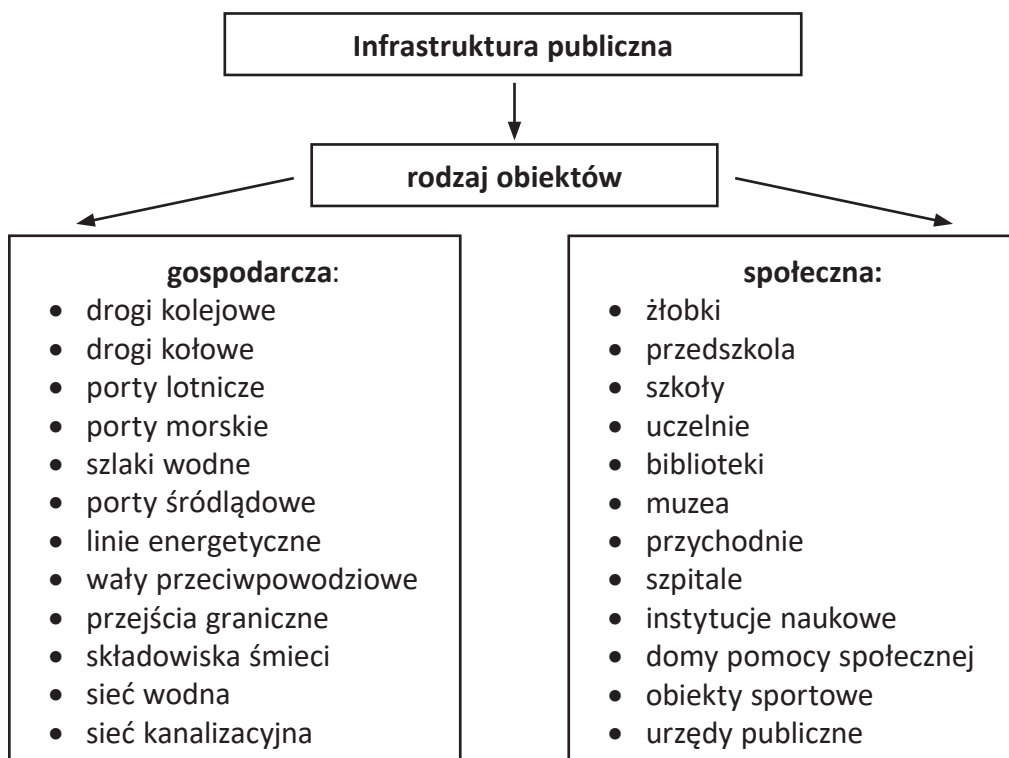
³ *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, t. 1, s. 789.

⁴ *Leksykon naukowo-techniczny*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1984, s. 306.

⁵ *Mała encyklopedia ekonomiczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1974, s. 293.

wą, pozostające w gestii władz publicznych (państwowych lub lokalnych), na których spoczywa obowiązek tworzenia infrastruktury i utrzymywania jej w odpowiednim stanie. Na całość infrastruktury publicznej składają się infrastruktura gospodarcza (zwana inaczej ekonomiczną lub techniczną) oraz infrastruktura społeczna, odgrywające różne funkcje – tak samo ważne dla kraju, jak i społeczeństwa”⁶.

W związku z tym zasadniczo podział infrastruktury publicznej możemy podzielić według następującego podziału:



Ryc. 2. Podział infrastruktury publicznej według kryterium rodzajowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Brzozowska, *Finansowanie inwestycji infrastrukturalnych przez kapitał prywatny na zasadzie project finance*, Warszawa 2009, s. 18-19.

W związku z tym, uwzględniając powyższy podział możemy wskazać kluczowe obiekty, które stanowią tzw. „infrastrukturę publiczną” w województwie pomorskim i mają strategiczne znaczenie dla bezpieczeństwa Pomorza i jego mieszkańców zarówno w aspekcie gospodarczym, ekonomicznym, społecznym, socjalnym czy publicznym. Do takich obiektów możemy zaliczyć m.in.:

- port morski w Gdańsku i Gdyni⁷,

⁶ K. Brzozowska, *Finansowanie inwestycji infrastrukturalnych przez kapitał prywatny na zasadzie project finance*, Warszawa 2009, s. 18.

⁷ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/transport-i-lacznosc/transport/gospodarka-morska-w-polsce-w-2014-r-,7,12.html>, [dostęp 21.03.2019.].

- linie kolejowe nr 131 (Chorzów Batory – Tczew), nr 9 (Gdańsk Główny – Warszawa), linia kolejowa nr 201 (Nowa Wieś Wielka – Gdynia Port)⁸,
- autostrada A1 (Rusocin – Kopytkowo/Nowe Marzy), droga ekspresowa S7 (Gdańsk – Elbląg),
- obwodnica Trójmiasta w ciągu drogi S7, Trasa im. Eugeniusza Kwiatkowskiego, drogi krajowe nr 7, 22, 91,
- infrastruktura przeciwpowodziowa na terenie powiatu tczewskiego, gdańskiego, nowodworskiego, malborskiego,
- linia energetyczna wysokiego napięcia 400 kV Gdańsk – Grudziądz,
- Rafineria Gdańska.

Obiekty te w zasadniczy sposób determinują bezpieczeństwo ekonomiczne, energetyczne, transportowe, przeciwpowodziowe, gospodarcze, a także w pewnej mierze społeczne i socjalne mieszkańców Pomorza. Wszystkie te obiekty (jak większość na świecie) podlegają oczywistym zagrożeniom, obiekty te mogą także przy odpowiednim wykorzystaniu stanowić olbrzymi potencjał rozwojowy regionu stanowiąc źródło kapitału dla regionu i jego mieszkańców wzmacniając przy tym poczucie bezpieczeństwa

Czynniki determinujące szanse i zagrożenia dla infrastruktury publicznej w kontekście bezpieczeństwa województwa pomorskiego

Analizując geografię i położenie województwa pomorskiego w szeroko rozumianym aspekcie infrastruktury i bezpieczeństwa należy oprócz wyjściowych danych (powierzchnia, liczba ludności, najważniejsze miasta, zasoby naturalne, potencjał gospodarczy) dostrzec kontekst umiejscowienia Pomorza w skali kraju i szerszej patrząc Europy i świata. Determinuje to bowiem wiele zmiennych, które mogą w kluczowy sposób wpływać na poziom bezpieczeństwa ekonomicznego, gospodarczego, społecznego czy ekologicznego Pomorza i jego mieszkańców. W tym kontekście należy dostrzec, że z wielu obiektywnych i mierzalnych przesłanek (geografia, zmienne wynikające z prowadzonej polityki międzynarodowej, handlowej) wynika, iż obszar Pomorza jest miejscem wielkich szans i zagrożeń, co powinno być wyraźnym sygnałem do pogłębionych studiów nad tym zagadnieniem. Określając wymienione powyżej „wyjściowe” elementy wskazujące na zasadniczy wzrost potencjału szans i zagrożeń w sposób bardziej szczegółowy należy tu wspomnieć o kilku istotnych „prawidłach” geograficzno – gospodarczych, które są często pomijane lub wręcz przemilczane w licznie powstających publikacjach na temat bezpieczeństwa różnych miast, powiatów, regionów czy państw.

Po pierwsze obszar województwa pomorskiego leży nad morzem Bałtyckim, który jest częścią tzw. „oceanu światowego” a mianowicie wielkiego korytarza transportowego, po którym każdego dnia tysiące statków przepływa setki tysięcy mil morskich z różnego rodzaju towarami na swoich pokładach. Obrazują to liczby, tylko w 2008 roku udział transportu morskiego w światowych przewozach ładunków w wynosił 89,79%

⁸ https://www.plk-sa.pl/files/public/user_upload/pdf/Reg_przydzielania_tras/Regulamin_2013_2014/zmiana_7_02_2014/P_13-14_Z_1_20140207122552.pdf, [dostęp 21.03.2019.].

przewiezionej masy ładunkowej oraz 72,69% wartości wszystkich przewiezionych ładunków⁹. Z istotnych cech transportu morskiego wskazać można na jego międzynarodowy charakter, wiążący się z wykonywaniem przewozów pomiędzy co najmniej dwoma krajami. Oczywiście żeglugę morską wykorzystuje się także w przewozach wewnątrz krajowych – kabotażowych, które realizowane są najczęściej w krajach wyspiarskich i rozciągniętych wzdłuż długich wybrzeży. Z tego punktu widzenia obszar Polski (uwzględniając długość linii brzegowej), rozlokowanie głównych ośrodków gospodarczych i administracyjnych nie jest na tyle korzystny, aby rozwijać tego typu transport. Transport kabotażowy w polskich warunkach miałby realne możliwości rozwoju tylko pomiędzy Trójmiastem a Szczecinem, co i tak z faktu pełnienia przez oba ośrodki miejskie podobnej roli w systemie gospodarczym kraju nie miało by większych szans rozwojowych, co potwierdza zresztą liczba połączeń pomiędzy Gdynią a Szczecinem. Jednakże morza i oceany (w tym Bałtyk i porty w Gdańsku czy Gdyni) umożliwiają statkom morskim realizację usług transportowych wszędzie tam, gdzie możliwe jest dopłynięcie do portu morskiego lub wyładowanie ładunku w pobliżu brzegu. Można więc z całą pewnością stwierdzić, że transport morski umożliwia wielokierunkowe połączenia transportowe o globalnym zasięgu. Kolejną istotną cechą jest znacząca różnica kosztów usług wykonywanych przez różne gałęzie transportu, gdzie transport morski jest najtańszy w relacji do przemieszczonej masy towarowej¹⁰. Wszystko to powoduje, że obszar województwa pomorskiego jest istotnie zależny lub przynajmniej współzależny od tego co dzieje się na obszarze tzw. „oceanu światowego”. W tym miejscu należy wspomnieć tylko o takich kwestiach jak: ewentualna utrata znaczenia transportu morskiego na rzecz innego rodzaju transportu np. kolejowego¹¹, rozwój współpracy kontynentalnej pomiędzy państwami Unii Europejskiej a Chinami¹², wojny handlowe prowadzone przy wykorzystaniu tzw. blokad morskich, piractwo, nierozwiązane kwestie międzynarodowe związane z prawem swobodnej żeglugi, zagrożenie militarne z uwagi na znaczenie portów i strategicznych zatok, cieśnin, mierzei, półwyspów dla gospodarek, systemów obronnych państw¹³.

⁹ T. Nowosielski, *Funkcjonowanie transportu morskiego w warunkach globalizacji* [w:] Współczesna Gospodarka, Gdańsk 2011, s. 36-39.

¹⁰ J. Kunert, *Technika handlu morskiego*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1970, s. 17.

¹¹ J. Jakóbowski, K. Popławski, M. Kaczmarski, *Kolejowy jedwabny szlak. Połączenia kolejowe UE-Chiny: Uwarunkowania, aktorzy, interesy*, Warszawa 2018, s. 67-68.

¹² Raport Retrack, według którego w 2010 roku szlakiem kolejowym przez Syberię potencjalnie mogło być transportowane 1,43% dóbr wymienianych między UE27 i Chinami. Jeszcze optymistyczniej wypada prognoza na rok 2020, gdy potencjalnie koleją przez Syberię można by przewieźć 9,24% towarów w handlu Chin z UE27. Według autorów badania Retrack w 2020 roku możliwe byłoby przewożenie koleją 18,5% towarów między Azją i Europą pod warunkiem obniżenia taryf o 50% w stosunku do 2010 roku, a także skrócenia o 25–30% czasu przejazdu. Zobacz Raport Potential for Eurasia land bridge corridors & logistics developments along the corridors, https://www.tno.nl/media/2825/report_potential_eurasia_land_bridge_rail-corridors_final_25042012.pdf, s. 176–177.

¹³ Artykuł z portalu defence24 pt „Kryzys na Morzu Azowskim. Nieważne kto ma rację, ważne kto ma rakiety”, <https://www.defence24.pl/kryzys-na-morzu-azowskim-nie-wazne-kto-ma-ra->

Wymienione powyżej zagrożenia są jednak nierozzerwalnie związane z całą paletą szans rozwojowych, które dają dostęp do morza na czele z niskimi kosztami usług żeglugi morskiej, co powoduje do dziś jej globalną dominację i znaczenie w sferze przewozu ładunków. Z tego też względu dobrze funkcjonujący port z połączeniami kolejowymi, drogowymi i lotniczymi z innymi bardziej uprzemysłowionymi lub bogatszymi w zasoby naturalne częściami kraju stwarza niesamowite wręcz możliwości rozwoju, co rzecz jasna wiąże się też z określonymi zagrożeniami, które często przekraczają wymiar lokalny czy państwowy. Dla zobrazowania powyższych zdań zwróćmy uwagę na znaczenie takich miast jak: Hamburg, Rotterdam, Antwerpia czy Brema w systemie gospodarczym Niemiec, Belgii czy Holandii¹⁴. Oczywiście wiąże to się z zupełnie innym poziomem wyzwań dla zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa w regionach powyższych miast, gdyż ich znaczenie dla gospodarki Niemiec, Holandii czy Belgii jest kluczowe, niemal strategiczne.

Po drugie województwo pomorskie z racji swojego położenia (determinizm spowodowany bezpośrednim przyleganiem do morza Bałtyckiego), stosunkowo dużego oddalenia od „obszaru rdzeniowego” Polski i wciąż stosunkowo słabymi powiązaniem transportowymi z innymi częściami kraju jest obszarem istotnie narażonym na zagrożenia „hossy” lub „bessy” w światowym systemie handlu czy kierunków rozwoju szlaków komunikacyjnych. Na zagrożenia te wpływa także brak odpowiedniej ilości surowców mineralnych, które zlokalizowane są przeważnie w centralnej i południowej części Polski¹⁵. Wszystko to sprawia, że kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa Pomorza mają szlaki komunikacyjne i transportowe, gdyż sam teren województwa pomorskiego nie jest (z uwagi na niewielkie zasoby naturalne) obszarem wysoce uprzemysłowionym i w istotnym zakresie zależy od stabilnych dostaw surowców naturalnych przewożonych koleją do portu w Gdyni i w Gdańsku, w tym dostaw energii elektrycznych poprzez linie wysokiego napięcia, co wynika z koncentracji większości elektrowni w południowej części Polski¹⁶. W kontekście istniejących połączeń drogowych i kolejowych należy podkreślić, że w latach 2005-2019 nastąpił dynamiczny rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej, co istotnie poprawiło poziom bezpieczeństwa zwłaszcza ekonomicznego i gospodarczego obszaru województwa pomorskiego. W tym miejscu należy przytoczyć budowę 90-kilometrowego odcinka autostrady A1 Rusocin – Nowe Marzy w latach 2005-2008 czy ukończenie na początku 2019 roku drogi ekspresowej S7, która połączyła Trójmiasto z Elblągiem i dalej z południowo – zachodnimi obszarami województwa warmińsko – mazurskiego. Wszystkie te inwestycje łączy istotny fakt i prawidłowość, a mianowicie po raz pierwszy od 1945 roku, a można pokusić się o stwierdzenie, że nawet od 1920 roku (zaślubiny Polskie z morzem) nastąpił proces łączenia szlakami transportowymi obszaru polskiego wy-

cje-wazne-kto-ma-rakiety, dostęp 19.03.2019.

¹⁴ Artykuł pt „10 największych portów cargo w Europie”, <https://inzynieria.com/wpis-branzy/rankingi/10/51614,10-najwiekszych-portow-morskich-cargo-w-europie>, [dostęp 19.03.2019.].

¹⁵ http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce/bilans_2009/mapy_bilansowe, [dostęp 9.03.2019.].

¹⁶ <http://liniagrudziadzgdansk.pl/materia%C5%82y-do-pobrania.html>, [dostęp 19.03.2019.].

brzeża z innymi częściami Polski¹⁷. Połączenia te są niezmiernie istotne, gdyż obszar Pomorza był przez wiele lat swego rodzaju „wyspą” odciętą od strategicznie istotnych polskich regionów (Śląsk, Mazowsze, Wielkopolska). Wszystko to sprawia, że wciąż istnieją istotne niewykorzystane zasoby województwa pomorskiego (głównie wynikające z tzw. dywidendy geograficznej) do transportowania drogą morską licznych towarów i surowców przywiezionych z centralnych i południowych obszarów Polski. W połączeniu z brakiem własnych surowców i co za tym idzie odpowiedniego przemysłu istotne jest, aby infrastruktura kolejowa, drogowa, energetyczna była odpowiednio rozbudowywana oraz utrzymywana, zwłaszcza w kierunku północ – południe co wydaje się niemal rudymenarne dla prawidłowego funkcjonowania Pomorza jako części składowej państwa polskiego.

Trzecim czynnikiem wpływającym na szeroko rozumiane bezpieczeństwo województwa pomorskiego, o którym nie można zapominać jest kontekst historyczny, a co za tym idzie jego znaczenie dla rozwoju dwustronnych relacji z sąsiadami, zwłaszcza z Niemcami. Temat ten w obecnych uwarunkowaniach politycznych wydaje się całkowicie zapomniany i traktowany jako niebyły. Jednakże należy mieć na uwadze, że to w oparciu o chęć i zamierzenia budowania połączeń drogowych na osi wschód – zachód (eksterytorialna autostrada łącząca Berlin z Królewcem) zaistniało na obszarze Pomorza wiele napięć i nieporozumień, które przerodziły się w otwarty konflikt pomiędzy ówczesnym państwem niemieckim a Polską. Kluczowe w tym aspekcie jest dostrzeżenie faktu, że owe połączenia w istocie mogły przyczynić się do swoistego „odwrócenia” powiązań Gdańska jako głównego ośrodka gospodarczego Pomorza z południowego, który był i jest determinowany linią Wisły, która przepływa przez najważniejszy ośrodek administracyjny Polski - Warszawę na równoleżnikowy, który łączyłby Gdańsk z Berlinem i Królewcem.

Podsumowując powyższe rozważania można pokusić się o stwierdzenie, że oprócz oczywistych zmiennych dotyczących infrastruktury i jej znaczenia dla bezpieczeństwa danego miasta, regionu czy państwa, w województwie pomorskim występują także istotne zmienne (przesłanki) dużo dalej definiujące i określające poziom zagrożeń i szans w kontekście infrastruktury i bezpieczeństwa. Do takich przesłanek możemy zaliczyć w aspekcie zagrożeń:

- sytuacja międzynarodowa na morzach i oceanach światowych,
- stabilność dostaw surowców do portów w Gdańsku i Gdyni,
- rozwój szlaków i powiązań komunikacyjnych pomiędzy Europą zachodnią a Chinami,
- stabilność połączeń komunikacyjnych (drogi, linie kolejowe) z innymi częściami kraju,
- odpowiedni rozwój sieci komunikacyjnej na kierunkach północ – południe,
- stabilność dostaw energii elektrycznej do Trójmiasta i innych ośrodków miejskich,
- kontrola strategicznych półwyspów, cieśnin, ujść rzek,

¹⁷ J. Wąsiewski, *Trzymajmy się morza: zaślubiny Polski z morzem 1920-2000*, Gdańsk 2000, s. 11-14.

- kataklizmy spowodowane siłami natury,
- dewastacja środowiska naturalnego.

Istnieją także (co oczywiste) określone szanse, które związane są z funkcjonowaniem i tworzeniem infrastruktury. To takich szans możemy zaliczyć na przykładzie województwa pomorskiego m.in.:

- rozwój transportu morskiego na świecie,
- stabilne relacje międzynarodowe w kontekście handlu światowego opartego w głównej mierze o handel i transport morski,
- budowanie nowych połączeń drogowych z Trójmiasta w kierunku województwa wielkopolskiego, mazowieckiego, kujawsko – pomorskiego,
- budowanie nowych, alternatywnych linii kolejowych na osi północ – południe i wschód – zachód,
- budowa nowych elektrowni, linii energetycznych,
- rozwój turystyki.

Zakończenie

Zapewnienie bezpieczeństwa państwa jest przewodnim celem działania i jedną z kluczowych misji zarówno władz publicznych, jak i innych podmiotów funkcjonujących w Rzeczypospolitej Polskiej, w tym w opisywanym powyżej województwie pomorskim. Przedstawione zatem rozważania stanowią zaledwie zalążek głębszych rozważań na temat roli infrastruktury publicznej dla zapewnienia bezpieczeństwa Pomorza i jego mieszkańców. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że funkcjonowanie określonego typu infrastruktury w danym regionie wynika często z jego uwarunkowań, a mianowicie położenia w skali kraju, ilości surowców naturalnych czy umiejscowienia na światowej mapie szlaków komunikacyjnych, handlowych czy transportowych. Województwo pomorskie charakteryzuje się w związku z tym wyjątkowymi cechami, które w zasadniczy sposób wpływają na jego rozwój, a co za tym idzie potencjał gospodarczy. Do cech tych zaliczyć można unikalne w skali kraju położenie nad morzem Bałtyckim, a także dobrze funkcjonujące porty morskie, które od wielu lat są „oknem na świat” dla towarów pochodzących z głębi kraju i innych części środkowo – wschodniej Europy. Jednakże obszar ten z uwagi na wyraźny deficyt własnych surowców i złóż naturalnych i ciągłymi zapóźnieniami komunikacyjnymi, (które co prawda są nadrabiane w ostatnich latach) ciągle jest narażony na niekorzystne zjawiska mogące wynikać m.in. z ustępowaniu transportu morskiego na rzecz transportu kolejowego czy problemami natury politycznej w związku z wykorzystaniem światowych mórz i oceanów.

Piśmiennictwo

1. Brzozowska K., *Finansowanie inwestycji infrastrukturalnych przez kapitał prywatny na zasadzie project finance*, Warszawa 2009.
2. Nowosielski T., *Funkcjonowanie transportu morskiego w warunkach globalizacji* [w:] *Współczesna Gospodarka*, Gdańsk 2011.

3. Jakóbowski J, Popławski K., Kaczmarski M., *Kolejowy jedwabny szlak. Połączenia kolejowe UE-Chiny: Uwarunkowania, aktorzy, interesy*, Warszawa 2018.
4. Kunert J., *Technika handlu morskiego*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1970.
5. Wąsiewski J., *Trzymajmy się morza: zaślubiny Polski z morzem 1920-2000*, Gdańsk 2000.
6. Zaucha J. (red.), *Terytorialny wymiar wzrostu i rozwoju*, Warszawa 2015.
7. *Słownik języka polskiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
8. *Leksykon naukowo-techniczny*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Warszawa 1984.
9. *Mała encyklopedia ekonomiczna*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1974.

Źródła internetowe

1. Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2018 r., <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc-stand-i-struktura-oraz-ruch-naturalny-w-przekroju-terytorialnym-w-2018-r-stand-w-dniu-30-vi,6,24.html>, dostęp 19.03.2019,
2. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/transport-i-lacznosc/transport/gospodarka-morska-w-polsce-w-2014-r-,7,12.html>, dostęp 21.03.2019
3. https://www.plk-sa.pl/files/public/user_upload/pdf/Reg_przydzielania_tras/Regulamin_2013_2014/zmiana_7_02_2014/P_13-14_Z_1_20140207122552.pdf, dostęp 21.03.2019.
4. Raport Potential for Eurasia land bridge corridors & logistics developments along the corridors, https://www.tno.nl/media/2825/report_potential_eurasia_land_bridge_rail-corridors_final_25042012.pdf, dostęp 19.03.2019.
5. Artykuł z portalu defence24 pt. „Kryzys na Morzu Azowskim. Nieważne kto ma rację, ważne kto ma rakiety”, <https://www.defence24.pl/kryzys-na-morzu-azowskim-nie-wazne-kto-ma-racje-wazne-kto-ma-rakiety>, dostęp 19.03.2019.
6. Artykuł pt. „10 największych portów cargo w Europie”, <https://inzynieria.com/wpis-branzy/rankingi/10/51614,10-najwiekszych-portow-morskich-cargo-w-europie>, dostęp 19.03.2019.
7. http://geoportal.pgi.gov.pl/surowce/bilans_2009/mapy_bilansowe, dostęp 19.03.2019.
8. <http://liniagrudziadzgdansk.pl/materia%C5%82y-do-pobrania.html>, dostęp 19.03.2019.

Piractwo i terroryzm morski – współczesne zagrożenia żeglugi morskiej

Natalia Smaciarz¹

¹ Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny

Słowa kluczowe: piractwo, terroryzm morski, przestępczość, bezpieczeństwo morskie, bezpieczeństwo międzynarodowe.

Streszczenie

Artykuł analizuje zagadnienia związane z patologiami na morzach i oceanach, zagrażające bezpieczeństwu globalnemu, to jest piractwo i terroryzm morski. Autorka zdefiniowała zjawiska, opisała czynniki, które przyczyniają się do podejmowania tego typu działań. W dalszej części artykułu przedstawione zostały dane liczbowe, które świadczą o istotności i aktualności działalności morskiej przestępców. Na podstawie powyższej analizy, podjęta została również próba wyszczególnienia działań i przedsięwzięć państw, organizacji międzynarodowych oraz armatorów, które mają na celu ograniczenie przestępczości morskiej.

Wstęp

Morza i oceany stanowią dla ludzkości bezcenny kapitał. WWF¹ szacuje, iż pokrywają one 361mln km², czyli około 70% powierzchni kuli ziemskiej, tym samym mają nieoceniony wpływ na budowę i rozwój globalnego dobrobytu społeczno – gospodarczego, w efekcie stanowią podstawę wymiany międzynarodowej oraz globalizacji. Szacuje się, iż około 70% światowej populacji osiedla się na terenach w odległości 60 km od wybrzeża, morza i oceany postrzegane są również jako obszary z dużym potencjałem w kwestii pozyskiwania żywności oraz surowców².

Celem artykułu jest przybliżenie zagrożeń występujących na wodach morskich oraz ich wpływu na gospodarkę morską. Problematyka w niniejszegoartykułu jest aktualna i z roku na rok ma szerszy zasięg. Patologie w żegludze morskiej stanowią poważne zagrożenie dla współczesnego społeczeństwa, transportu morskiego oraz bezpieczeństwa żeglugi morskiej. Rejony morskie są atrakcyjne z kilku powodów. Żegluga oraz handel morski są podstawą istnienia oraz sprawnego funkcjonowania współczesnej gospodarki morskiej. Wodami morskimi odbywa się transport towarów oraz osób. 95% światowej wymiany handlowej odbywa się wodami morskimi, o potężne i wielkim znaczeniu dla gospodarek światowych akwenów morskich świadczy liczba to jest około połowa transportowanej do Europy ropy naftowej szlakami morskimi³.

¹ *World Wide Fund for Nature, Światowy fundusz dla przyrody*, organizacja pozarządowa o zasięgu międzynarodowym, utworzona w 1961 roku. Jej celem nadrzędnym jest podejmowania działań, które mają na celu zahamowanie degradacji środowiska naturalnego.

² „Szczególnie jest to widoczne na przykładzie państw wyspiarskich, np. Wielkiej Brytanii czy Japonii, gdzie ok. 90% wymiany handlowej oparte jest właśnie na transporcie morskim, bez którego nie mogłyby one funkcjonować na zakładanym poziomie, a ich dalszy rozwój byłby praktycznie niemożliwy.” Cyt. Za R. K. Miler, *Bezpieczeństwo transportu morskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015, s. 30.

³ K. Kubiak, *Terroryzm morski. Nowe zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*,

Żegluga morska z racji swojego rozmiaru, a także wrażliwości stanowi atrakcyjny cel dla grup przestępczych. Dla grup pirackich ze względów finansowych, które można uzyskać poprzez sprzedaż uzyskanych towarów a także okupy wypłacone za porwanie i szantażowanie załogi. Atrakcyjność wód morskich z punktu widzenia terrorystów, to głównie możliwość uzyskania rozgłosu medialnego, szantaż i w wyniku wymuszeń uzyskanie założonych celów. Często armatorzy czy władze państw idą po najmniejszej linii oporu, by uniknąć ofiar i ponieść jak najmniejsze straty, zgadzają się na wypłacenie okupów czy spełnienie innych żądań szantażystów.

Mając na względzie powyższe aspekty, istotne zagrożenia dla bezpieczeństwa morskiego stanowią piractwo i terroryzm morski, które w znacznym stopniu zakłócają bezpieczną żeglugę morską o charakterze międzynarodowym, gwarantowaną prawem międzynarodowym.

Istota piractwa i terroryzmu morskiego

W ostatniej dekadzie nastąpił wzrost aktów przemocy dokonywanych na morzach i oceanach. Podstawową rolę odgrywa znaczne zwiększenie różnorodnych konfliktów międzynarodowych oraz wewnętrznych, które nabrały intensywności po ukończeniu zimnej wojny. Sprzeczności interesów między państwami wybuchły z nową siłą, strony zaangażowane w konflikty podejmują próbę przeniesienia działań na morze.

Rozwojowi przemocy morskiej sprzyja także znaczna redukcja liczby państwowych sił zbrojnych, które obecne są na oceanach. Ma to również związek z zimną wojną, podczas globalnej rywalizacji między ZSRR a USA, obie strony na morzach obopólnie się szachowały. Tam, gdzie pojawiały się jednostki radzieckie, w pobliżu znajdowały się okręty amerykańskie. Obecność jednostek pływających obu bloków w oddalonych rejonach miała znaczący wpływ na zwiększenie bezpieczeństwa żeglugi. System ten skutecznie odstraszał piratów i zniechęcał ich do ataku. W momencie, gdy Rosja zrezygnowała z utrzymywania floty na wodach oddalonych od swoich wybrzeży, zredukowana została także obecność sił pancernych sojuszu zachodniego.

Według definicji „piractwo, to każdy bezprawny akt gwałtu, zatrzymania statku lub jakiegokolwiek aktu grabieży, jak również dobrowolne uczestnictwo w tego rodzaju działalności, popełniony dla celów osobistych przez załogę lub pasażerów prywatnego statku lub samolotu i skierowany na morzu pełnym przeciwko innemu statkowi lub samolotowi, albo przeciwko osobom lub mieniu na pokładzie takiego statku lub samolotu bądź przeciwko statkowi, samolotowi, osobom lub mieniu w miejscu niepodlegającym władzy żadnego państwa. Jako akt piractwa uważane są również następujące sytuacje:

- bunt załogi (pasażerów) podniesiony w celu przejęcia statku i jego ładunku;
- zatrzymanie statku i porwanie pasażerów celem uzyskania okupu,
- zmuszenie kapitana do udania się w rejon, gdzie statek może być ograbiony;
- opanowanie statku i zastosowanie terroru wobec załogi i pasażerów w celu przejęcia ukrytej kontrabandy⁴.

„Sprawy międzynarodowe”, lipiec-wrzesień, 2002, s. 54.

⁴ E. Łusznikow, S. Ferlas, *Bezpieczeństwo Żeglugi*, Szczecin: Wyższa Szkoła Morska, 1999,

Na podstawie Konwencji Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z 10.12.1982 roku „Piractwem jest jakiegokolwiek z następujących czynów:

- a) bezprawny akt gwałtu, zatrzymania lub grabieży popełniony dla celów osobistych przez załogę lub pasażerów prywatnego statku lub samolotu i wymierzony:
 - i/ na morzu otwartym przeciwko innemu statkowi morskiemu lub powietrznemu, przeciwko osobom lub mieniu znajdującemu się na takim statku morskim lub powietrznym;
 - ii/ przeciwko statkowi morskiemu lub powietrznemu, osobom lub mieniu w miejscu nie podlegającym jurysdykcji żadnego państwa;
- b) akt dobrowolnego uczestnictwa w działaniu statku morskiego lub powietrznego z wiedzą o faktach, które nadają mu charakter pirackiego statku morskiego lub powietrznego;
- c) podżeganie lub umyślne ułatwianie czynu opisanego pod literami a oraz b⁵.

Na podstawie analizy ataków pirackich dokonanych na przestrzeni ostatnich lat, wyróżnia się kategorie grup:

- o niskim poziomie zorganizowania,
- zorganizowane,
- o wysokim stopniu zorganizowania-międzynarodowe grupy przestępcze⁶.

Pirackie grupy o niskim poziomie zorganizowania dokonują napadów na statki w celach rabunkowych, by pozyskać pieniądze. Do wyboru celu ataku dochodzi przypadkowo. Tego typu grupy liczą od kilku do kilkunastu osób. Łupami przeważnie są liny okrętowe, farby, przedmioty osobiste załogi-wszystko to, co można w łatwy sposób spieniężyć. Ich ofiarami padają najczęściej statki zakotwiczone lub też zacumowane w porcie. Zdarzają się również ataki na morzu otwartym, wtedy dochodzi do sterroryzowania załogi bądź zmuszenia jej do opuszczenia statku. Po dokonaniu rabunku statek jest zazwyczaj porzucany na otwartym morzu, do uprowadzenia dochodzi rzadko.

Do ataków dochodzi w odległości około 50 mil morskich od nabrzeża, przeważnie tam, gdzie tubylcy mają pozytywne nastawienie względem piratów. Największe prawdopodobieństwo wystąpienia aktu grabieży występuje podczas zakotwiczenia statku na morzu pod osłoną nocy. Najczęściej atak wygląda następująco: statek podczas postoju atakowany jest przeważnie od strony dziobu bądź rufy. Podpływają do niego jednostki, którymi poruszają się piraci, są to łodzie motorowe lub kutry rybackie, aczkolwiek zdarzają się również prymitywne, przestarzałe łodzie rybackie. Wejście odbywa się za pomocą drabin sznurowych, w miejscu, w którym burta jest najniższa. Na ataki tej grupy piratów narażone są również jednostki posiadające niską wolną burtę, które poruszają się z małą prędkością.

Ataki dokonywane przez zorganizowane grupy pirackie, odbywają się w sposób bardziej profesjonalny. Cel ataku jest wybierany w sposób przemyślany. Ofiarami pa-

s. 141.

⁵ Dz. U. z dnia 20.05.2002 roku, Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z 10. Grudnia 1982 roku, art. 101, s. 41.

⁶ T. Szubrycht, K. Rokiciński, *Gospodarka morską w świetle wybranych zagrożeń współczesnego świata*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2006, s.78.

dają samotne statki znajdujące się w przestrzeni 50-100 mil morskich od nabrzeża. Ataki odbywają się na wodach, gdzie znajduje się duża liczba słabo zaludnionych wysp oraz wysepek, co umożliwi zamaskowanie uprowadzonego statku. Napady dokonywane przez tego typu grupy mają za cel uzyskanie okupu, który waha się w granicach 350-500 tysięcy dolarów, ale również grabież pieniędzy statkowych, sprzętu oraz wyposażenia statkowego. Sporadycznie dochodzi do zajęcia statku z uwagi na przewożony ładunek.

Największe niebezpieczeństwo zagraża ze strony grup wysoce zorganizowanych. Tego typu grupy są świetnie zorganizowane, ich działania są starannie przemyślane i zaplanowane. Ich celem ataku są statki, które przewożą kosztowny ładunek, który później jest sprzedawany. Część członków takiej grupy pozyskuje informacje o statkach, inni fałszują dokumenty oraz legalizują zdobyty statek, jeszcze inni sprzedają zdobyty ładunek czy prowadzą negocjacje w celu uzyskania okupu⁷.

Terroryzm jest następstwem a jednocześnie przejawem gruntownych zmian w teraźniejszym świecie, w drugiej połowie XX wieku osiągnął swoje apogeum, gdy ludzkości towarzyszył rozwój technologii, rewolucja informacyjna, procesy globalizacyjne oraz rozpad dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa światowego⁸.

W dobie globalizacji znacznie szybciej i łatwiej rozprzestrzeniają się patologie międzynarodowe, jak terroryzm oraz przestępczość zorganizowana. Zjawiska wewnętrznie narodowe nabierają charakteru transnarodowego, stają się problemem i zagrożeniem dla całego globu. Podmioty prywatne, organizacje pozarządowe, niepaństwowe nabierają większego znaczenia. Globalizacja jest procesem, który prowadzi do integracji i współzależności państw, społeczeństw, gospodarek i kultur, czego efektem jest przekształcanie różnorodnego świata w „globalną wioskę”⁹.

Grupy terrorystyczne swoją działalność prowadzą przeważnie tam, gdzie istnieje duża aktywność piratów. Obszary, które najbardziej zagrożone są tym zjawiskiem, to Morze Arabskie, Południowo-Chińskie oraz wody u zachodnich wybrzeży Afryki.

Celem dokonywanych przez terrorystów ataków nie jest jak w przypadku piratów zdobycie łupów czy pieniędzy, a szantaż i ewentualne negocjacje. Uprowadzenie czy zajęcie statku nie stanowi celu lecz środek, którym można się posłużyć, do tego by osiągnąć określone założenie.

W przeciwieństwie do piratów, którzy podejmują starania, by nie pozostawić żadnych śladów oraz świadków po swoich działaniach, terroryści wykorzystują tzw. efekt teatru¹⁰. Wydarzenia, które miały miejsce 11. IX 2001, sprawiły, iż efekt teatru jest osiągany w nieco inny sposób niż dotychczas, nie poprzez więzienie zakładników oraz długookresowe negocjacje, a przez podejmowanie kroków o katastrofalnych następstwach: ogromnej liczbie ofiar oraz kolosalnych stratach materialnych.

⁷ Tamże, s. 80.

⁸ S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Wydawnictwo PWSBiA, Warszawa 2003, s. 274.

⁹ M. Kempny, *Encyklopedia socjologii*, „Globalizacja”, Oficyna Naukowa, Warszawa 1998, s. 241.

¹⁰ E. Halizak, *Terroryzm w świecie współczesnym*, Wydawnictwo Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2004, s. 299.

Na podstawie dokonanych przez terrorystów ataków, wyróżnia się działania takie jak:

- zamachy bombowe dokonane w portach bądź na morzu z zastosowaniem materiału wybuchowego, który został dostarczony na statek razem z ładunkiem,
- zamachy bombowe dokonane w portach bądź na morzu z zastosowaniem materiału wybuchowego, który został wniesiony na statek poprzez członka lub członków organizacji terrorystycznej,
- porwania statków handlowych za pomocą osób, które się znajdują na ich pokładzie,
- porwania statków handlowych za pomocą innych statków,
- ostrzał z brzegu jednostek manewrujących w okolicach przybrzeżnych,
- ostrzał jednostek pływających z innych statków,
- działania z zastosowaniem materiałów wybuchowych zdalnie sterowanych bądź obsadzonych przez samobójców,
- operacje pętwonurków bojowych,
- operacje z wykorzystaniem broni minowej¹¹.

Najczęściej terroryści organizują ataki z wykorzystaniem materiałów wybuchowych, które dostarczane są na statek z towarami do ładunku. Ładunek wybuchowy może być zamieszczony w dowolnym towarze podczas jego przewozu oraz wyposażony w zapalnik czasowy, który prowadzi do eksplozji po umieszczeniu go na statku. Główna wada tej metody działania, to brak możliwości precyzyjnego określenia miejsca eksplozji oraz jej siły. Wybuch może być nasilony lub ograniczony, co uzależnione jest od tego, gdzie ładunek został zamieszczony. Zaletą tego typu działania dla terrorystów, jest ich trudna identyfikacja, łatwość zamieszczenia materiału wybuchowego oraz niski poziom ryzyka, który ponosi sprawca. Tego typu działania odnoszą sukces, ponieważ przeciwdziałanie im jest bardzo ograniczone.

Zamachy bombowe dokonane w portach bądź na morzu z zastosowaniem materiału wybuchowego, który został wniesiony na statek poprzez członka lub członków organizacji terrorystycznej dają możliwość dokonania ataku na wybrane cele, a co za tym idzie- spotęgowania eksplozji, a tym samym dokonania większego zniszczenia statku. Organizacja tego typu ataku wymaga szczegółowych informacji na temat ruchu statków w danym porcie a także systemie ochrony portu. Zaplanowanie ataku wymaga długotrwałych obserwacji oraz pozyskiwania informacji, które można zdobyć nie tylko od osób zatrudnionych w portach, ale też z mediów.

Dokonanie oceny obiektów czy rejonów wyjątkowo narażonych na ataki stanowi dużą trudność. Zagrożenie wynikające z terroryzmu morskiego ma zasięg globalny¹².

Piractwo i terroryzm morski w liczbach

Organizacje morskie, jak Międzynarodowe Biuro Morskie¹³ jako rejon o największym zagrożeniu piractwem wymieniają rejon Afryki zachodniej-Wybrzeże Kości

¹¹ Kubiak, op. cit. s. 62

¹² R. Korzeniowski, *Terroryzm. Nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Myśl Wojskowa”, nr 1/2005, s.41.

¹³ International Maritime Bureau z siedzibą w Kuala Lumpur jest wyspecjalizowaną jednostką Międzynarodowej Izby Handlowej (ICC). Organizacja założona w 1981 roku, pełni rolę central-

Stoniowej, Nigeria, Indonezję, Malezję, Cieśninę Mallaka, Indie, Morze Czerwone, Morze Południowo-Chińskie i Amerykę Południową-Wenezuela, Karaiby oraz Kolumbię.

Tabela 1. Liczba aktów pirackich w latach 2014 – 2018

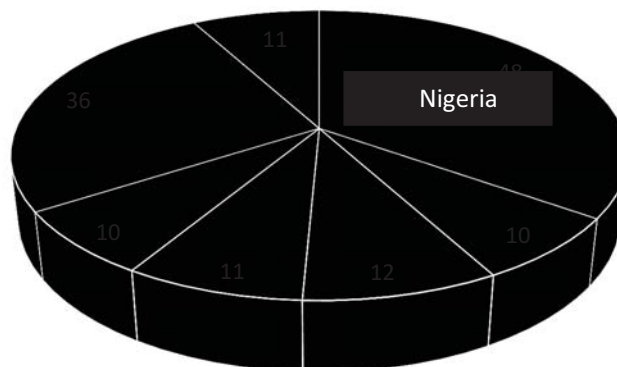
Rok	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba aktów pirackich	245	246	191	180	201

Źródło: opracowanie własne na podstawie ICC – IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships Report

W roku 2014 odnotowano 245 ataków na statki, podobnie w 2015 roku, w kolejnych latach liczba ta nieco zmalała.

IMB nie kategoryzuje terminologii na piractwo i ataki rabunkowe, a za piractwo uważa wszelkie przestępstwa dokonywane na pełnym morzu, ale i na obszarach morskich, które są pod jurysdykcją określonego państwa.

Międzynarodowe Biuro Morskie monitoruje sytuację na akwenach morskich całego świata oraz zbiera informacje o napadach pirackich. Finansowane jest przez banki, firmy zajmujące się ubezpieczaniem statków oraz ładunków, a także przez armatorów. Jego usługi są nieodpłatne dla wszystkich statków pływających pod różnymi banderami, jednakże wielu armatorów nie zawiadamia o incydentach, które miały miejsce, a nie pociągnęły za sobą ofiar. Dochodzenie policyjne zazwyczaj oznacza przedłużenie pobytu jednostki pływającej w porcie, natomiast każdy dzień zwłoki niesie za sobą straty kilkunastu tysięcy dolarów dla właściciela, dlatego szacuje się, że napaści może być więcej.



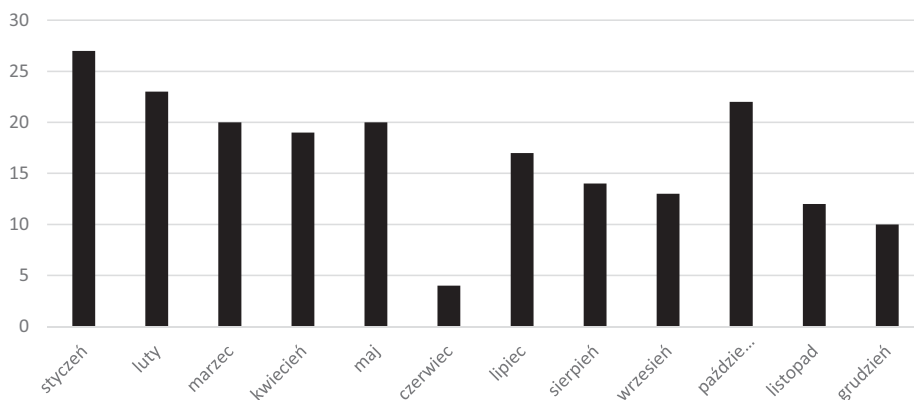
■ Nigeria ■ Filipiny ■ Bangladesz ■ Wenezuela ■ Ghana ■ Indonezja ■ Malezja

Wykres 1. Lokalizacja większości aktów pirackich i napadów rabunkowych w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie ICC – IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships Report

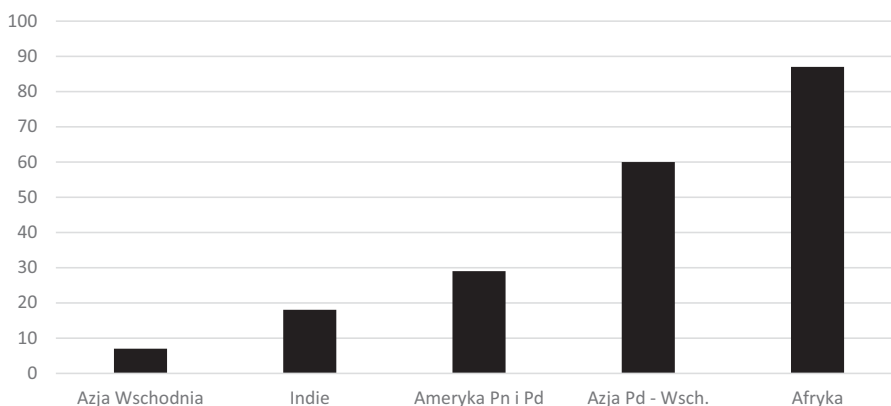
nego punktu w walce z wszelkimi rodzajami przestępczości morskiej i nadużyć.

Największa liczba napadów pirackich w roku 2018, ale także w poprzednich latach miała miejsce na wodach Zatoki Adeńskiej, stanowiącej ważny szlak morski, przez którą transportowana jest duża część ropy, pochodząca z krajów Zatoki Perskiej. Główne porty to Aden a także Bosaso oraz Berbera. Jest to obszar niebezpieczny i narażony na piractwo ze względu na niestabilną sytuację w krajach, które z nią graniczą. Wiele napadów pirackich ma także miejsce u wybrzeży Somalii. Piraci, którzy dokonują ataków w tych rejonach uzbrojeni są w broń automatyczną i granatniki przeciwpancerne. Wykazują się brutalnością i okrucieństwem. Niestabilna sytuacja polityczna w Rogu Afryki, przyczynia się do poczucia bezkarności¹⁴.



Wykres 2. Akty pirackie i napady rabunkowe - porównanie miesięczne - 2009 rok
Źródło: opracowanie własne na podstawie ICC – IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships Report

Najwięcej napadów pirackich w 2018 roku miała miejsce w przeciągu dwóch miesięcy to jest styczeń i luty. W tym okresie dokonano wielu rabunków na jednostki pływające na wodach Zatoki Adeńskiej, Morzu Czerwonym czy u wybrzeży Somalii.



Wykres 3. Ataki pirackie i napady rabunkowe według rejonów - 2018 rok
Źródło: opracowanie własne na podstawie ICC – IMB Piracy and Armed Robbery Against Ships Report

¹⁴ „The MaritimeWorker” nr 6 (13) listopad – grudzień 2008, s.4.

Najwięcej ataków pirackich było na wodach opływających Afrykę. Kolejnym miejscem jest Azja i porównywalnie Ameryki, z tym, że odnosząc się do Afryki, to prawie 6 razy mniej ataków.

Tabela 2 Wynagrodzenie piratów

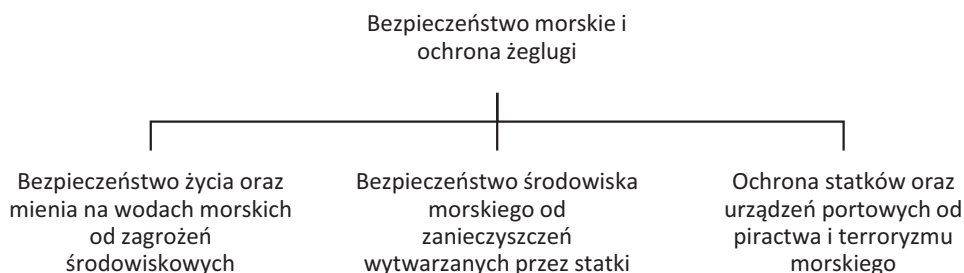
Osoba	Zadanie	Kwota
Pirat	Morderstwo na pokładzie	500 USD
Robotnik portowy	Informacja o ładunku	1 tys. USD
Kapitan	Współpraca z piratami	10 tys. USD
Pirat	Napad, a w rezultacie zdobycie cargo	20 tys. USD
Zleceniodawca	Sprzedż zrabowanego ładunku	Setki tys. USD
Zleceniodawca	Wynajem porwanego statku	Miliony USD

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Międzynarodowej Organizacji Morskiej (IMO¹⁵)

Piraci często decydują się na tego typu działalność z powodu biedy oraz braku innych perspektyw. Oferowane im wynagrodzenie jest atrakcyjne w kontekście braku innych perspektyw. Z pieniędzy jakie otrzymują nie rzadko utrzymywane są całe wielopokoleniowe rodziny.

Przeciwdziałanie

Na bezpieczeństwo morskie oraz ochronę żeglugi składa się zapewnienie bezpieczeństwa ludziom, statkom a także przewożonym towarom, zagwarantowanie bezpieczeństwa środowisku morskemu przed zanieczyszczeniami wytwarzanymi przez okręty, również ochrona statków oraz urządzeń portowych od piractwa i terroryzmu morskiego.



Wykres 4. Części składowe bezpieczeństwa morskiego i ochrony żeglugi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: J. Urbański, W. Morgaś, Z. Kopacz, *Bezpieczeństwo morskie i ochrona żeglugi oraz zarządzanie nimi; Próba identyfikacji i specyfikacji przedmiotu*, Akademia Marynarki Wojennej, Instytut Nawigacji i Hydrografii Morskiej, Gdynia 2007, s. 49.

¹⁵ Międzynarodowa Organizacja Morska (IMO) to wyspecjalizowana oraz powszechna organizacja międzynarodowa struktury ONZ, utworzona w 1959 roku na mocy konwencji genewskiej z 1948 roku, która kompleksowo zajmuje się wszystkimi aspektami żeglugi morskiej.

Istnieje wiele działań ograniczających patologie w żegludze morskiej. W ciągu 2008 roku państwa takie jak Rosja, Francja, Wielka Brytania, Indie, Chiny oraz USA zdecydowały się na wprowadzenie na globalne wody swoich okrętów wojennych, mając na celu skuteczną obronę szlaków handlowych przed atakami pirackimi, a także zapewnienie bezpieczeństwa międzynarodowego. W roku 2008 swoją działalność rozpoczęła również załoga europejskiej jednostki EU NAVOR a także międzynarodowy kontyngent Połączonych Sił Wielozadaniowych 150¹⁶, natomiast Stany Zjednoczone samodzielnie zdecydowały powołać grupę Połączonych Sił Wielozadaniowych 151¹⁷.

Istotną rolę odgrywają pokładowe środki zapobiegawcze, które stanowią indywidualną kwestię każdej jednostki pływającej. Część jednostek stosuje prowizoryczne narzędzia takie jak węże gaśnicze bądź utrzymuje swoją ochronę na pokładzie. Niektóre stosują głośne sygnały dźwiękowe oraz projektory wyświetlające obrazy, które mają na celu odstraszenie piratów. Większość statków jest pozbawiona broni palnej, załogi nie są przeszkolone w tym zakresie i mają obawy, że posiadanie broni przyciągnie ogień piratów.

Jedyną skuteczną możliwością pozbycia się piratów z wód Zatoki Adeńskiej jest stabilizacja oraz legitymizacja rządów w Somalii. Istnieje propozycja utworzenia Somalijskiej Straży Przybrzeżnej, który byłaby pod międzynarodową jurysdykcją. Opiekę nad strażą sprawowałoby ONZ bądź Unia Afrykańska¹⁸. Żołnierze zostaliby zastąpieni jednostkami policji, która ma większy wachlarz możliwości w związku ze zwalczaniem zorganizowanej przestępczości¹⁹.

IMO swoją uwagę koncentruje na kwestiach powiązanych z bezpieczeństwem żeglugi morskiej a także zapobieganiu zanieczyszczeniom emitowanym przez statki do środowiska morskiego. W roku 2009 członkami IMO było 168 państw. Organizacja ta wypracowała bądź asystowała w opracowywaniu wielu umów międzynarodowych, które stanowią filar dla żeglugi światowej, są to m.in. z roku 1972 COLRECS „Konwencja w sprawie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zderzeniom na morzu”, z roku 1974 SOLAS „Międzynarodowa konwencja o bezpieczeństwie życia na morzu”, z roku 1978 MARPOL „Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki”, z roku 1979 SAR „Międzynarodowa konwencja o poszukiwaniu i ratownictwie morskim”, STCW „Międzynarodowa konwencja o wymaganiach w zakresie wykształcenia marynarzy, wydawania im świadectw oraz pełnienia wacht”, SUA „Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej”, SUA Pr. „Protokół w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym”²⁰.

¹⁶ Połączone Siły Wielozadaniowe (CTF) – Combined Task Force 150.

¹⁷ Połączone Siły Wielozadaniowe (CTF) – Combined Task Force 151.

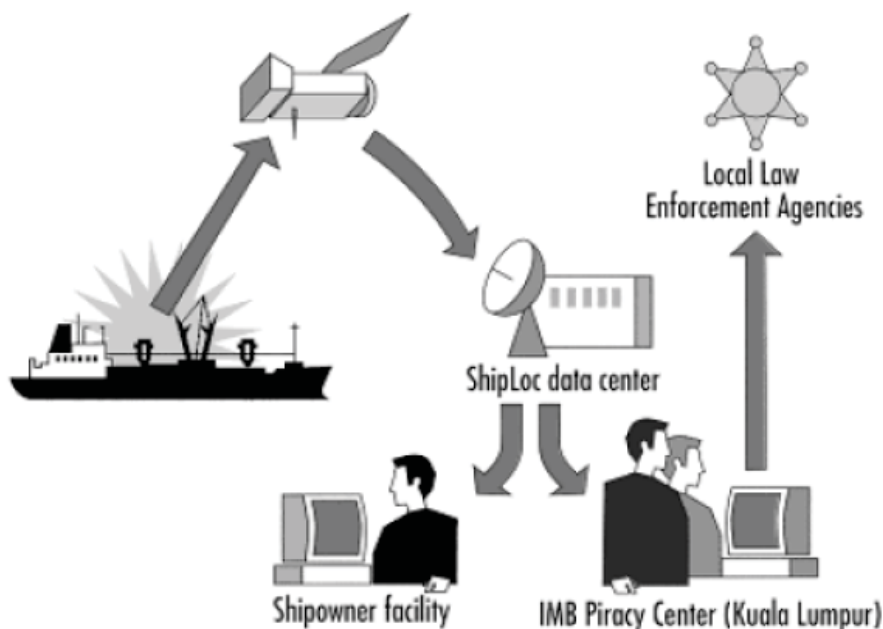
¹⁸ Unia Afrykańska jest organizacją międzynarodową, która zrzesza wszystkie państwa afrykańskie z wyjątkiem Maroka. Jej celem jest pogłębienie integracji wewnątrz Afryki.

¹⁹ http://www.africaunion.org/root/au/AboutAu/vision_mission.htm.

²⁰ Szubrycht, Rokiciński, Op. cit. s. 127.

W grudniu 2002 roku przyjęto w Londynie Międzynarodowy Kodeks dla Ochrony Statków i Obiektów Portowych²¹, który wszedł w życie dnia 1.07.2004 roku i stanowi odzew społeczności międzynarodowej w kwestii współczesnych zagrożeń, które występują w żegludze. ISPS zawiera szereg wskazówek i zaleceń względem władz koordynujących żeglugę morską. Kodeks stanowi poradnik, z którego mogą korzystać również armatorzy, by zapewnić jak najwyższe bezpieczeństwo żegludze morskiej²².

Skuteczny środek profilaktyczny przeciwko porwaniam statków stanowi system satelitarny ShipLoc. Jego nadajnik zamieszcza się i ukrywa pod pokładem. Nadajnik systemu satelitarnego regularnie przekazuje pozycję jednostki armatorowi bądź też innemu odbiorcy np. straży wybrzeża. System ShipLoc umożliwia śledzenie swoich statków, co wyświetlane jest na stronie internetowej ze specjalistycznymi mapami morskimi, wyświetlanie informacji takich, jak prędkość statku, położenie oraz czas ostatniej pozycji jednostki, wizualizację danych pogodowych na morzu takich, jak wiatr, ciśnienie czy temperatura. Po wciśnięciu przez załogę przycisku alarmowego, dyskretna wiadomość, niewykrywalna na pokładzie jest przekazywana do armatora bądź też właściwego organu. Za pomocą systemu ShipLoc można kontrolować trasy statków, co ułatwia namierzenie uprowadzonych jednostek.



Wykres 5 System ShipLoc informujący o napadzie na statek

Źródło: http://www.shiploc.com/html/how_it_works.html

²¹ Kodeks dla Ochrony Statków i Obiektów Portowych – International Ship and port Facility-Code (ISPS).

²² T. Szubrycht, *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2008, s.74.

Podsumowanie i wnioski

W ciągu ostatniego dziesięciolecia piractwo i terroryzm morski nabrały dynamiki i rozprzestrzeniły się na wody całego globu stanowiąc poważne zagrożenie dla światowej żeglugi morskiej.

Zagadnienia związane z bezpieczeństwem żeglugi współcześnie zyskują na znaczeniu. Zwalczanie działań pozaprawnych jest trudne, jego sukces uzależniony jest od koordynacji działań na skalę międzynarodową. Istnieje wiele trudności, które uniemożliwiają efektywne działania, mające na celu ograniczanie tych zagrożeń, są to np. polityka, ekonomia, a także tradycja czy kultura i struktura społeczna.

Mimo wszelkich form i technik działania proceder przestępczości morskiej kwitnie w rejonach biednych oraz niestabilnych politycznie. Ludzie zamieszkujący najbiedniejsze regiony świata w aktach przestępczych znajdują możliwość zarobku oraz przetrwania. Słabość i brak stabilności politycznej prowadzą do tego, iż piraci nie spotykają żadnych represji ze strony władz, czują się bezkarni oraz wykorzystują do sprawnego prowadzenia swojej działalności korupcję lub brak efektywnego działania straży przybrzeżnej. Za pomocą rozbudowanej sieci informacyjnej oraz rozbudowanego świata medialnego przestępcy mają informację na temat ładunków przewożonych przez statki i dlatego mogą zdobywać najcenniejsze łupy. Ofiarami najczęściej są luksusowe statki a także statki handlowe pływające pod banderami krajów wysoko rozwiniętych, które transportują cenne towary.

Działalność Międzynarodowej Organizacji Morskiej oraz Międzynarodowego Biura Morskiego, to głównie badania i analizy, które wywierają pośredni wpływ na walkę z piractwem. Istotna kwestia to ciągły wzrost nielegalnych procederów na akwenach morskich mimo rosnącego zainteresowania zjawiskami zagrażającymi żegludze morskiej przez organizacje międzynarodowe oraz podejmowanie przez kraje środków zapobiegawczych. Poprawę w tej kwestii mogłoby zapewnić powołanie międzynarodowych sił służących walce z piractwem i terroryzmem morskim pod kontrolą Międzynarodowej Organizacji Morskiej (IMO). Głównym zadaniem tych sił byłaby kontrola w najmniej stabilnych rejonach mórz otwartych a także terytorialnych i cieśnin.

Skuteczność działań państw wymierzonych w piractwo czy terroryzm morski będzie wysoka, gdy zostaną zlikwidowane źródła ich powstania np. bieda, głód, nierówności w społeczeństwach, uzależnienia oraz konflikty. Wszechstronne działania, które łączą likwidację przyczyn oraz maksymalizację odporności względem pozaprawnych działań na morzu będą skuteczne a zarazem efektywne.

Piśmiennictwo

1. Haliżak E., *Terroryzm w świecie współczesnym*, Wydawnictwo Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2004.
2. Kempny M, *Encyklopedia socjologii*, „Globalizacja”, Oficyna Naukowa, Warszawa 1998.
3. Koziej S, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Wydawnictwo PWSBiA, Warszawa 2003.

4. Korzeniowski R., *Terroryzm. Nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Myśl Wojskowa”, nr 1/2005.
5. Kubiak K., *Terroryzm morski. Nowe zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, „Sprawy międzynarodowe”, lipiec-wrzesień, 2002.
6. Łusznikow E., Ferlas S., *Bezpieczeństwo Żeglugi*, Szczecin: Wyższa Szkoła Morska, 1999.
7. Miler R. K., *Bezpieczeństwo transportu morskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2015.
8. Piątek J, Podgórzeńska R., *Wybrane aspekty bezpieczeństwa*, Tom 2, Wydawnictwo Adam Marszałek, Szczecin 2007.
9. Szubrycht T., *Leksykon bezpieczeństwa morskiego*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2008.
10. Szubrycht T., Rokiciński K, *Gospodarka morska w świetle wybranych zagrożeń współczesnego świata*, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2006.
11. „The Maritime Worker” nr 6 (13) listopad – grudzień 2008.
12. Urbański J., Morgaś W., Kopacz Z., *Bezpieczeństwo morskie i ochrona żeglugi oraz zarządzanie nimi. Próba identyfikacji i specyfikacji przedmiotu*, Akademia Marynarki Wojennej, Instytut Nawigacji i Hydrografii Morskiej, Gdynia 2007.

Dokumenty prawne

1. Dz. U. z dnia 20.05.2002 roku, Konwencja Organizacji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z 10. Grudnia 1982 roku, art. 101.

Źródła internetowe

1. http://www.shiploc.com/html/how_it_works.html

Informacja i wiedza jako kapitał strategiczny współczesnej organizacji

Michał Tuz¹, Dariusz Skalski², Magdalena Formela¹, Daniel Pożarski¹

¹ Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich

² Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Zakład Sportów Wodnych, Wydział Kultury Fizycznej

Słowa kluczowe: technologia informacyjna, społeczeństwo informacyjne, wiedza, organizacja, cyberprzestępczość, bezpieczeństwo.

Streszczenie

Zmiany zachodzące w ostatnich latach w systemie gospodarczym Polski w zasadniczy sposób wpłynęły na warunki funkcjonowania przedsiębiorców. Przedsiębiorstwa aby utrzymać się na rynku dążą do poprawy efektywności pracy, dostosowują działania do żądań i upodobań klientów, systematycznie podnosząc jakość wyrobów i usług, integrują działania produkcyjne i usługowe, zmniejszają koszty produkcji i wdrażają innowacje. Komputeryzacja przedsiębiorstw, rozwój technologii teleinformatycznych czy wykorzystywanie światłowodów i techniki laserowej do przekazu informacji prowadzą do zmiany warunków pracy i charakteru procesów w systemach pracy. Obserwowana jest coraz silniejsza integracja techniczna oraz integracja funkcjonalna. Zmianie ulegają proporcje między zasobami ludzkimi i rzeczowymi w systemach pracy. Zachodzą istotne zmiany w sferze społecznej organizacji. Zmodyfikowane techniczno-technologiczne warunki wytwarzania usług narzucają nowe role pracownikom i współpracownikom przedsiębiorstw. Pracodawcy oczekują od nich wyższych kwalifikacji, większego intelektualnego zaangażowania w realizację zadań, a także umiejętności przetwarzania informacji, podejmowania racjonalnych i skutecznych decyzji, uniwersalności działań i dużej zdolności adaptacyjnej.

Wstęp

Świat współczesny został zdominowany przez technologię informacyjną¹, która wkroczyła do każdej dziedziny naszego życia. Postęp techniczny i technologiczny, jaki dokonał się w drugiej połowie XX wieku, doprowadził nie tylko do powstania nowych wysoko zaawansowanych technologicznie gałęzi przemysłu, ale także do rewolucyjnych zmian w metodach i sposobach wytwarzania produktów oraz zarządzania usługami. Wprowadzenie sieci komputerowych, a zwłaszcza Internetu², oraz rozwój tradycyj-

¹ Technologia informacyjna – całościowy kształt zagadnień, metod, środków i działań związanych z przetwarzaniem informacji. Stanowi połączenie zastosowań informatyki i telekomunikacji, obejmuje również sprzęt komputerowy oraz oprogramowanie, a także narzędzia i inne technologie związane ze zbieraniem, przetwarzaniem, przesyłaniem, przechowywaniem, zabezpieczaniem i prezentowaniem informacji. Dostarcza ona użytkownikowi narzędzia, za pomocą których może on pozyskiwać informacje, selekcjonować je, analizować, przetwarzać, gromadzić, zarządzać i przekazywać innym ludziom.

² Internet – ogólnosięciowy system połączeń między komputerami, określany również jako sieć sieci. W znaczeniu informatycznym Internet to przestrzeń adresów IP przydzielonych

nych i pojawienie się nowoczesnych, bezprzewodowych środków łączności sprawiły, że straciły na znaczeniu tradycyjne bariery komunikacji między ludźmi. Możliwość błyskawicznego przesłania ogromnych ilości informacji w dowolne miejsce na kuli ziemskiej stworzyła warunki powstania nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego³ oraz gospodarki opartej na wiedzy o nowych możliwościach.

Jak będzie wyglądało społeczeństwo informacyjne i jak się zmieni gospodarka, jeżeli będzie w pełni oparta o nowoczesne techniki cyfrowe tego jeszcze nie wiemy. Istnieją, bowiem scenariusze opisujące możliwe nowe trendy, w jakich może zmierzać społeczeństwo przyszłości a w raz z nim gospodarka elektroniczna.

W zarządzaniu współczesną organizacją techniki informatyczne zajmują szczególne miejsce. Rozwój technologii obejmujący telekomunikację i informatykę świadczy o poziomie gospodarczym państw i stanowi o ilości inwestycji zagranicznych, co bezpośrednio przekłada się na szybkość rozwoju gospodarczego.

Innowacje technologiczne, jakie nastąpiły w ostatnich latach wyznaczają nowy porządek gospodarczy. Obecnie sukces organizacji rynkowej zależy od postępu rozwoju technologicznego oraz stopnia wdrożenia nowych rozwiązań technologicznych. Dla potrzeb zarządzania kolosalne znaczenie ma postęp teleinformatyki i telefonii cyfrowej, gdyż w dobie społeczeństwa informacyjnego to szybkość dostępu do informacji decyduje o sukcesie lub porażce.

Gospodarka światowa przeszła istotne transformacje jakościowe od sygnałów analogowych po cyfrowe, od komputerów głównych do środowiska klient – serwer, od pojedynczych zbiorów danych do plików multimedialnych. Wszystkie te zmiany stwarzają nową rzeczywistość, nowy ład gospodarczy i społeczny, co pociąga za sobą szereg nowych wyzwań. Zmienił się styl zarządzania pracą, inne są zasady prowadzenia działalności gospodarczej i wreszcie nastąpiły zmiany w mentalności społeczeństw. Należy jednak pamiętać, że proces tej transformacji jeszcze się nie skończył jesteśmy dopiero na początku drogi do pełnego społeczeństwa informacyjnego i gospodarki elektronicznej.

Celem autora w niniejszym opracowaniu jest wykazanie wpływu tak istotnych elementów w funkcjonowaniu organizacji jak informacja, wiedza czy innowacyjność we współczesnych metodach zarządzania, które w istotny sposób przekładają się na konkurencyjność i sprawność organizacji.

W pracy wykorzystano źródła z najnowszej literatury oraz opracowania z prasy specjalistycznej. Ze względu na dynamiczny rozwój publikowanej tematyki, opierano się także na stronach internetowych, które dostarczały najświeższych informacji, często niedostępnych z innych źródeł. Przydatne okazały się także własne doświadcze-

hostom i serwerom połączonym za pomocą urządzeń sieciowych, takich jak karty sieciowe, modemy i koncentratory, komunikujących się za pomocą protokołu internetowego z wykorzystaniem infrastruktury telekomunikacyjnej.

³ Społeczeństwo informacyjne – społeczeństwo, w którym towarem staje się informacja traktowana jako szczególne dobro niematerialne, równoważne lub cenniejsze nawet od dóbr materialnych. Społeczeństwo charakteryzujące się przygotowaniem i zdolnością do użytkowania systemów informatycznych, skomputeryzowane i wykorzystujące usługi telekomunikacji do przesyłania i zdalnego przetwarzania informacji.

nia autora – pracownika instytucji budżetowych na stanowiskach kierowniczych oraz przedsiębiorcy z kilkuletnim doświadczeniem.

Charakterystyczną cechą obecnych czasów jest gwałtowne przyspieszenie procesów rozwoju. Wyrażane są opinie o początkach nowej ery, ery wiedzy, ery informacji, o nowym typie społeczeństwa, opartego na wiedzy i informacji. Następuje dynamiczny przyrost wiedzy użytkowników oraz globalizacja procesów dostępu do niej. Zarządzanie wiedzą (Knowledge Management⁴) coraz częściej postrzegane jest jako warunek przetrwania organizacji oraz jej prawidłowego i szybkiego rozwoju gospodarczego i społecznego.

Coraz częściej można spotkać się ze stwierdzeniem, że informacja jest cenniejsza niż kapitał. Wydaje się bowiem, że dużo więcej można osiągnąć dzięki posiadaniu właściwej informacji we właściwym czasie, niż dysponowaniu ogromnym kapitałem, przy braku odpowiednich danych. O jej znaczeniu w dzisiejszych czasach świadczy między innymi powstanie organizacji zajmujących się sprzedażą informacji, a więc zasobu niematerialnego, często trudnego do oszacowania co do przyszłej wartości.

W czasach dynamicznego wzrostu ilości informacji, ich szybkiej dezaktualizacji oraz rosnącego znaczenia we wszystkich procesach mających miejsce w społeczeństwie powinien ulec zmianie sposób postrzegania czynników produkcji. Stojąc w obliczu nowych wyzwań, współcześni menadżerowie powinni zacząć traktować wiedzę jako jeden z najistotniejszych zasobów organizacji i dokładać wielu starań we właściwe nim zarządzanie. Poziom skomplikowania procesów technologicznych związanych z wytwarzaniem produktów i usług, zwiększający koszty potencjalnych pomyłek, skrócenie cykli życia produktów, nowe technologie i nowe sposoby pracy wynikające z technologii wieku informacji wpływają na zaostrzenie konkurencji. W obliczu tak kształtującej się gospodarki globalnej, rozwój i różnorodność koniecznej wiedzy winny być wykorzystywane przez menadżerów kierujących organizacjami XXI wieku jako czynnik umocnienia przewagi konkurencyjnej. Zwiększanie wartości prostych produktów poprzez ich wzbogacenie o nowe właściwości za pomocą zaawansowanych technologii może bowiem umożliwić organizacjom efektywniejsze dostosowywanie się do zmiennych warunków otoczenia oraz coraz bardziej zindywidualizowanych wymagań i preferencji użytkowników. Wykorzystanie w tym celu wiedzy zawartej w systemach informatycznych oraz w umysłach członków organizacji stanowi podstawę innowacji i wzrostu jej kreatywności. W ten sposób dochodzi w aktywności społeczeństw do pożądanego przesunięcia akcentu z technologii na wiedzę i do właściwego wykorzystywania intelektualnych dokonań ludzkości.

W otoczeniu każdej organizacji znajdują się zasoby informacji o różnym potencjale. Problemem jest wyselekcjonowanie informacji potrzebnych tj. użytecznych i zgodne ich przetworzenie. Większość istniejących na rynku informacji nie daje się bezpośred-

⁴ Knowledge Management (Zarządzanie wiedzą) - to zespół sformalizowanych sposobów gromadzenia i wykorzystywania wiedzy formalnej oraz wiedzy cichej uczestników organizacji (np. pracowników firmy). Zarządzanie wiedzą, to próba jak najlepszego wykorzystania wiedzy, która jest dostępna w organizacji, tworzenie nowej wiedzy oraz zwiększanie jej zrozumienia.

nio wykorzystać, co oznacza, że trzeba je najpierw ocenić pod względem ich przydatności dla organizacji, a następnie przetworzyć.

W przedsiębiorstwie informacja jest interpretowana jako informacja zarządcza⁵ gdyż pozwala na realizację takich funkcji jak: planowanie, organizowanie, przewodzenie i kontrolowanie. Efektywne zarządzanie jest tylko możliwe wtedy, kiedy posiadamy informacje o organizacji i jej otoczeniu. Funkcje jaką pełni informacja, uwarunkowana jest od celów, którym służy, szczebla zarządzania, przezorności kierownictwa w kształtowaniu przyszłości przedsiębiorstwa, stopnia jej aktywności oraz złożoności warunków działania. Z punktu widzenia potrzeb kadry zarządzającej można wyróżnić trzy rodzaje informacji:

- takie, które mają służyć pomocą w podejmowaniu decyzji,
- takie, które mają zapewnić odpowiednią komunikację między pracownikami i ich grupami,
- takie, które mają zaspokoić inne potrzeby ich użytkowników (członków organizacji).

Z punktu widzenia potrzeb pracowników informacje można podzielić na informacje dotyczące całego przedsiębiorstwa (informacje orientujące) oraz na informacje dotyczące warunków i rezultatów ich własnej pracy oraz pozycji w przedsiębiorstwie (informacje projektujące i korygujące zachowania).

Wszystkie informacje mogą być istotne, a ich posiadanie oraz wykorzystanie warunkuje sprawność funkcjonowania przedsiębiorstwa. Informacje dotyczące na przykład komunikacji (wymiany informacji między kierownictwem a pracownikami) mają zasadnicze znaczenie do kierowania zespołami ludzkimi, pobudzania motywacji i tworzenia atmosfery wzajemnej zgodności i celu współpracy w dążeniu do celu. Informacje dotyczące wyników pracy (ocena wyników) spełniają funkcję motywacyjną, a poprzez to pracownik może się zorientować, jak jego starania są odbierane przez zwierzchników, poznać ich oczekiwania, wyjaśnić okoliczności uzyskania takich a nie innych rezultatów, dostosować się do wymagań, skorygować dotychczasowe działania oraz uzgodnić i zaplanować pracę na najbliższą przyszłość. Tak rzetelne informacje o przedsiębiorstwie, o jego trudnościach, sukcesach i perspektywach dalszej działalności budzą zaufanie do przełożonych i wzmagają troskę o przyszłość organizacji, tworzą dobry klimat psychospołeczny, kształtują postawy zaangażowania, wzmacniają autorytet kierownika oraz eliminują poczucie zagrożenia i niepewności⁶. Każde przedsiębiorstwo powinno dążyć do tego, aby posiadać informacje właściwej jakości, to znaczy systematyczne, najnowsze, obszernie, dotyczące danej sprawy i uporządkowane według poszczególnych szczebli zgodnie z tak zwaną odwróconą piramidą informacyjną, która oznacza, że wyższe szczeble zarządzania potrzebują informacji zagęszczonych, ważnych strategicznie, kompletnych, dających szeroki przegląd zagadnień, zaś szczeble niższe – informacji szczegółowych, rozproszonych, charakteryzujących konkretne sprawy.

⁵ Informacja zarządcza - informacja używana w celu wsparcia procesu podejmowania decyzji.

⁶ Gros U.: Analiza systemu porozumiewania się w organizacji, „Przegląd organizacji”, 1993

Pozyskiwanie odpowiednich informacji nie jest wcale łatwe, lecz niezbędne, zwłaszcza, jeśli się myśli o przyszłości, o skutecznym przystosowaniu przedsiębiorstwa do możliwości i ograniczeń środowiska. Przystosowanie to jest koniecznością zapewnienia egzystencji i rozwoju, wymaga mądrych, przemyślanych decyzji, będących funkcją nie tylko znajomości specyfiki przedsiębiorstwa i rynku oraz twórczej wyobraźni, lecz także posiadania odpowiednich sieci komputerowych i algorytmów takiego przygotowania oraz przetwarzania informacji, aby w jak najkrótszym czasie mógł z nich powstać każdy potrzebny program, umożliwiający menedżerowi kombinację pomysłów i wybór optymalnego rozwiązania. W czasach teraźniejszych tylko ten kierownik, który racjonalnie potrafi wykorzystać możliwości przedsiębiorstwa i swoich podwładnych będzie w stanie uzyskać synergiczne efekty działalności. A przedsiębiorcze działanie to decyzje nadające zasobom nowe zwiększone możliwości tworzenia bogactwa i prowadzące do sukcesu.

Spółczeństwo informacyjne i czynniki rozwoju społecznego i gospodarczego

Podstawą społeczeństwa informacyjnego jest wysoko przetwarzana technologia informacyjna i pełna infrastruktura techniczna sieci i systemów. Telekomunikacja zapewnia powszechny dostęp do komputerów podłączonych w strukturze sieci. Z drugiej zaś strony komputery odebrały człowiekowi wyłączność na inteligencję, powstała bowiem nowa dziedzina - sztuczna inteligencja. Komputer podejmuje decyzje na podstawie wiedzy zawartej w bazie danych.

Ograniczenie człowiekowi przez komputery i telekomunikację wyłączności na podejmowanie decyzji, powoduje rewolucję informacyjną. Podobna sytuacja miała miejsce podczas rewolucji przemysłowej, kiedy maszyny wyeliminowały człowieka jako źródło energii. Tak teraz rewolucja informacyjna może wyeliminować człowieka jako istotę podejmującą rutynowe decyzje tzn. każda intelektualna czynność, którą można z góry zaplanować, będzie skuteczniej i sprawniej wykonana przez komputer niż przez człowieka. Jednak jak na razie taka sytuacja nie ma miejsca, ponieważ komputery nie potrafią być kreatywne i samouczące się, a więc muszą być zaprogramowane przez twórcę - człowieka. Ludzka wiedza i inteligencja potrzebna będzie do ciągłego tworzenia nowych produktów i usług, gdzie „nowe” oznacza „zindywidualizowane” i „spersonalizowane”. Wiele produktów i usług, przede wszystkim niematerialnych, powstanie wyłącznie na potrzeby konkretnego klienta i do jednokrotnego użycia, a mimo to będzie można prowadzić obsługę tych klientów w skali masowej.

Istnieje prawdopodobieństwo, że w społeczeństwie informacyjnym najcenniejsze zasoby ludzkiej wiedzy znajdują się w oprogramowaniu komputerów, a więc programowanie staje się jednocześnie: narzędziem, metodą i wynikiem pracy. Wiedza może stać się produktem i towarem, który będzie można kupić np. w postaci programu. Będzie mogła być użyta bez udziału człowieka, ponieważ komputer wyposażony w odpowiedni program umożliwi przeanalizować sytuację i podjąć decyzje np. o kupnie akcji na giełdzie. Może to doprowadzić do sytuacji, w której ludzie nie będą już zmuszeni do zdobywania wiedzy własnym wysiłkiem i pracą – po prostu ją kupią. Efektów takich działań nie można współcześnie ocenić.

Twórcy oprogramowania i przedstawiciele nauk informatycznych mają, więc do spełnienia bardzo ważną misję. Muszą oni nauczyć społeczeństwo informacyjne kreatywności oraz umiejętności przekazywania komputerom swojej oryginalnej wiedzy i metod rozwiązywania problemów. Pociąga to za sobą konieczność zmiany systemu edukacyjnego. W społeczeństwie industrialnym uniwersytety uczą używać wiedzy natomiast w społeczeństwie informacyjnym powinny uczyć, jak tworzyć wiedzę. Osoby posiadające wykształcenie wyższe oprócz posiadanych informacji muszą dysponować interdyscyplinarną wiedzą, aby móc konkurować na rynku pracy. Tak, więc uniwersytety będą prawdopodobnie zmieniały metody nauczania oraz będą nastawić się na nieustanne doszkalanie swoich studentów, gdyż wiedza znacznie szybciej będzie stawała się nieaktualna. Społeczeństwo informacyjne przyniesie potencjalnie rozwój użytkownikom dysponującym umiejętnością „tworzenia wiedzy”.

Jednym z wielu czynników rozwoju gospodarczego i społecznego w dobie społeczeństwa informacyjnego jest technika. Dzięki niej możliwe jest zwiększenie zdolności przetwarzania i przesyłania informacji, co decyduje o rozwoju gospodarczym i społecznym. Technika pozwala na skonstruowanie sieci telekomunikacyjnej o dużej przepustowości i zasięgu globalnym, która daje szansę rozwoju wszystkim społeczeństwom bez względu na położenie geograficzne.

Następnym z czynników są (wykształceni) ludzie, którzy z gospodarczego punktu widzenia są zarówno pracownikami jak i konsumentami. Wykształcenie i umiejętności mają również wpływ na organizację i rozwój społeczny. Osoby posiadające dużą wiedzę i potrafiące ją wykorzystać są ogromnym potencjałem organizacji i państwa.

W niedalekiej przyszłości umiejętność posługiwania się komputerem stanie się koniecznością na każdym szczeblu kariery zawodowej. Począwszy od osób pracujących przy robotach drogowych skończywszy na architektach czy analitykach. Natomiast przedsiębiorcy pracujący na własny rachunek oprócz kwalifikacji informatycznych potrzebnych do samego prowadzenia działalności gospodarczej będą musieli posiadać zdolności biznesmena, aby móc konkurować na globalnym rynku.

Kolejnym elementem determinującym rozwój gospodarki i społeczeństwa są uregulowania prawne. Powinny one być przejrzyste, zrozumiałe i jednoznaczne, aby nie dochodziło do sytuacji, w której prawo jest różnie interpretowane. Zmiany prawne zachodzące w państwie powinny być przewidywalne, ponieważ w przeciwnym razie może dojść do zahamowania przedsiębiorczości oraz nadużyć. Jednak w dobie gospodarki globalnej i społeczeństwa informacyjnego trudno jest dotrzymać podniesionych wyżej warunków. Spowodowane jest to faktem, iż gospodarka wkracza w nowe nieznane obszary i nie istnieją wzorce, z których można by czerpać informacje, które rozwiązania są najkorzystniejsze. Zagadnienia prawne, z jakimi borykają się na całym świecie specjaliści, którzy stanowią prawo są podobne. Chodzi o problemy związane z dostosowaniem prawa lokalnego do globalnego (np. RODO⁷), odpowiedzialnością

⁷ RODO (GDPR) - Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)

za decyzje podjęte przez zintegrowane systemy IT, pogodzeniem prawa autorskiego z prawem obywateli do informacji i dostępu do kultury, ochroną kultury narodowej, ochroną danych osobowych.

Elementem kolejnym w rozważaniach są przedsiębiorstwa, które stanowią o rozwoju gospodarczym danego państwa. Aby mogły być one konkurencyjne i rozwijać się potrzebne jest stworzenie odpowiednich warunków. Szczególnie ważny jest łatwy i szybki dostęp do finansowania nowych przedsięwzięć, zlikwidowanie trudności związanych z zdobywaniem kapitału inwestycyjnego.

W dobie gospodarki cyfrowej nowymi elementami, które pojawiły się na rynku są produkty i usługi cyfrowe. Są one chronione poprzez prawo własności intelektualnej, które jest podstawą funkcjonowania gospodarki elektronicznej. Jeżeli nie byłoby ochrony prawa własności produktów cyfrowych żaden przedsiębiorca nie zainwestowałby w nie, a to spowodowałoby wstrzymanie rozwoju inwestycji. Na rozwój gospodarczy wpływają również niskie bariery celne. Umożliwia to import nowoczesnych narzędzi i technologii oraz eksport krajowych produktów i usług. Nowoczesne technologie, które powstały w kraju, jak i również importowane pomagają w zarządzaniu przedsiębiorstwami, łańcuchem dostaw, produkcją, sprzedażą.

Następnym z czynników rozwoju gospodarczego i społecznego są zasoby informacyjne. W ich skład wchodzi zarówno oprogramowania jak i treści informacyjne w postaci cyfrowej. Niestety bardzo często zdarza się, że są one napisane w językach obcych, co ogranicza ich rozumienie i możliwość wykorzystania przez polskiego odbiorcę. Dlatego też ważne jest wspomaganie polonizacji interfejsów światowego oprogramowania. W dobie systemów otwartych stałoby się wtedy możliwe rozbudowanie, adaptowanie i integrowanie ich z innymi systemami. Obniżyłoby to znacznie koszty oraz zlikwidowało bariery wprowadzania technologii elektronicznego biznesu do nowych dziedzin gospodarki.

Umowa strategiczna jest ostatnim z czynników rozwoju gospodarczego i społecznego. Jest ona zawierana pomiędzy głównymi partnerami społecznymi, instytucjami publicznymi i gospodarczym sektorem prywatnym. Celem takiej umowy jest wypracowanie wspólnej wizji rozwoju, podział ról, wyznaczenie priorytetów oraz koordynacja działań na poziomie strategicznym. Inwestycje w takie dziedziny gospodarki, jak informatyka i telekomunikacja odgrywają istotną rolę w narodowych strategiach rozwoju. Celem inwestycji może być chęć osiągnięcia pozytywnych efektów ekonomicznych tj. wzrost eksportu lub budowa potencjału gospodarczego kraju. Innym powodem dla którego inwestowane są środki finansowe w nowoczesne technologie jest potrzeba dokonania przemian socjoekonomicznych na korzyść rozwoju państwa.

Historia zmian cywilizacyjnych pokazuje, że ogólna kultura techniczna danego społeczeństwa odgrywa rolę w spowalnianiu lub przyspieszaniu przemian, co także dotyczy się społeczeństwa informacyjnego.

Prawo opóźnienia kulturowego mówi, że jeżeli zmiana zajdzie w narzędziowej części kultury to przemiany w pozostałych obszarach odbędą się z pewnym opóźnieniem czasowym. Okres czasu pomiędzy jedną a drugą zmianą determinuje to, które społe-

czeństwa rozwijają się wolniej a które szybciej. Zasadę tę można stosować przy obserwacji społeczeństwa informacyjnego, w którym obecnie żyjemy.

Wypracowane od wieków zasady wpływały na sposób użycia narzędzi i tak jest także w przypadku komputera i sieci. O użyciu nowych narzędzi decyduje ich przydatność. Niewątpliwie bez nowoczesnych technologii a w tym także Internetu nie potrafimy już funkcjonować w świecie IT. W miarę jak techniki teleinformatyczne stają się coraz bardziej dostępne w skali globalnej znikają społeczeństwa peryferyjne, zamknięte pod względem komunikacyjnym. Obecnie rozwój technik informacyjnych na świecie utrwała podział na trzy grupy: „programujących”, „programowanych” i tych, „którzy nie mają dostępu do sieci”. Zjawisko to określamy mianem cyfrowego podziału – digital divide⁸.

W odległej przeszłości uważano, że nowe narzędzia, techniki mogą skrócić dystans cywilizacyjny nawet do życia jednego pokolenia. Dziś jednak koncepcja ta zmienia się, ponieważ nie posiadamy jeszcze dostatecznie dużej wiedzy z zakresu mechanizmów zachodzących w społeczeństwie informacyjnym. Obserwując rozwój gospodarek państw o różnym poziomie rozwoju możemy tylko spekulować drogi ich rozwoju. W państwach najuboższych koncerny inwestują w najnowocześniejsze technologie know-how, które pozostają własnością korporacji. Konsekwencją takiego działania jest pozbawienie państwa przyjmującego taki koncern własnego zaplecza operatorów telekomunikacyjnych i medialnych, ponieważ rodzime firmy nie wytrzymują konkurencji z gigantem. Koncerny telekomunikacyjne i medialne zachęcają rządy słabiej rozwiniętych państw do zmieniania przepisów, szczególnie w zakresie szerokopasmowej infrastruktury informacyjnej, sieci kablowych, dostawców usług internetowych i telefonii komórkowej tak, aby były jak najkorzystniejsze dla inwestora. W zamian oferują użyczenie nowoczesnych technologii, co pozwala na sprowadzenie obcych kapitałów – w konsekwencji wzrost gospodarczy. Niestety są to początki długiej drogi do wprowadzenia nowych technologii na skalę międzynarodową.

Scenariusze rozwoju społeczeństwa informacyjnego – analiza trendu

Pytanie, dokąd zmierzają społeczeństwa informacyjne zadawali sobie twórcy pierwszych komputerów. Nowe technologie przyspieszają zmiany zachodzące w społeczeństwach poprzez wpływanie na politykę, ekonomię i kulturę i inne dziedziny życia społecznego. W społeczeństwie informacyjnym mamy do czynienia ze zmianami zachodzącymi w sferze informacyjno-komunikacyjnej, która nie rozwija się liniowo i umiejscowiona jest w wielu przedziałach czasowych. Powoduje to czasami zbyt gwałtowne zmiany i pojawianie się skutków ubocznych. Obecnie znajdujemy się w połowie drogi do globalnego społeczeństwa informacyjnego, którego kształt jeszcze nie do końca jest sprecyzowany. Na rynku pracy społeczeństw informacyjnych prawdopodobnie wyodrębnią się dwie grupy pracowników – specjaliści „od komputerów” oraz specjaliści „od lu-

⁸ Digital divide (Wykluczenie cyfrowe) – termin stosowany do określenia różnicy między tymi osobami i społeczeństwami, które mają dostęp do technologii informacyjnych, a tymi, które takiego dostępu nie mają.

dzi”. Wynikiem pracy specjalistów „od komputerów” będą produkty i usługi cyfrowe, natomiast wynikiem pracy drugiej grupy – relacje z klientami.

Aspekty organizacyjno-edukacyjne

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można przypuszczać, że miejsce człowieka w przyszłym społeczeństwie informacyjnym zależeć będzie od stopnia jego kreatywności i sprawności użycia techniki IT. Wiedza i inteligencja odgrywać będą podstawy kreatywności w działaniu. Człowiekowi pozostanie tworzenie nowej wiedzy z zakresu różnych dziedzin życia i szeroko rozumiane jej upowszechnianie – zarówno innym ludziom, jak i komputerom. Czynności te mogą obejmować programowanie, parametryzowanie i zasilanie danymi.

Pod wpływem ludzkiej kreatywności zmieni się prawdopodobnie sam system edukacji. Jako konsekwencję kreatywności zaobserwujemy stały i dynamiczny przyrost wiedzy, ale czas życia niektórych obszarów wiedzy będzie krótki. Zjawiska te spowodują szybkie zmiany w potrzebie zdobywania nowej wiedzy.

Nowy system edukacji wobec takich wyzwań nie będzie mógł być oparty jedynie na bezpośrednim kontakcie nauczyciela i ucznia w murach szkół i uczelni. Potrzebna będzie jego strukturalna przebudowa. W różnorodnych procesach kształcenia niezbędnym dopełnieniem stanie się powszechne stosowanie technik informatycznych i telekomunikacyjnych. Zmienić się muszą także metody dydaktyczne, które w przyszłości powinny uwzględniać wykorzystanie zapisu cyfrowego, który umożliwia:

- elastyczny dobór treści nauczania i zindywidualizowany wybór modułów dzięki łatwo dostępnym światowym zasobom informacyjnym, także w postaci treści niepodręcznikowej,
- korzystanie nie tylko z potencjału systemu instytucji edukacyjnych, ale także z wiedzy udostępnionej przez organizacje gospodarcze jako wartość dodaną do ich rynkowych produktów i usług,
- zastosowanie sprawdzonej i skutecznej metody nauczania – nauki poprzez działanie,
- komunikację sieciową oferującą elastyczność czasu i indywidualizację tempa nauki.

Oczywistym też staje się konieczność zmiany roli nauczyciela w takim modelu systemu edukacyjnego. W społeczeństwie informacyjnym rola nauczyciela polegać będzie na organizowaniu takich działań uczniów, które mają na celu wyrobienie w nich umiejętności samodzielnego uczenia się, poszukiwania wiedzy, samodzielnego stawiania problemów i również samodzielnego ich rozwiązywania, w tym także umiejętności pracy zespołowej w interdyscyplinarnym i międzynarodowym otoczeniu. Realizacja tych ambitnych wyzwań możliwa stanie się dzięki powszechnemu zastosowaniu systemów informacyjnych realizujących funkcje wspomaganie interpretacji, diagnozowania, kontroli, projektowania i planowania.

Obok powstawania futurystycznych wizji przyszłości, coraz szybsze tempo zmian technicznych zachodzących już dziś w różnych sferach życia codziennej jednostki, pojawianie się trudniejszych wyzwań, rozszerzanie zasobów wiedzy trudnych do

opanowania przez każdego powoduje także pojawianie się różnorodnych zagrożeń o skutkach współcześnie do końca jeszcze nie rozpoznanych. Wśród nich jednym z najpoważniejszych wydaje się być problem wykluczenia ze społeczeństwa informacyjnego pewnych grup ludzi w wyniku nie nadążania za rozwojem technologii informacyjnych. Problem ten dotyczyć może zarówno pojedynczych osób czy mniejszych społeczności, np. takich jak określone grupy zawodowe, ale także i całych krajów. Mechanizm tego wykluczenia to:

- dana społeczność nie nadążając za rozwojem przestaje rozumieć reguły otaczającego ją świata,
- wymagania jakie stawia się jej członkom np. na rynku pracy, zjawiska gospodarcze, sposób funkcjonowania państwa.

Ten brak zrozumienia powoduje, że grupa taka ulega izolacji, rezygnuje z ambicji, rządzi się własnymi prawami i żyje własnym życiem. Izolacja ta powoduje zwiększenie dystansu do aktywnej i rozwijającej się części społeczeństwa, a w konsekwencji - z wykluczeniem tej grupy ludzi - i to zarówno aktualnych pokoleń, jak i ich potomków - z procesu rozwoju i transformacji do społeczeństwa informacyjnego.

Jednym z rozwiązań problemu wykluczenia wydaje się być pokonanie barier o charakterze technicznym i mentalnościowym. Zapewnienie wszystkim członkom społeczeństwa szerokiego i praktycznego dostępu do osiągnięć współczesnych technologii. Ułatwienie dostępu do komputerów, telefonów, telewizji cyfrowej i innych nowoczesnych urządzeń elektronicznych umożliwiających dostęp do sieci oraz korzystanie ze światowych zasobów wiedzy i szybkich kanałów komunikacji. Koszty takiego dostępu - zarówno do infrastruktury komunikacyjnej, jak i do samej informacji nie powinny stanowić bariery w ich używaniu, zaś zasoby wiedzy powinny mieć postać maksymalnie użyteczną.

Oczywistym jest fakt, że aktywność organizacji typu biznesowego koncentruje się na grupach ludzi wydajnych w biznesie. W krótkiej perspektywie - ludzie „wykluczeni” nie są dla biznesu przydatni ani jako pracownicy, ani jako konsumenci. Jednakże w dłuższej perspektywie biznes jest także zainteresowany pozytywnym rozwiązaniem problemu wykluczenia, ponieważ jemu również daje to szansę dalszego rozwoju i ekspansji. I choć sam nie upora się z tym wyzwaniem, wydaje się, że będzie wspomagał działania państwa, organizacji społecznych i samych obywateli w walce ze zjawiskiem wykluczenia.

Biorąc pod uwagę szanse i zagrożenia występujące w procesie transformacji do społeczeństwa informacyjnego, specjaliści wyróżniają zróżnicowane pod względem wskaźnika optymizmu - scenariusze-prognozy przyszłego rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Pierwszy scenariusz to społeczeństwo wyczerpującej się demokracji - społeczeństwo, w którym nie dojdzie do odnowy demokracji, lecz następować będzie powolna ewolucja w kierunku społeczeństwa niezarządzanego. Drugi scenariusz to społeczeństwo zdyscyplinowane - społeczeństwo, w którym istnieją silne scentralizowane rządy wykorzystujące rosnące możliwości kontroli nad obywatelami, w wyniku czego dochodzi do istotnych ograniczeń wielu podstawowych praw indywidualnych i do zniechęcenia do inicjatyw obywatelskich, w tym do demokracji elektronicznej opartej na ak-

tywności jednostek i organizacji. Trzeci scenariusz to społeczeństwo demokratycznej kontynuacji - prognoza bazująca na ekstrapolacji występujących aktualnie trendów, przewidująca, iż w wyniku czego nowa infrastruktura demokracji elektronicznej nałoży się na dotychczasową nie powodując destabilizacji systemu. Mobilne społeczeństwo, liberalne i zamożne, będzie nadal zorientowane na naukę oraz postęp technologiczny, stwarzanie szans indywidualnych i zwiększanie czasu wolnego. Czwarty scenariusz to społeczeństwo transformacyjne – społeczeństwo, którego siłą napędową jest technologia i które znajduje się w stanie permanentnej zmiany. Zmiana ta ma jednak charakter antycypacyjny z przygotowaną adaptacją chroniącą przed szokiem. Dzisiejsze nowinki technologiczne stają się w tym modelu społeczeństwa standardowym osobistym wyposażeniem komunikacyjnym i elementem potencjalnego dozoru (operatorzy). Sposoby społeczeństwem ewoluują w kierunku ułatwiania uczestnictwa obywateli w życiu publicznym, a jednostka znajduje się w centrum uwagi. Tą drogą odmasowione, zindywidualizowane społeczeństwo odczuwa przyrost wolności, a skoro dostęp do technologii teleinformatycznych jest niemalże nieograniczony, informacja staje się towarem kluczowym i dostępnym dla wszystkich. Kultura dodatkowo oferuje wartości chroniące przed nietolerancją i różne style życia stają się ogólnie akceptowalne. Społeczeństwo dąży ku otwartości, życia bez blokad, rozbudza potrzebę osiągnięć i patrzenia w przyszłość. Czwarty scenariusz jeszcze przed kilkoma laty był uważany za najbardziej prawdopodobny, ale po nasileniu się terroryzmu międzynarodowego doszło do ograniczenia przepływów materialnych i osobowych na skalę międzynarodową, co zmienia założenia społeczeństwa transformacyjnego. Dlatego też dzisiaj powstaje wiele nowych koncepcji rozwoju społeczeństw, ale to, która jest trafna będzie mogła ocenić dopiero historia.

W społeczeństwie informacyjnym umiejętność posługiwania się urządzeniami i korzystania z Internetu staje się tak oczywista, jak w poprzednim pokoleniu w krajach rozwiniętych sztuka czytania i pisanie. Kraje, które nie stwarzają warunków do zdobywania i przetwarzania wiedzy przez ludzi muszą liczyć się z poważnymi konsekwencjami tj. utrata najbardziej zdolnych i dynamicznych jednostek. Jakość i ilość inteligencji będzie decydowała o przynależności krajów do wysoko lub słabo rozwiniętych państw.

To, jakie standardy pracy przyjmie polskie społeczeństwo w epoce gospodarki elektronicznej, będzie zależało od jego reakcji na procesy globalizacji, a także integrację z Unią Europejską. Te dwa ściśle powiązane ze sobą procesy stanowią silny czynnik zmiany socjokulturowej, która przekształci mentalność Polaków. Jakie są możliwe scenariusze reakcji społeczeństw na zmiany kulturowe przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Warianty reakcji społeczeństwa na zmiany kulturowe

<p>Pełna akceptacja nowej kultury</p>	<p>Jest to radykalne zerwanie z przeszłością, przede wszystkim w populacji młodych pokoleń kształtowanych już przez tę zmianę. Przykładem mogą być polscy absolwenci szkół wyższych, którzy szybko się adaptują do obecnie zachodzących zmian. Niestety różnice w kapitale ludzkim, na który składają się wiedza, wykształcenie, indywidualne predyspozycje i umiejętności warunkują sukces w warunkach gospodarki elektronicznej. Dysponujący takim kapitałem młodzi ludzie mają duże szanse znaleźć pracę w sektorze gospodarki podłączonej do globalnego społeczeństwa informacyjnego.</p>
<p>Odrzucenie, czyli brak adaptacji</p>	<p>Ważnymi czynnikami warunkującymi odrzucenie jest wykształcenie oraz wiek. Starsze pokolenia adaptują się gorzej do zmiany społecznej i jest to zjawisko uniwersalne. Wykształcenie również determinuje stopień adaptacji. Im gorzej wykształceni ludzie tym trudniejszy proces przystosowawczy.</p>
<p>Hybrydyzacja</p>	<p>Jest to kompromis między starym a nowym systemem. Możliwe są dwa warianty: zbieżność pozytywna i negatywna. Pierwsza to połączenie funkcjonalnych elementów obu systemów kulturowych. Natomiast zbieżność negatywna polega na kombinacji gorszych cech obu modeli wyjściowych.</p>
<p>Przypadek dwóch poziomów kultury</p>	<p>Przypadek ten opisuje najbardziej pożądany rodzaj globalnej kultury informacyjnej, który nie niszczy kultur narodowych, etnicznych i lokalnych. Na przykład Polacy nie wyzbywając się swojej własnej kultury mogą równocześnie uczestniczyć w obrębie kultury globalnej. Ludzie znajdujący się w obrębie tzw. globalnej kultury posługują się uniwersalnym kodem, który umożliwia kontakty w świecie wielokulturowym. Taki pozytywny dualizm jest charakterystyczny dla osób wykształconych, które z jednej strony posługują się symbolami kultury globalnej, a z drugiej pozostają zakorzenione w swych własnych wartościach i symbolach.</p>

Źródło: opracowanie własne

Najbardziej niekorzystne z punktu widzenia uczestnictwa Polski w globalnym społeczeństwie informacyjnym jest odrzucenie światowych standardów. Wiąże się ono z dobrowolnym lub narzuconym wykluczeniem ludzi z procesu informacyjnej modernizacji. Natomiast pozytywnym wariantem może być akceptacja standardów światowych lub hybrydyzacja. Ta ostatnia pozwala na przyjęcie sprawdzonych standardów światowych przy zachowaniu własnej autentyczności, niepowtarzalności, która jest podstawą oryginalnego wkładu każdego społeczeństwa w uniwersalną i globalną kulturę.

Kultury powinny być wyraziste, ponieważ w ten sposób mogą zachować swój kapitał narodowy wypracowany przez pokolenia. Polacy stoją jeszcze przed dylematem określenia tego, co z dorobku historycznego należy pielęgnować i wzmocnić, a z czego należy zrezygnować.

Współczesne, zaawansowane technologiczne społeczeństwa swój byt w dużym stopniu warunkują treścią informacji przetworzonej, przechowywanej i przesyłanej w systemach teleinformatycznych. Ze względu na znaczenie dla użytkownika wszystkie wykorzystywane przez niego informacje, jak również te informacje, które go dotyczą, można podzielić na informacje:

- krytyczne,
- niekrytyczne.

Informacje krytyczne dla określonego podmiotu to te, które mogą zostać wykorzystane przeciwko jego interesom poprzez ujawnienie, udostępnienie, zmanipulowanie. Osoby odpowiedzialne za ochronę informacji powinny dbać o ochronę informacji krytycznych. Brak takiego podejścia do ochrony informacji jest podstawowym błędem organizacyjnym mającym wpływ na bezpieczeństwo informacyjne, którego nie zniwelują żadne środki techniczne. Bezpieczeństwo informacyjne jest podstawą szeroko rozumianego bezpieczeństwa obejmującego bezpieczeństwo militarne, finansowe, gospodarcze, socjalne itd. zarówno w skali globalnej, jak i pojedynczych państw.

Samo bezpieczeństwo informacyjne, ze względu na coraz większy udział w transmisji, przechowywaniu i przetwarzaniu informacji środków technicznych, jest podatne na różne formy tzw. cyberzagrożeń⁹, w tym tych związanych z działaniami terrorystycznymi. Jednym z kluczowych obszarów, na których działania cyberprzestępcze mogłyby być realizowane, są zatem sieci i systemy teleinformatyczne będące kluczowymi elementami infrastruktury wszystkich rozwiniętych cywilizacyjnie państw.

Grupy przestępcze coraz częściej używają fałszywych informacji w celu wprowadzenia opinii publicznej w błąd. Proces ten bazuje na:

- odpowiednich narzędziach i usługach,
- mediach społecznościowych.

Wszystkie one umożliwiają rozpowszechnianie fałszywych wiadomości. To właśnie wykorzystanie sieci społecznościowych daje cyberprzestępcom nowe możliwości i pozwala na rozprzestrzenianie się fałszywych informacji w błyskawicznym tempie. Fałszywe informacje mają wielką siłę oddziaływania zarówno w polityce, jak i w biznesie – bezpośrednio wpływają na reputacje osób, instytucji czy firm. Władze i serwisy społecznościowe aktywnie walczą z rozpowszechnianiem fałszywych wiadomości. Zapewnienie najwyższego poziomu bezpieczeństwa teleinformatycznego wymaga współpracy i wymiany informacji między firmami, instytucjami publicznymi, organami ścigania i środowiskiem naukowo-eksperymentalnym. Każda osoba korzystająca z Internetu może stać się celem ataku. Słabe zabezpieczenie Internetu rzeczy (Internet of Things¹⁰) powoduje, że urządzenia do niego podłączone są w stosunkowo łatwy sposób wyko-

⁹ Górka M.: *Cyberbezpieczeństwo jako podstawa bezpiecznego państwa i społeczeństwa w XXI wieku*. Wydawca: Difin, Warszawa 2014.

¹⁰ Internet of Things (Internet rzeczy) - koncepcja, wedle której jednoznacznie identyfikowalne przedmioty mogą pośrednio albo bezpośrednio gromadzić, przetwarzać lub wymieniać dane za pośrednictwem instalacji elektrycznej inteligentnej lub sieci komputerowej. Podstawowym celem Internetu rzeczy jest stworzenie inteligentnych przestrzeni tj. inteligentnych miast, transportu, produktów, budynków, systemów energetycznych, systemów zdrowia czy związanych z życiem codziennym.

rzystywane są do ataków sieciowych. Infrastruktura organizacji staje się coraz częściej celem wyrafinowanych ataków cybernetycznych, mających za zadanie ograniczenie dostępności lub całkowitą blokadę wybranych usług. W rezultacie spadają przychody generowane np. przez aplikacje internetowe, rosną wydatki na dodatkową ochronę oraz spada reputacja firmy. Dziś przestępcy wykorzystują zaawansowane metody i formy ataków. Prostota uruchamiania takich ataków oraz dostępność różnych narzędzi sprawiają, że dziś praktycznie każda firma czy instytucja może stać się celem atakujących, bez względu na wielkość i rodzaj prowadzonego biznesu.

Bezpieczeństwo teleinformatyczne jest coraz istotniejszą sferą bezpieczeństwa państwa. Społeczeństwo coraz bardziej jest uzależnione od globalnej sieci. Ponieważ wiele aspektów życia jest przenoszonych do sieci, to również takie jak:

- terroryzm,
- kradzież,
- nękanie,

mogą zostać tam przeniesione. Filtrowanie i monitorowanie sieci komunikacyjnych, aby wyselekcjonować przyszłych sprawców przed dokonaniem przestępstwa, to czynności na porządku dziennym. Może się więc pojawić potrzeba poświęcenia własnej prywatności, aby w pewnych okolicznościach zostać wykluczonym z kręgu podejrzanych. W końcu podstawową potrzebą człowieka jest bezpieczeństwo, ale z drugiej strony istnieje w człowieku nieodparta chęć dzielenia się informacją o prywatnym życiu na portalach społecznościowych co powoduje, że inni użytkownicy wiedzą więcej niż autor sobie życzy. Skoro państwo w aspekcie bezpieczeństwa narodowego stara się zapewnić je swoim obywatelom w świecie rzeczywistym, realnym, a świat wirtualny zaczyna odgrywać tak ważną rolę w życiu każdego obywatela, również tam trzeba będzie sięgnąć po środki umożliwiające użytkownikom sprawne korzystanie z sieci komunikacyjnych.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz coraz nowsze technologie w systemach teleinformatycznych, wprowadzają oprócz oczywistych korzyści, również zagrożenia dotyczące bezpieczeństwa zarówno samych systemów, jak i przetwarzanych oraz przesyłanych z ich wykorzystaniem informacji.

Oszacowanie rozmiaru cyberprzestępczości jest trudne do określenia. Podejmowane próby oceny dotyczą strat materialnych poniesionych w krótkim czasie. Sprawcy tych przestępstw zwykle działają długoterminowo, a ich działanie powoduje poważne straty materialne i niematerialne. W Polsce procedury i regulacje dotyczące wymiany informacji o sposobach i taktyce działania cyberprzestępców są w opinii autora niedoskonałe. W efekcie trudno opracować jednolite metody wykrywania oraz monitorowania przestępstw w cyberprzestrzeni i przeciwdziałania. Ze względu na to, że technologie informatyczne starzeją się bardzo szybko, nakłady ponoszone na właściwe zabezpieczanie systemów informatycznych i teleinformatycznych nieustannie rosną.

Ochrona cyberprzestrzeni stanowi obecnie jedno z podstawowych zadań strategicznych w obszarze bezpieczeństwa praktycznie każdego państwa. Jest ona kluczem do sukcesu zarówno w polityce i biznesie, jak i w planowaniu oraz prowadzeniu działań militarnych. Nie mniej istotne jest jednak to, że odpowiedni przepływ i dostępność in-

formacji warunkują możliwość zapewnienia właściwego funkcjonowania gospodarki, administracji oraz wyspecjalizowanych służb każdego państwa. Należy podkreślić, że współczesne systemy teleinformatyczne, w szczególności systemy wchodzące w skład tzw. infrastruktury krytycznej¹¹ i warunkujące bezpieczeństwo państwa, powinny charakteryzować się bardzo dużą niezawodnością. Muszą również zapewnić odpowiednio wysoki poziom integralności oraz poufności informacji przetwarzanych i przesyłanych za ich pośrednictwem. Jest to istotne, gdyż systemy tego typu i ich zasoby informacyjne mogą stać się celem ataku np. ze strony obcych służb specjalnych.

Z technicznego punktu widzenia stworzenie absolutnie bezpiecznego systemu teleinformatycznego jest niemożliwe. Skuteczność nawet najlepiej zaprojektowanych i najdroższych zabezpieczeń zależy głównie od użytkowników, ich świadomości, wykszolenia i znajomości przepisów. Innym poważnym problemem, z którym borykają się instytucje publiczne zajmujące się bezpieczeństwem teleinformatycznym, jest trudność w znalezieniu specjalistów, w szczególności inżynierów informatyków, prawników, analityków znających tematykę bezpieczeństwa teleinformatycznego. Należą oni do grupy zawodowej szczególnie poszukiwanej na rynku pracy. Jednym słowem istnieją realne braki kadrowe specjalistów od bezpieczeństwa teleinformatycznego w ocenie autora, nadszedł odpowiedni moment na dynamiczne i konieczne zmiany.

Na bezpieczeństwo systemów teleinformatycznych negatywnie wpływa również brak wystarczającego poziomu umiejętności oraz świadomości zagrożeń dla przetwarzanych informacji, zarówno na poziomie użytkowników, jak również administratorów i organizatorów systemów teleinformatycznych.

Wnioski

W nowoczesnej globalnej gospodarce konkurencyjność przedsiębiorstw zależy od ich innowacyjności oraz posiadanej wiedzy. Fundamentem zarówno rozwoju wiedzy, jak i innowacji są w omawianym zakresie informacje. Dlatego też wdrożenie odpowiedniego systemu informacyjnego jest czynnikiem warunkującym efektywne zarządzanie wiedzą i innowacją w przedsiębiorstwie. Metody analizy i syntezy procesów a także wybrane metody zarządzania oraz wykorzystanie systemów informacyjnych jako zjawisk ekonomicznych da nam szansę zdobycia przewagi konkurencyjnej i odpowiednią wartość.

W społeczeństwie informacyjnym następuje przeszacowanie wartości ludzkiej wiedzy. Na rynku pracy będzie się liczyła wiedza i inteligencja, ale tylko wtedy, gdy będzie poparta efektywnością. Życie zawodowe i osobiste nasycone obecnie techniką za którą nieustannie należy nadążać to fakt. Ten element stawia przed organizacjami gospodarczymi działającymi globalnie ogromne szanse jak i zagrożenia.

Gospodarka elektroniczna wyznacza nową jakość w działalności organizacji. Produkty cyfrowe przesyłane za pomocą sieci globalnej i usługi cyfrowe świadczone przez sieć będą podstawowym narzędziem zarządzania.

¹¹ Infrastruktura krytyczna - termin używany w odniesieniu do zasobów mających podstawowe znaczenie dla funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki.

Nowa technologia ułatwi kontaktowanie się przedsiębiorstw pomiędzy sobą i stworzy nowe możliwości do osiągania dodatkowych dochodów. Klienci zyskają nową jakość świadczonych usług.

Nowa sytuacja gospodarcza, nowe warunki techniczno-technologiczne oraz nowe postawy i zachowania pracowników podkreślają jeszcze bardziej znaczenia odpowiedzialnego zarządzania, w tym również zarządzania operacyjnego. Menadżerowie muszą znać cechy współczesnych systemów wytwarzania oraz warunki i mechanizmy ich funkcjonowania, powinni dobrze orientować się zarówno w zagadnieniach technicznych, jak i socjopsychologicznych, a także w odmienny niż dotychczas sposób podchodzić do problemów planowania organizacji, motywacji i kontroli ludzkich działań.

Cechy te są niezwykle istotne w procesie tworzenia wiedzy. Same w sobie, nie dają gwarancji sukcesu. Niekontrolowany i odpowiednio ukierunkowany indywidualizm, może doprowadzić do anarchii, a improwizacja do organizacyjnego chaosu. Jako zadanie zarządzających polskimi przedsiębiorstwami, krystalizuje się ukierunkowanie dużego potencjału twórczego pracowników i menedżerów, aby przynieśli oni wyraźne korzyści w postaci nowych produktów i usług lub skuteczniejszych rozwiązań organizacyjnych.

Piśmiennictwo

1. Ashok J.: *Zarządzanie wiedzą*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006.
2. Bączek P., *Zagrożenia informacyjne a bezpieczeństwo państwa polskiego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
3. Gros U.: *Analiza systemu porozumiewania się w organizacji*, „Przegląd organizacji”, 1993.
4. Górka M.: *Cyberbezpieczeństwo jako podstawa bezpiecznego państwa i społeczeństwa w XXI wieku*, Wydawca: Difin, Warszawa 2014.
5. Liedel K., *Bezpieczeństwo informacyjne w dobie terrorystycznych i innych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.
6. Liderman K.: *Bezpieczeństwo informacyjne*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2012.
7. Podraza A., Potakowski P., Wiak K.: *Cyberterroryzm zagrożeniem XXI wieku. Perspektywa politologiczna i prawna*, Wydawca: Difin, Warszawa 2013.
8. *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014 r.
9. Szmidtka T., Koziół J.: *Zarządzanie bezpieczeństwem państwa, Wyzwania i ryzyka*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie przy Filii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2016.
10. Wojciechowska-Filipek S., Ciekankowski Z.: *Bezpieczeństwo funkcjonowania w cyberprzestrzeni jednostki - organizacji - państwa*. Wydawca: CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa 2017.

Zjawisko przestępczości zorganizowanej w Polsce

Anita Jopek¹, Magdalena Kinda¹

¹ Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Bezpieczeństwa i Zarządzania

Słowa kluczowe: mafia, przestępczość, przestępczość zorganizowana, bezpieczeństwo, grupa przestępcza, przestępczość zawodowa.

Streszczenie

Przestępczość zorganizowana jest coraz to bardziej rozpowszechnionym zjawiskiem na całym świecie, jej zasięg terytorialny jest coraz większy, jest przedmiotem zainteresowań głównie mediów. To właśnie środki masowego przekazu nagłaśniają wiele spraw dotyczących tego zjawiska. Często słyszymy o napadach rabunkowych, nielegalnym hazardzie, rozbojach i wymuszaniu haraczy, korupcji czy rozbitych zorganizowanych grupach przestępczych. Niestety wiele ludzi nie do końca wie czym jest przestępczość zorganizowana, na czym polega, jakie są jej skutki. Dlatego też w artykule, autorka przedstawiła problematykę przestępczości zorganizowanej, zajęła się głównie analizą przestępczości zorganizowanej w Polsce, próbą jej zdefiniowania. Ponadto w niniejszej publikacji ukazano główne obszary działalności zorganizowanych grup przestępczych oraz kryteria charakteryzujące polską przestępczość zorganizowaną.

Wstęp

Coraz więcej słyszy się o wykrywanych przestępstwach. Z danych statystycznych wynika, że nie tylko zwykli ludzie dopuszczają się tych przestępstw, ale również osoby, które mają związek ze spółkami państwowymi lub polityką. Powodem dokonywania czynów karalnych bardzo często jest chęć szybkiego osiągnięcia zysku. Osiągnięcie zamierzonego celu często wiąże się ze stosowaniem przemocy fizycznej, gnębieniem, szantażem czy dopuszczenia się korupcji. Zgodnie ze źródłami historycznymi początki zorganizowanej przestępczości sięgają początku XIX wieku. Zjawisko to, korzenie swoje znajduje w południowych Włoszech, a dokładniej w Sycylii. To właśnie tam narodził się charakterystyczny wzorec przestępczości zorganizowanej – MAFIA, która według opinii publicznej stała się najdoskonalszą formą działalności przestępczej. Istnieją bowiem źródła, według których początku kształtowania się struktur dzisiejszej zorganizowanej przestępczości szukać należy w XIII wieku¹. Po raz pierwszy z pojęciem MAFIA można spotkać się w wydany w 1868 roku przez Alessandra Trainę słowniku „Nuovo Vocabolario Siciliano-Italiano”. Analizując etymologię tego pojęcia należy zwrócić uwagę, iż zdania na temat pochodzenia terminu mafia są podzielone. Niektórzy naukowcy twierdzą, iż pochodzi ono od słowa ma-fair, które określa nazwę plemienia arabskiego. Inni natomiast wyprowadzają jego znaczenie od słowa muafah, które oznacza bezpieczeństwo, obronę. Jeszcze inni są zdania, że określenie to nawiązuje do słowa marfa, które w tłumaczeniu oznacza tajemnicę, kryjówkę. W licznych źródłach naukowych powstanie tego określenia przypisuje się Garibaldiemu i historii, która wiąże się z przybyciem jego oraz towarzyszących mu bojowników

¹ Zob.: E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej* Warszawa 1992, s. 10.

do Marsylii, a dokładniej do zachodniej Sycylii, gdzie według niektórych opowieści miał rzec: „Mazzini autorizza furti, incendi ed avvelenamenti”. W dosłownym tłumaczeniu znaczy to: Mazzini zezwala na kradzieże, pożary i zatrucia” co ściśle wiąże się ze współczesnym pojmowaniem przestępczości, a pierwsze litery tego powiedzenia tworzą wyraz mafia. Zdaniem włoskiego historyka Paolo Pezzino mafia sycylijska „[...] nie jest i nigdy nie była formą przestępczości. Jeśli wśród zwykłych opryszków i ludzi związanych ze zorganizowaną przestępczością trafi się jakiś mafioso, to przecież skoro wybrał obóz przestępców- już nie jest mafioso, jako że mafioso nie jest przestępcą”². Ważną kwestią jest zrozumienie pewnych cech wczesnej formy przestępczości zorganizowanej, która w różnym czasie zmienia swój charakter. Mafia sycylijska nabrała różnych kształtów, podporządkowywała się rozmaitym ewolucją – choć zawsze cechowała się silną przynależnością oraz selektywnym członkostwem. Nie każdy mógł przynależeć do organizacji. Kandydaci często nie spełniali oczekiwań, musieli przechodzić przez specjalny rytuał przyjęcia. Każda z czynności tego rytuału miała ściśle określone znaczenie: nakłucie palca kandydata to symbol nierozzerwalnej więzi z organizacją, oddania za nią życia; roztarcie krwi z palca na świętym obrazku – boski nadzór nad zobowiązaniem przyjętym przez kandydata; spalenie obrazu i rozsypanie popiołów to symbol trwałości związku i braku możliwości odstąpienia. Choć procedura ta może wydawać się przestarzała, to należy koniecznie zwrócić uwagę na to, że w zbliżonej postaci zachowała się nawet do końca XX w. Warto dodać, że więzy krwi odgrywały bardzo dużą rolę – najsytniejsze mafie sycylijskie to przede wszystkim rodziny z jednym z ich członków na czele. Nie wykluczało to oczywiście budowania struktur z udziałem osób trzecich, rodzina jednak stanowiła rdzeń organizacji mafijnej³. W literaturze przedmiotu często czytamy, że mafia sycylijska od początku swego istnienia stosowała przemoc, która pozwalała osiągnąć zamierzone cele organizacji oraz utrzymać dyscyplinę. Jedną z podstawowych reguł w ramach mafii był nakaz milczenia, który łączył się bezpośrednio z nakazem powściągliwości w słowach. Ważny też był nakaz zemsty na sprawcy, który naruszał honor rodziny. Z kolei głównym celem była ochrona interesów osób należących do organizacji.

Definicja przestępczości zorganizowanej

Przestępczość zorganizowana stanowi rdzeń przestępczości, wokół której powstają inne jej rodzaje, zaspokajając zapotrzebowanie części ludzi na nielegalne interesy. Istniejący w społeczeństwie popyt na niezgodne z prawem usługi stanowił przyczynę powstawania zorganizowanych grup przestępczych⁴.

Samo określenie przestępczość oznacza „ogół przestępstw popełnionych w pewnym okresie, w danym kraju lub środowisku społecznym albo przez określoną katego-

² Zob.: P. Pezzino, *La nuova Italia, Diabassis*, Florencja 1995 r., s. 45.

³ Zob.: W. Mądrzejewski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, wyd. Warszawa 2008, s. 12 i 13.

⁴ Zob.: A. Marek, *Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki*, [w:] A. Marek, W. Pływaczewski (red.), *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, WSPol Szczytno 1992, s. 27.

rie sprawców. Sprawa zwalczania przestępczości jest często przedmiotem badań w ramach kryminalistyki, nauki prawa karnego czy też socjologii i psychologii. Ograniczenie i likwidowanie przyczyn przestępczości osiągane jest przez kompleksowe stosowanie środków ekonomicznych, organizacyjno- administracyjnych oraz odpowiednią politykę karną⁵. To, czym jest przestępczość zorganizowana, a czym nie jest nietrudno wskazać w kategoriach pozaprawnych. Jednakże stworzyć samą definicję na gruncie prawa jest bardzo trudnym zadaniem. Polski prawodawca dotychczas nie określił jednej, konkretnej definicji. Jest to bowiem zrozumiałe, ponieważ zjawisko przestępczości zorganizowanej ulega ciągłym zmianom. Z punktu widzenia rozwoju techniki jest to uzasadnione – nowe formy techniczne pomagają jeszcze skuteczniej działać grupom przestępczym, ale warto pamiętać też o tym, że organy ścigania posiadające coraz to lepsze środki techniczne, działają skuteczniej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Warunkiem przetrwania przestępczości zorganizowanej jest poznawanie oraz wdrażanie w życie nowych pomysłów i rozwiązań. Dlatego też tworzenie, jednej ogólnej definicji tego zjawiska jest rzeczą bardzo trudną, a zarazem niewskazaną, ponieważ w znacznym stopniu utrudniałoby to organom ścigania wykrywanie i zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych. Nie oznacza to jednak braku potrzeby stworzenia takiej definicji. Każdorazowe wskazanie zakresu tego pojęcia wyznacza granice działania organów ścigania i pozwala lepiej zrozumieć strukturę i metody działań zorganizowanych grup przestępczych⁶. Wszelkie próby pojęciowego oraz empirycznego fenomenu przestępczości zorganizowanej czy zorganizowanego przestępstwa napotykać na barierę związaną z trudnością zdefiniowania tych pojęć. Potwierdza to fakt, iż w literaturze zachodniej często można spotkać synonimy tego zjawiska np. organisierte Kriminalität, organisiertes Verbrechen, organized crime, Bandenkriminalität, Gruppenkriminalität, professionelle Kriminalität⁷. J. E. Bruchec tłumaczy zjawisko przestępczości zorganizowanej jako świadomą i dobrowolną, przynależność kilkunastu osób, zrzeszonych dla popełniania przestępstw, w celu osiągnięcia możliwie szybko wysokich zysków⁸. Z kolei Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego zjawisko to określa jako „zdyscyplinowane, hermetyczne struktury o ściśle przestrzeganej hierarchii, które prowadzą nielegalną działalność w wielu różnych sferach”⁹. Natomiast Międzynarodowej Organizacji Policji Kryminalnej, przestępczość zorganizowaną stanowi każdy związek osób, który prowadzi (w skali międzynarodowej) działania sprzeczne z prawem w celu osiągnięcia zysków, wykraczających poza granice państw¹⁰. Transgraniczna przestępczość zorganizowana przyjmuje bardzo różnico-

⁵ Encyklopedia Powszechna, wyd. PWN, Warszawa 1975, s. 732.

⁶ Tamże, s. 33.

⁷ W.Steinke, *Das organisierte Verbrechen. Eine kriminalistisch – kriminologische Analyse, Kriminalistik* 1982, nr 2, s. 78.

⁸ J. E. Bruchec, [w:] *Organisirte Kriminalität in Europa. Dokumentation einer Internationalen Expertentagung*, Stuttgart 1990, s. 83.

⁹ <https://www.abw.gov.pl/pl/zadania/zwalczanie-przestepczo/9,Zwalczanie-przestepczosci-zorganizowanej.html> [20.08.2019]

¹⁰ B. Hołyst, *Przestępczość zorganizowana i jej implikacje*, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), op. cit., s. 56.

wane formy, tak samo jak różnią się jej przejawy i rozmiary w poszczególnych krajach czy obszarach. Jak wspomniano wcześniej to dynamiczne zjawisko nie nadaje się do scharakteryzowania na wysokim poziomie ogólności, gdyż niezwykle trudno jest w sposób miarodajny i kompleksowy ocenić skalę jej oddziaływania na bezpieczeństwo państw i systemu międzynarodowego¹¹.

Przestępczość zorganizowana, a przestępczość zawodowa

Aby określić przestępczość zorganizowaną, w literaturze zachodniej często używa się synonimów tego terminu. W wielu książkach możemy spotkać się z pojęciem *professionelle Kriminalitaet* lub *professionelles Verbrechen* w przełożeniu na język polski to nic innego jak przestępczość zawodowa, która wielokrotnie utożsamiana jest z przestępczością zorganizowaną. Analizując bogate zbiory literatury kryminologicznej odnoszące się do cech zawodowego przestępcy można zauważyć, iż wiele autorów formułowało swoje spostrzeżenia głównie wobec kategorii przestępców jak stosujący różnego rodzaju triki oszuści, złodzieje kieszonkowi czy też włamywacze. Nawiązywali oni również do charakterystycznych cech środowiska przestępczego. Z reguły były to opisy pojedynczych form zawodowej aktywności przestępczej, która powstała na podstawie badań wybranych jednostek przybierających niekiedy postać syntetycznej prezentacji określonej różnymi kategoriami sprawców z wyszczególnieniem najbardziej charakterystycznych ich cech¹². W nowszych opracowaniach kryminologicznych do danego katalogu zaliczamy np. stosowanie różnego rodzaju zdobyczy technicznych czy też korzystne inwestowanie dochodu. Te cechy również możemy odnieść do charakterystyki działań struktur przestępczych. Najczęściej jednak mamy do czynienia z przestępcami, którzy są bardzo inteligentni, uważają oni, że działają na zasadzie „legalnego zawodu”. Często jest tak, że występują oni jako ludzie interesu – rzadko utrzymują związek z innymi osobami, są czujni, sprytni. Niejednokrotnie może dochodzić do łączenia zawodowych przestępców w określone grupy lub szajki przestępcze. Biorąc pod uwagę zakres tego typu związków, możemy mieć do czynienia z płynnym przejściem do zorganizowanej przestępczości. Samo utożsamianie przestępczości zawodowej z przestępczością zorganizowaną nie znajduje podstaw do merytorycznego rozgraniczenia tych dwóch pojęć. W tym przypadku interesująca mogłaby się zdawać koncepcja niemieckiego profesora Hansa Jürgena Knera, który wprowadza pojęcie „zawodowo zorganizowanej przestępczości”. Termin ten obejmuje przestępstwa, do których sprawca się skrupulatnie przygotowuje, tworząc szczegółowe plany, w celu maksymalizacji zysku z nielegalnych działań. Przestępstwa te, według autora „pozostają w związku ze zorganizowanym po kupiecku wykorzystaniem (sprężeniem) łupów na wielką skalę i na płaszczyźnie międzynarodowej. Profesjonalnie zorganizowana przestępczość jest w konsekwencji udziałem zawodowych sprawców, którzy stale dopuszczają się czynów zabronionych z zamiarem ciągłego osiągania zysków. Jest ona oparta na systemie przeważnie nieformalnych wzajemnych konfliktów i umów pomiędzy

¹¹ A. Wawrzusiszyn, *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 2012, s. 126.

¹² Zob.: W. Świda, *Przestępca zawodowy*, Wilno 1932 r., s. 145.

zajmującą czołowe pozycje niewielką liczbą spośród kilkuset określonych jednostek a większą liczbą tak zwanych wykonawczych grup sprawców. Grupy takie tworzą się według potrzeb i warunków pojedynczego wypadku z kilku tysięcy ogólnoeuropejskich zawodowych przestępców”¹³.

Charakterystyka działalności zorganizowanych grup przestępczych

Zorganizowane grupy przestępcze to nielegalne zrzeszenia, które zajmują się w głównej mierze działalnością przestępczą, skupiającą się na poziomie zorganizowanym. Grupy te działają najczęściej przy produkcji i przemyśle narkotyków czy handlu żywym towarem. Do działań tych grup zaliczamy:

- fałszerstwo środków płatniczych i dokumentów,
- handlem ludźmi,
- napady rabunkowe,
- nielegalną produkcją i handlem bronią,
- nielegalnym hazardem,
- rozboje i wymuszenia haraczy,
- zmuszanie do prostytucji,
- zorganizowany przemyt towarów¹⁴.

Pod pojęciem „grupy” rozumie się pewną liczbę zrzeszonych osób (przyjmuje się, że są to co najmniej 3 osoby), która wykazuje się pewną trwałością w czasie. Ponadto grupa przestępcza wykazuje się pewną strukturą organizacyjną. Powinna cechować się pewnym zorganizowaniem, a także powinna mieć określony cel, który zazwyczaj polega na wielokrotnym popełnianiu przestępstw. Według J. Szczepańskiego struktura grupy przestępczej polega na „ułożeniu jednostek, ich ról i stosunków w funkcjonalną całość, czyli taką, w której zasady wzajemnego podporządkowania nie utrudniają funkcjonowania grupy”¹⁵. W Polsce odnotowuje się wysoką liczbę aktywności grup przestępczych. Jak podaje Dorota Karpel „w 2016 roku, w ramach prowadzonych przez Centralne Biuro Śledcze Policji, spraw operacyjnych zainteresowaniem objętych zostało 6 939 (6 829)34 osób, działających w 874 (812) zorganizowanych grupach przestępczych, w tym: w 739 (725) grupach polskich, w 126 (83) grupach międzynarodowych, 3 (2) grupach rosyjskojęzycznych, 6 (2) grupach cudzoziemców”¹⁶. Ponadto według sprawozdania z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2019 rok uznaje się, że grupy przestępcze kierowane były przez z 730 (731) zidentyfikowanych liderów, grupy międzynarodowe przez 97 (92), rosyjskojęzyczne przez 3 (3), cudzoziemców 3 (6). Według stanu na 31 grudnia 2016 roku, łączna liczba liderów pozostających w zainteresowaniu Centralnego Biura Śledczego Policji wynosiła 833 (832)¹⁷.

¹³ Zob.: H. J. Kerner, *Professionelles und organisiertes Verbrechen*, Wiesbaden 1973, s. 296.

¹⁴ Zob.: E. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1992, s. 21- 22.

¹⁵ Zob. J. Szczepański, *Elementarne pojęcia Socjologii*, Warszawa 1970, s. 27.

¹⁶ D. Karpel „Przestępczość zorganizowana”, *Internetowy przegląd Prawniczy*, TBSP UJ 2017/7 [20.08.2019]

¹⁷ Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2016 rok (w ujęciu statystycznym), s. 1, 2.

Przestępczość zorganizowana w Polsce

Do roku 1989 w Polsce, w naukach penalnych nie używano oficjalnie terminu przestępczość zorganizowana. W prawie karnym termin ten po raz pierwszy został użyty w ustawie z dnia 12 października 1994 roku o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego¹⁸. Obecnie obowiązujący kodeks karny nie zawiera konkretnej, jednoznacznej definicji przestępczości zorganizowanej, rozpatruje jednak sam udział w zorganizowanej grupie przestępczej albo związku, który ma na celu popełnienie przestępstwa. Podstawę odpowiedzialności stanowi artykuł 258 kodeksu karnego¹⁹:

- § 1. Kto bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
- § 2. Jeżeli grupa albo związek określone w § 1 mają charakter zbrojny albo mają na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.
- § 3. Kto grupę albo związek określone w § 1 w tym mające charakter zbrojny zakłada lub taką grupą albo związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.
- § 4. Kto grupę albo związek mające na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym zakłada lub taką grupą lub związkiem kieruje, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Zjawisko polskiej przestępczości zorganizowanej cechuje znaczna dynamika, ewoluuje ono w rozmaitych kierunkach, nie można go również skategoryzować w ścisłe ramy pojęciowe. Nie łatwo zatem określić standardową strukturę polskiej zorganizowanej grupy przestępczej, każda grupa odznacza się indywidualnymi cechami charakterystycznymi i trudno dokonywać jakiegoś ujednoczenia²⁰.

Kryteria charakteryzujące przestępczość zorganizowaną:

- Zaspokajają one zapotrzebowanie części społeczeństwa na, nielegalne usługi, zabronione przez ustawy (czego pozostała część społeczeństwa nie akceptuje), Dlatego w społeczeństwie istnieje popyt na tego rodzaju nielegalne dobra i usługi oferowane przez kręgi przestępczości zorganizowanej. Przestępczy przemysł (crime industry) uwzględnia potrzeby każdego społeczeństwa, określone jego gospodarczą, socjalną i prawną strukturą.
- Przestępczość ta bierze pod uwagę najmniejsze ryzyko wykrycia i ukarania, najmniej nakład pracy i kosztów oraz najwyższy, szybko i łatwo osiągalny zysk. Dla zmniejszenia ryzyka odpowiednio są dobierane ofiary.
- Przestępczość zorganizowana stanowi rdzeń przestępczości, wokół którego powstają inne jej rodzaje. Otacza ją przestępczość towarzysząca.

¹⁸ Dz.U. z 1994 roku, nr 126, poz.61.

¹⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88, poz. 553.

²⁰ <http://przestepczoscorganizowana.pl/index.php?go=15>.

- Grupa kryminalna powstaje w celach świadczenia nielegalnych usług, produkcji, transportu i dystrybucji nielegalnych towarów. Stanowi solidarną wspólnotę interesów o wzajemnej zależności, współdziałającą dla wspólnego zysku i pomocy. Dąży do osiągnięcia ekonomicznego zysku, władzy oraz statusu i jest zespolona poczuciem przynależności, zagrożeniem przemocy i jej stosowania.
- W obrębie każdej grupy kryminalnej istnieje strategiczne i taktyczne planowanie, racjonalne działanie i podział ról (podział pracy). Każdy członek grupy specjalizuje się w określonych działaniach w zakresie planowania i wykonania.
- Grupy kryminalne przestrzegają norm subkultury, swoistego rodzaju „niepisanego kodeksu”. Panuje atmosfera świata przestępczego. Każdy członek grupy musi być bezwzględnie lojalny.
- Przemoc jest ostatecznym środkiem zapewnienia przestrzegania norm grupy kryminalnej. Przeważnie próbuje się osiągnąć wyniki samym zagrożeniem użycia przemocy, aby możliwie najmniej uwidocznić się w społeczności. Jednakże stosowanie przemocy, zagrożenie użycia przemocy stanowią istotne cechy grupy kryminalnej.
- Doradcy, protektorzy w policji, wymiarze sprawiedliwości, polityce i gospodarce tworzą bufor ochronny wokół grup kryminalnych. Bez nich zorganizowana przestępczość nie mogłaby istnieć. Wykorzystują wpływy i powagę swych urzędów przez swoje stanowiska, aby chronić członków grup kryminalnych przed skutecznym ściganiem.
- Przestępczość zorganizowana ma charakter międzynarodowy, wykazuje dużą ruchliwość ponadregionalną. Wykorzystuje nowoczesne środki komunikacyjne i porozumiewania się: przetwarzanie danych, radio²¹.

Przestępczość zorganizowana wpływa na różne sfery funkcjonowania państwa. Analizując statystyki policyjne można wyróżnić wiele kierunków polskiej przestępczości zorganizowanej, wśród których dominuje: handel narkotykami, działania korupcyjne oraz pranie brudnych pieniędzy. Coraz bardziej powszechne stało się też stosowanie przemocy, a także posługiwanie się bronią palną w strukturach przestępczości. Pod koniec XX wieku w Polsce nasiliły się zabójstwa na zlecenie, które miały związek z porachunkami przestępców, odnotowano również przypadki stwarzania zagrożeń dla bezpieczeństwa powszechnego poprzez powodowanie eksplozji materiałów wybuchowych i podpaleń będących porachunkami wynikającymi z zatargów na tle działalności przestępczej, wymuszeń haraczy czy też odzyskiwania długów. W latach 90-tych Polska stała się ważnym krajem tranzytowym na międzynarodowej trasie przemytu, w głównej mierze ze względu na jej centralne położenie, przez które przechodzą trasy przewozowe heroiny zwane szlakiem bałkańskim. W 2006 roku Polska Policja dołączyła do Międzynarodowej Konferencji Antynarkotykowej (z ang. International Drug Enforcement Conference), która prowadzi współpracę międzynarodową w obrębie ścigania przestępczości związanej z produkcją, nielegalnym obrotem, przemytem a także użytkowaniem nielegalnych substancji. Duży wpływ na kształtowanie się prze-

²¹ Zob.: Kołakowska-Przełomieć Helena, *Zapobieganie przestępczości: studium kryminologiczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984, s. 47.

stępczości zorganizowanej w Polsce miało otwarcie granic będące rezultatem wejścia Polski do Unii Europejskiej. Okoliczności te stworzyły idealne warunki do formowania się międzynarodowych grup przestępczych zajmujących się m.in. handlem narkotykami. Od 2005 roku widoczny był również wzrost korupcji wśród funkcjonariuszy celnych. Korupcja jest jednym z trudniej wykrywalnych przestępstw ze względu na wspólny interes zamieszanych w nią osób. Jeszcze trudniejsze jest udowodnienie takiego wykroczenia co sprzyja przekonaniu o bezkarności, a co za tym idzie szerzenia się stref bezpośredniego zagrożenia tym zjawiskiem. Zjawisko korupcji często wykorzystywane jest przez grupy przestępcze do osiągnięcia celów oraz wywarcia wpływów na funkcjonowanie aparatu państwa, które prowadzi do tworzenia się układów wiążących polityków, a także urzędników państwowych z przestępcami²². Innym przykładem przestępczości zorganizowanej, który stale się rozrasta jest handel ludźmi oraz proceder uprowadzeń dla okupu. Szczególnie narażone na porwania są osoby zamożne oraz te, które powiązane są ze światem przestępczym, osoby związane z legalnym biznesem – w szczególności dzieci rodziców prowadzących dochodową działalność, uchodzące za zamożne; biznesmeni i handlowcy, którzy są dłużnikami grup przestępczych²³. Polska jest krajem, który wychodzi naprzeciw tym zagrożeniom i tak też dnia 16 września 2003 r. Rada Ministrów przyjęła Krajowy Program Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, który został opracowany przez powołany przez Prezesa Rady Ministrów zarządzeniem z dnia 5 marca 2004 r. Zespół ds. Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi.

Podsumowanie

Jednym z głównych zagrożeń współczesnych państw jest przestępczość zorganizowana, która wywiera wpływ na wszystkie elementy jego funkcjonowania począwszy od polityki czy gospodarki. „Przestępczość zorganizowana bowiem to specyficzna kategoria przestępczości, zaś przestępstwo zorganizowane to – ściśle – czyn o określonych znamionach, aczkolwiek każde przestępstwo, które można określić mianem zorganizowanego, wchodzi w skład przestępczości zorganizowanej, stanowiąc jej immamentną część. Wprawdzie związek przestępczy, jak i zorganizowana grupa (lub szerzej – organizacja przestępcza) pozostają z tymi pojęciami ściśle związane, jednak nie są względem nich równoznaczne. Oznaczają bowiem przeciwieństwo ugrupowania, których nie należy, jak się zdaje, nazywać przestępczością zorganizowaną”²⁴. Zjawisko przestępczości zorganizowanej jest tematem ciągle powracającym, aktualnym. Dla przeciętnego człowieka problem przestępczości zorganizowanej jest trudny, niezrozumiały. Ludzie nie wiedzą jakie zagrożenia niesie ze sobą ten fenomen, czym się charakteryzuje. Sama działalność zorganizowanych grup przestępczych jest nietypowo złożona. We współczesnym świecie istnieje bowiem wiele rodzajów przestępstw zor-

²² D. Karpel, „Przestępczość zorganizowana”, *Internetowy przegląd Prawniczy*, TBSP UJ 2017/7 [20.08.2019].

²³ J. Karczmarek, *Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej* [w:] *Przestępczość...*, red. E.W. Pływaczewski, s. 300.

²⁴ K. Liedel, *Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011, s. 121.

ganizowanych. W głównej mierze to właśnie ludzka chęć wzbogacenia się w krótkim czasie często prowadzi do ich popełniania. Ponadto należy pamiętać, że to właśnie bez społeczeństwa, bez jego świadomości oraz zaangażowania niestety nie ma możliwości skutecznego przeciwdziałania narastającego problemu jakim jest przestępczość zorganizowana. To społeczeństwo wytwarza popyt na towary i usługi, często słyszy się, że Polacy uważają, że przestępczość zorganizowana nie dotyczy Naszego kraju bezpośrednio, jednakże środki masowego przekazu często dostarczają informacji, że w Polsce została rozpracowana grupa przestępcza, która trudniła się produkcją i przemytem narkotyków na skalę światową lub doszło do wymuszeń finansowych. Obywatele często nie chcą dopuszczać myśli, że w kraju, gdzie mieszkają, lub skąd pochodzą może źle się dziać. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej zależy od wielu czynników, dlatego zakres kryminalizacji jest ważny, stanowi on jeden z wielu aspektów ogólnego podejścia do powyższej problematyki.

Piśmiennictwo

1. Bruchec J.E., [w:], *Organisierte Kriminalität in Europa. Dokumentation einer Internationalen Expertentagung*, Stuttgart 1990.
2. Encyklopedia Powszechna, wyd. PWN, Warszawa 1975.
3. Hołyst B., *Przestępczość zorganizowana i jej implikacje*, [w:] W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.) op.cit.
4. Karczmarek J., *Porwania dla okupu jako akt terroru oraz nowa forma działania przestępczości zorganizowanej* [w:] *Przestępczość...*, red. E.W. Pływaczewski,
5. Karpiel D., *Przestępczość zorganizowana, Internetowy przegląd Prawniczy*, TBSP UJ 2017/7 ISSN 1689–9601
6. Kerner H.J., *„Professionelles und organisiertes Verbrechen”*, Wiesbaden 1973.
7. Kołakowska-Przełomiec H., *„Zapobieganie przestępczości: studium kryminologiczne”*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984.
8. Liedel K., *„Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego”*, Warszawa 2011, s. 121.
9. Marek A., *„Przestępczość zorganizowana. Zarys problematyki”*, [w:] A. Marek, W. Pływaczewski (red.), *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, WSPol Szczytno 1992.
10. Mądrzejewski W., *„Przestępczość zorganizowana. System zwalczania”*, wyd. Warszawa 2008,
11. Pezzino P., *La nuova Italia*, Diabassis, Florencja 1995.
12. Pływaczewski E., *„Przestępczość zorganizowana i jej zwalczanie w Europie Zachodniej”*, Warszawa 1992.
13. Sprawozdanie z działalności Centralnego Biura Śledczego Policji za 2016 rok
14. Steinke W., *„Das organisierte Verbrechen. Eine kriminalistisch – kriminologische Analyse, Kriminalistik”*, 1982, nr 2.
15. Szczepański J., *„Elementarne pojęcia Socjologii”*, Warszawa 1970.
16. Świda W., *„Przestępca zawodowy”*, Wilno 1932.

Źródła internetowe

1. www.przestepczoscorganizowana.pl.
2. www.abw.gov.pl.

Dokumenty prawne

1. Dz.U. z 1994 roku, nr 126, poz.61.
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88, poz. 553.

Notki biograficzne autorów

Janusz Gierszewski – doktor habilitowany, profesor Akademii Pomorskiej w Słupsku i WSBPiI Apeiron w Krakowie, dyrektor Instytutu Bezpieczeństwa Narodowego AP. Zajmuje się problematyką bezpieczeństwa narodowego, a w szczególności organizacją systemu bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwem społecznym. Uwzględniając interdyscyplinarny charakter badań nad bezpieczeństwem, podejmuje także zagadnienia organizacyjnej, prawnej oraz historycznej problematyki tego obszaru. Autor około 100 prac naukowych z różnych aspektów bezpieczeństwa. Najważniejsze to: Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego, Warszawa 2013, Bezpieczeństwo wewnętrzne. Zarys systemu, Warszawa 2013, Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2013, Bezpieczeństwo społeczne w małym środowisku wychowawczym (z T. Biernatem), Toruń 2013, Społeczny wymiar bezpieczeństwa człowieka (z A. Pieczywokiem), Warszawa 2019. Redaktor naczelny „Studiów nad bezpieczeństwem”. Ma bogate doświadczenie praktyczne (mł. insp. Policji w st. spocz., 17 lat na kierowniczych stanowiskach w Policji i szkolnictwie wyższym, dziekan i rektor w PWSH Pomerania) oraz dydaktyczno-naukowe. Promotor przeszło 100 prac magisterskich i licencjackich, recenzent wielu prac dyplomowych, doktorskich, przewodów habilitacyjnych oraz monografii i artykułów naukowych.

E-mail: janusz.gierszewski@apsl.edu.pl

Jarosław Cylkowski – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o bezpieczeństwie Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego. Wykładowca akademicki, prelegent licznych szkoleń związanych z bezpieczeństwem informacji i ochroną danych osobowych w sektorze energetycznym. Autor i współautor wielu publikacji naukowych poświęconych tematyce bezpieczeństwa narodowego i zarządzania kryzysowego. Ekspert do spraw bezpieczeństwa, uczestnik konferencji dotyczących bezpieczeństwa narodowego i zarządzania kryzysowego.

Dawid Czarnecki – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o bezpieczeństwie Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. Absolwent Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego studia magisterskie na kierunku politologii o specjalności międzynarodowe stosunki polityczne. Ukończył również studia podyplomowe z zakresu administracji publicznej na Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej, bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego na Uniwersytecie Gdańskim, historii i wiedzy o społeczeństwie na Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej i przygotowania pedagogicznego w Wyższej Szkole Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku. Autor i współautor licznych publikacji naukowych poświęconych tematyce szeroko pojętego bezpieczeństwa i zarządzania

kryzysowego. Wykładowca w Instytucie Bezpieczeństwa i Zarządzania Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Dariusz Skalski – *doktor nauk o kulturze fizycznej*, pracownik naukowy w Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku. Absolwent studiów doktoranckich w Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku z indywidualną realizacją programu (IOS – Indywidualną Organizacją Studiów). Absolwent: Akademii Wychowania Fizycznego im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku – *studia magisterskie w zakresie wychowania fizycznego*, Politechniki Gdańskiej – Wydział Zarządzania i Ekonomii – *studia magisterskie w zakresie zarządzania i marketingu* i Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku – Wydział Pedagogiki i Zarządzania – *studia magisterskie z pedagogiki w zakresie edukacji obronnej i zarządzania kryzysowego*. Absolwent 5-cio letnich **studiów habilitacyjnych** w Humanistycznym Uniwersytecie Pedagogicznym im. Pawła Tytusa w Humanii (УДПУ: Уманський Державний Педагогічний Університет імені Павла Тичини) - *doktor habilitowany nauk pedagogicznych* (доктор наук педагогічних). Autor, współautor czy redaktor, współredaktor naukowy ponad **450** opracowań naukowych, w tym m.in.: łącznie **99** pozycji zwartych – **80** wydań książkowych i monografii naukowych oraz **19** wydań skryptowych, filmów szkoleniowych oraz opracowań cyfrowych (jak np. pierwszego w Polsce poradnika multimedialnego CDROM: Bezpieczny wypoczynek nad wodą – 2001) i ponad **300** artykułów naukowych, rozdziałów w monografiach czy referatów z zakresu: edukacji obronnej i wodnej, bezpieczeństwa, bezpieczeństwa wodnego i zarządzania kryzysowego, ratownictwa wodnego, kultury fizycznej i pływania. **Nauczyciel dyplomowany**. Członek kilku Rad i Towarzystw Naukowych. **Profesor wizytujący** w Narodowym Uniwersytecie Gospodarki Wodnej i Zasobów Naturalnych w Równem na Ukrainie. Odznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2010) i Złotym Krzyżem Zasługi (2002), a także m.in. Złotym Medalem za Długoletnią Służbę (2012) oraz wieloma odznaczeniami państwowymi, resortowymi, organizacyjnymi i regionalnymi.
E-mail: dariusz.skalski@awf.gda.pl

Magdalena Formela – **magister**, funkcjonariusz Szkoły Policji w Słupsku, zawodowo zajmująca się profilaktyką społeczną, komunikacją społeczną i aspektami współpracy z mediami oraz badaniami społecznymi w Policji. Absolwentka kierunku Pedagogika Resocjalizacyjna w Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, studiów podyplomowych kierunku Pedagogika Wczesnoszkolna i Przedszkolna w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej, **doktorantka** Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. Współautorka licznych artykułów naukowych z zakresu bezpieczeństwa zdrowotnego i wodnego, w tym ratownictwa wodnego, kultury fizycznej oraz funkcjonowania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo człowieka.
E-mail: magdalenafor30@wp.pl

Anita Jopek – **magister**, pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Pomorskiej w Słupsku. Współorganizatorka konferencji pt. „Współczesny człowiek wobec zagrożeń w cyberprzestrzeni” oraz III Edycji Ogólnopolskiej Olimpiady Wiedzy o Bezpieczeństwie i Obronności. Autorka publikacji naukowych z zakresu rozwoju społeczeństwa informacyjnego, bezpieczeństwa w sieci, zagrożenia cyberprzestrzeni oraz współczesnej kultury rozwijającej się na fundamencie technologii cyfrowych. Bieżące zainteresowania naukowe ukierunkowane na problematykę bezpiecznego korzystania ze współczesnych technologii i szeroko pojętą profilaktykę cyberpatologii.
E-mail: anita.jopek@apsl.edu.pl

Magdalena Kinda – **magister**, absolwentka kierunku bezpieczeństwo narodowe na Akademii Pomorskiej w Słupsku. Od 2017 roku asystent naukowy w Instytucie Bezpieczeństwa Narodowego Wydziału Nauk o Zarządzaniu i Bezpieczeństwie. Obszar zainteresowań problematyka bezpieczeństwa wewnętrznego, patologii społecznych. Współorganizatorka IV Ogólnopolskiej konferencji naukowej „Współczesny człowiek wobec zagrożeń w cyberprzestrzeni”.
E – mail: magdalena.kinda@apsl.edu.pl

Daniel Pożarski – **komandor magister inżynier**, doktorant Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni a wcześniej absolwent Wydziału Mechaniczno Elektrycznego. Absolwent studiów podyplomowych w zakresie prawa i administracji na Uniwersytecie Warszawskim, studiów podyplomowych w zakresie transportu i logistyki na Uniwersytecie Gdańskim oraz studiów w zakresie rozpoznania armii obcych, a w tym bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych w Akademii Obrony Narodowej w Warszawie. Ukończył specjalistyczne szkolenie z zakresu terroryzmu kryminalnego, ochrony danych osobowych i informacji niejawnych. Absolwent szkolenia i kursu SIMC – współpracy cywilno-wojskowej w strefie działań bojowych. Działalność zawodowa ukierunkowana w zakresie szeroko pojętego bezpieczeństwa wewnętrznego państwa z ukierunkowaniem na zagrożenia twarde mogące zaburzyć funkcjonowanie państwa jak również bezpieczeństwo informacji oraz zarządzanie informacją w kontekście wojny informacyjnej jak również zarządzanie bezpieczeństwem informacji. Współautor artykułów na temat terroryzmu, służb specjalnych, sił specjalnych i bezpieczeństwa państwa.
E-mail: daniel31@wp.pl

Karolina Rocławska – **magister**, żołnierz zawodowy na okręcie ratowniczym ORP Lech w Dywizjonie Okrętów Wsparcia w Gdyni. *Absolwentka Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte- studia magisterskie na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich w zakresie Bezpieczeństwo morskie, oraz studia podyplomowe w zakresie zarządzania logistyką. Aktualnie studentka w Wyższej Szkole Bezpieczeństwa w Gdańsku w zakresie Psychologii oraz Psychologii w przywództwie.*

Natalia Smaciarz – **magister, doktorantka** na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego, absolwentka Wydziału Nauk Ekonomicznych i Administracyjnych Yaşar University w Izmirze, Wydziału Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej, Kolegium Ekonomiczno – Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

Michał Tuz - **magister inżynier, doktorant** Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni. Asystent na Wydziale Informatycznych Technik Zarządzania w Wyższej Szkole Informatyki Stosowanej i Zarządzania w Warszawie pod auspicjami Polskiej Akademii Nauk. Certyfikowany Auditor Wiodący Systemu Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji wg ISO/IEC 27001 [IRCA], certyfikowany Auditor Wiodący Systemu Zarządzania Usługami IT ISO/IEC 20000:2018, certyfikowany Auditor Wiodący Systemu Zarządzania Ciągłością Działania wg ISO 22301. Nauczyciel i wykładowca na studiach I, II stopnia oraz na studiach podyplomowych - kształci słuchaczy w obszarach zarządzania ryzykiem oraz zarządzania systemami bezpieczeństwa i sieciami informatycznymi. Autor analiz i opinii problemowych zarządzania sieciami informatycznymi, w tym także skutecznego kasowania danych z nośników tradycyjnych i elektronicznych. Absolwent studiów podyplomowych w zakresie bezpieczeństwa (uczelnie: Politechnika Warszawska, Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania w Warszawie, Instytut

Nauk Prawnych PAN). Praktyk, posiada wieloletnie doświadczenie, ekspert ochrony danych osobowych i bezpieczeństwa informacji. Doświadczony informatyk i specjalista ds. bezpieczeństwa. Specjalizuje się w audycie bezpieczeństwa informacji i we wdrażaniu Systemów Zarządzania Bezpieczeństwem Informacji. Autor i współautor publikacji naukowych z zakresu bezpieczeństwa. Prelegent seminariów, konferencji naukowych krajowych i międzynarodowych. Inspektor Ochrony Danych (IOD)/Data Protection Officer (DPO) placówek oświatowych, instytucji budżetowych i przedsiębiorstw. Menedżer ryzyka oraz Chief Security Officer (CSO) w dużych organizacjach. Koordynator zespołów ds. bezpieczeństwa komputerowego i reagowania na incydenty (Computer Security and Incident Response Team, CSIRT) w dużych organizacjach.

E-mail: michal.tuz@iodo.info

Piotr Wulgaris – magister, doktorant Wydziału Ekonomicznego Uniwersytetu Gdańskiego. W roku 2018 otworzył przewód doktorski pt.: *„Infrastruktura transportu kolejowego w Województwie Pomorskim w świetle współczesnych wyzwań”*. Jest absolwentem studiów magisterskich z teologii ogólnej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, absolwentem studiów podyplomowych w teologii praktycznej na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz studiów podyplomowych z transportu i logistyki na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Gdańskiego. Na co dzień jest księdzem katolickim Archidiecezji Gdańskiej, kapłanem kolejarzy i entuzjastą kolei. Współtworzył klasę o profilu Technik Transportu Kolejowego w Zespole Szkół Zawodowych i Ogólnokształcących w Żukowie, od roku 2019 współtworzy międzywydziałowe studium podyplomowe organizacja i zarządzanie w transporcie kolejowym na wydziałach ekonomicznym i zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego. Nauczyciel mianowany, egzaminator egzaminów zawodowych w zawodzie Technik Transportu Kolejowego.

